

4615
2539

2181

www.oml.rs

Стојану Н. Ковићу, министру
поштанско-телеграфских послова,
Србије Legation Royale de
Constantinople (Turquie).

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

СЕСКА 3

МАРТ 1899

ГОДИНА XX

ПРОСВЕТНИ ГЛАСНИК

СЛУЖБЕНИ ЛИСТ

МИНИСТАРСТВА ПРОСВЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА

КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

УРЕДНИК
Ј. МИОДРАГОВИЋ

БЕОГРАД

Штампано у Државној Штампарији Краљевине Србије
1899.

«Просветни Гласник» излази у месечним свескама од 6 и више табака, на четвртини. — Стаје годишње: за Србију 12 динара, за друге земље 15 динара (франака). — Претплата се шаље управи Државне Штампарије Краљевине Србије у Београду. — Рукописи се шаљу уредништву (у министарству просвете и црквених послова у Београду). Они се, на захтев писаца, враћају.

САДРЖАЈ

СВЕСКЕ 3. ЗА МАРТ 1899.

СЛУЖБЕНИ ДЕО

	СТРАНА
1. Укази Његовог Величанства Краља: <i>Велика Школа</i> (пензионовање); <i>Средње школе</i> (постављења); <i>Државна Штампарија</i> (постављење)	115
2. Претписи министра просвете и црквених послова: <i>Стална Испитна Комисија</i> (постављење); <i>Средње школе</i> (постављења, премештај, разрешење); <i>Државна Штампарија</i> (постављење, разрешење)	115—116
4. Расписи и одлуке министра просвете и црквених послова	116—120
3. Службена објава	120

РАДЊА ГЛАВНОГА ПРОСВЕТНОГА САВЕТА

5. Записници редовних састанака: Записник 719. састанка; Записник 723. састанка: Резерат Петра Тине о Аритметици Др. Хочевара за III разред средњих школа; Записник 725. састанка; Записник 726. састанка	120—123
---	---------

ШКОЛСКИ ЛЕТОПИС

6. Извештаји надзорника основних школа: Др. Стев. М. Окановића, надзорника основних школа у срезу бољевачком	124—128
--	---------

НАУКА И НАСТАВА

7. Храна наше сељачке деце у основној школи, од д-ра Милана Јовановића-Багута	128—142
8. Основне школе у Штохолму, од Јована Милијевића, учитеља	142—146
9. Основне школе у Србији прве половине овог века, од Миленка Вукићевића	146—149

ОЦЕНЕ И ПРИЏАЗИ

10. Лекције из српске историје Влад. Ј. Радојевића и Кратка историја Р. Николића, резерат Миленка Вукићевића	149—152
--	---------

ЌОВЧЕЖИЋ

11. Година рођења Доситеја Обрадовића, од Ј. Живановића	153—155
12. Предавање из читанке II разреда, од К. Г. Крстића	155—157
13. Позив и упутство за купљење речи по народу за речник Српске Краљевске Академије	157—158
14. Гласови о школама	159—162
15. Просветни записи	162—165
16. Нове књиге и листови:	
Књиге	165—168
Листови	168—170
18. Некролог: Милутин Г. Витковић	170

ПРОСВЕТНИ ГЛАСНИК

Бр. 3

МАРТ 1899.

XX

СЛУЖБЕНИ ДЕО

УКАЗИ ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА

ВЕЛИКА ШКОЛА

ПЕНСИОНОВАЊЕ

Указом Њег. Вел. Краља, на предлог министра просвете и црквених послова, а на основу §. 69. закона о чиновницима грађ. реда, пензионовао је: др. *Љубомир Недић*, професор Велике Школе, 28. фебруара ове године.

СРЕДЊЕ ШКОЛЕ

ПОСТАВЉЕЊА

Указом Њег. Вел. Краља од 10. фебруара ове год., на предлог министра просвете и црквених послова, постављени су:

у Гимназији Вука Стеф. Караџића: за професора: др. *Милорад З. Јовичић*, професор на расположењу;

у Гимназији Кнеза Михајла: за професора: *Никола Тодоровић*, професор на расположењу;

у врањској гимназији: за професора: *Светозар Мојковић*, професор на расположењу.

ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА

ПОСТАВЉЕЊЕ

Указом Њег. Вел. Краља, на предлог министра просвете и цркв. послова, постављен је:

за техничког фактора шесте класе: *Светозар Игњатијевић*, 10. фебруара ове године.

ПРЕТПИСИ МИНИСТРА ПРОСВЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА

СТАЛНА ИСПИТНА КОМИСИЈА

ПОСТАВЉЕЊЕ

Претписом министра просвете и цркв. послова, постављен је, на основу чл. 97. и 98. закона о средњим школама, за члана сталне Испитне Комисије

ПРОСВЕТНИ ГЛАСНИК 1899. г.

за полагање професорских испита, за јестаственичку групу наука: др. *Војислав Ђорђевић*, ванредни професор Велике Школе.

СРЕДЊЕ ШКОЛЕ

ПОСТАВЉЕЊА

Претписом министра просвете и црквених послова постављени су:

у Гимназији Вука Ст. Караџића: за приправника: *Војин Х. Поповић*, свршени философ, 29. јануара ове године.

у Гимназији Краља Милана I: за учитеља језика треће класе: *Таса Милушић*, пређ. предавач, 10. фебруара ове године, и за приправника: *Сотир Пејић*, свршени ученик Велике Школе, 20. фебруара ове године;

у Вишој Женској Школи у Београду: за учитељицу вештина: *Мара Глигоријевићева*, учитељица нар. школа, 16. јануара ове године.

ПРЕМЕСТАЈ

Претписом министра просвете и цркв. послова премештен је:

у Гимназију Вука Ст. Караџића: *Стеван Никшић*, учитељ цртања и лепога писања у Гимназији Краља Милана I, по потреби службе, 3. фебруара ове год.

РАЗРЕШЕЊЕ

Претписом министра просвете и цркв. послова разрешен је: *Новак Савић*, учитељ језика у Гимназији Кнеза Михајла, 6. фебруара ове године.

ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА

ПОСТАВЉЕЊЕ

Претписом министра просвете и цркв. послова постављен је: за уредника Српских Новина: др. *Драгиша Мијушковић*, проф. Велике Школе, поред редовне му дужности, 11. фебруара ове године.

15

РАЗРЕШЕЊЕ

Претписом министра просвете и цркв. послова разрешен је: *Ђорђе Поповић*, уредник Српских Новина, 11. фебруара ове године.

РАСПИСИ И ОДЛУКЕ МИНИСТРА ПРОСВЕТЕ И ЦРКВ. ПОСЛОВА

Свима директорима средњих школа

(Правила о полагању нижега течајног испита)

У прилогу овог писму шаљу Вам се Правила о полагању нижег течајног испита, која сам прописао на основу чл. 47. закона о средњим школама и која ће се већ на крају ове школске године применити на ученике IV разреда наших средњих школа.

Како је течајни испит нова ствар у нашој школи и како је потребно да се одредбе ових Правила одмах у почетку правилно схвате те правилно и врше, налазим за потребно да Вам на неке од тих одредаба скренем нарочиту пажњу.

Пре свега треба имати на уму јасно значај самога испита и његов циљ који је у томе: да се види, је ли ученик за свога, најмање четворогодишњег, бављења у нижој средњој школи стекао толико потребнога знања и спреме да с успехом може пратити даљу наставу у вишим разредима. Као главно мерило ове спреме узети су они предмети — језици и математика — код којих је више него код осталих потребна, управо неопходна извесна количина знања, па да се настава из њих може успешно наставити. Овим се не потцењује вредност других предмета, нити се њихов значај у гимназијској настави смањује. Али сви други предмети, сем математике и језика, према прописаним наставним плановима за наше средње школе, у вишим разредима имају више мање нов курс. Настава се ту обнавља и шири, те се данас пропуштено даје наваднити и допунити. Друкчије је то код математике и језика, код којих је по природи самих предмета континуалност јача и код којих је кроза све разреде средње наставе један и непрекидан посао. Из ових су разлога језици и математика издвојени из осталих предмета, те је и тежиште течајног испита у тим предметима (т. 1. Правила). Разуме се да се и при испитивању ових предмета на течајном испиту наставници не смеју изгубити у ситнијим, спореднијим питањима, него ће се више задржавати на онима која чине његову битну страну, која служе као основа, управо као погодба даљег успешног рада ученичког из тога предмета у вишим разредима (тач. 8. Прав.).

Тачком 9. Правила утврђен је састав испитног одбора. Желети је да у непотпуним средњим шко-

лама, у онима дакле, у којима нема испита зрелости, председник одбора буде *увек* директор. Течајни је испит у тим школама сада једини општи испит, па је потребно да директор својим учешћем самом испиту да већи значај, а том приликом уједно провери и цео рад наставника и успех ученика своје школе. Његово пак учешће у одбору не треба да исклучи из одбора разредног старешину, јер је овај у првом реду морално одговоран за целокупно стање наставе и васпитања свога разреда, те је према томе и дужан да рад на течајном испиту прати свом збиљом и интересовањем. Нарочиту ће пажњу обратити на вршење тачке 11. Правила. Како је тежиште течајног испита у предметима поменутим у тац. 1. Правила, то и ученички успех у тим предметима треба да буде одсудан за испитни одбор при одлучивању његову о пуштању ученика у старији разред. Несумњиво поуздан, нарочито пак одличан успех из ма кога од ових главних предмета течајног испита треба да носи и слабији успех из других предмета (из т. 2. Правила). Ово нарочито пак да вреди за ученике, који својим савесним радом и вредношћом пружају гаранцију и за даље успевање у вишим разредима.

Најзад да вам скренем пажњу и на особеност прилика у којима се налазе овогодишњи ученици IV разреда пред течајним испитом. Немајући пред собом ни оног поступног претходног припремања, ни оног времена које ће за течајни испит имати њихови другови из млађих разреда, они ће на течајни испит ове године доћи можда с мањом спремом него што би се од њих с правом могло захтевати.

О овоме ће чланови испитног одбора бар за ову школску годину водити озбиљна рачуна из разлога који су овде мало час поменути.

ПБр. 999.

28. јануара 1899. год.

у Београду.

Министар
просвете и црквених послова,
Андре Ђорђевић с. р.

П Р А В И Л А

о

нижем течајном испиту у средњим школама

Чланом 47. Закона о средњим школама одређено је, да сви ученици IV разреда, по свршетку тога разреда, полажу течајни испит, на коме ће имати да покажу своју спрему за прелазак у вишу средњу школу.

На основу ове одредбе и друге алинеје истога члана утврђујем ова правила за полагање нижег течајног испита:

1. Сви ученици IV разреда средњих школа, без разлике успеха, полагаће *течајни* испит:

а. Из српског и немачког језика и математике — у гимназији и реалном одсеку њеном;

б. Из српског, немачког и латинског језика — у хуманистичком одсеку гимназијском.

2. Ученици, који би из других предмета, сем горе поменутих, имали као годишњу оцену (извешају по чл. 87. закона), *слаб* успех, полагаће *течајни* испит и из тих предмета.

3. Из свију других предмета оцена *годишњег* успеха IV разреда уноси се у сведочанство о нижем *течајном* испиту.

4. *Течајни* се испит најпре полаже из предмета обележених у тачки 1. ових Правила, и то из сваког предмета посебице, у размацама најмање од два дана између предмета.

5. Ученик, који би добио слабу оцену из ма кога од ових предмета, неће се пуштати на даље испите, већ ће се оставити да разред понови (чл. 48. закона).

6. По свршетку ових испита испитиваће се ученици поменути у тач. 2. ових Правила.

7. *Течајни* је испит: из српског језика усмен и писмен, из осталих предмета усмен. Испитивање сваког ученика из сваког предмета треба да траје до 10 минута.

8. Ученици ће се пропитивати из разних, увек само главнијих, делова дотичних предмета целог нижег *течаја*, како би се могло видети њихово знање предмета и спрема за прелазак у вишу средњу школу. Сем предметнога наставника имају права ученику питања стављати и остали чланови одбора.

9. У испитном одбору за нижи *течајни* испит мора бити увек најмање три члана: директор или разредни старешина IV разреда као председник, и наставници предмета поменутих у тач. 1. као чланови. Ако су у рукама једнога наставника два предмета, директор ће за трећег члана одбора одредити другог ког наставника IV разреда. Наставници пак осталих предмета (за ученике у тач. 2) улазе у одбор као ванредни чланови са правом гласа само кад је испит из њиховог предмета.

10. Оцену *течајног* испита даје ученику испитни одбор већином гласова, независно од годишње оцене. При једнакој подели гласова, већина је где је председник одбора.

11. Јачи успех из предмета, обележених у тачки 1. ових правила, узмеће се као накнада за слабији успех из других предмета (тач. 2. Правила). Ово нарочито вреди за ученике, који се одликују својим владањем, вредноћом, и у опште савесношћу у вршењу својих ученичких дужности.

12. Ученици који би болешћу или каквим другим оправданим узроком били спречени да полагају *течајни* испит у месецу јуну, полагаће га првих дана нове школске године.

13. Ради припреме за *течајни* испит, за ученике IV разреда предавања престају 25. маја.

14. Ученици IV разреда, који би на основу члана 42. Закона из школе били отпуштени, морају најпре као приватни ученици полагасти из свију предмета тога разреда, па тек после тога биће пуштени на *течајни* испит по овим Правилима.

15. Ученици из приватних средњих школа (члан 50) дужни су до 30. маја с уредним сведочанством IV разреда пријавити се, лично, директору државне средње школе у којој желе полагасти нижи *течајни* испит. За ове ученике такође вреде све одредбе ових правила.

16. Сведочанства о положеном *течајном* испиту овим ученицима даваће оне државне средње школе, у којима би такви ученици испит полагали.

ПБр. 999.

28. јануара 1899. г.

у Београду.

Министар
просвете и црквених послова,
Андра Ђорђевић, с. р.

Свима директорима средњих школа

(Да се за уверења, која би се давала ученицима преко године, наплаћује такса од 0-50 дина.)

Директор једне средње школе обратио се министарству с питањем: да ли ће се за уверења, која ученици буду добивали у току шк. године (по члану 55. закона) наплаћивати онолику такса колика и за школска сведочанства.

Како је међу уверењем и школским сведочанством разлика само у томе што се једно даје у току а друго на крају школске године, то је јасно да на школска уверења треба лепити онолику таксу колику и на сведочанства, дакле по 0-50 динара, према последњим изменама у закону о таксама.

ПБр. 1578.

12. фебруара 1899. год.

у Београду.

Министар
просвете и црквених послова,
Андра Ђорђевић с. р.

Свима директорима средњих школа

(За све гране математике за један разред да се даје и једна оцена)

У тачки 4. напомене за наставне планове наших средњих школа стоји да су „све гране математике за сваки разред један предмет“, што собом

доноси као природну последицу: да је за све гране математике за један разред и *једна* оцена. На ипак, дознао сам, да се у неким школама из математике дају ученицима две оцене, једна из аритметике одн. алгебре, друга из геометрије.

Скрећући Вам пажњу на ово, препоручујем Вам да учините што треба да се учињене грешке, ако их је било, у горњем смислу исправе.

ПБр. 2059

23. фебруара 1899. год.

у Београду

*Министар
просвете и црквених послова,
Андра Ђорђевић с. р.*

Управитељима Виших Ж. Школа

(Правила за полагање нижега и вишега течајног испита)

У прилогу овога писма шаљу Вам се Правила о нижем и вишем течајном испиту у тој школи, која сам прописао на основу одредбе члана 14. закона о Вишој Ж. Школи, и према којима ће се течајни испити извршити већ при крају ове школске године.

Из ових Правила увидићете да су у превођењу ученица из нижег течаја у виши учињене доста знатне олакшице. Зашто је ово учињено лако је схватити кад се има на уму садашњи задатак те школе. Виша Ж. Школа није више школа за давање каквог стручног знања, за спремање учитељица, него школа која има да даје опште образовање и васпитање и да српске кћери спрема да буду добре Српкиње и ваљане домаћице. И кад се има ово на уму, онда је појмљиво за што је потребно да кроз овакву школу прође што више ученица и зашто је потребно да се у превођењу ученица из разреда у разред и из нижих течаја у виши не стављају онолике отежице, не истичу онолики захтеви колико би се то морало чинити да је то школа која би давала какве држ. службенике. Разуме се, пак, да и у овоме послу мора бити неког одабирања и да се неће и не сме све пропуштати, у интересу саме школе, њеног угледа и даљег рада. Оне од ученица, које би својом неспремом биле сметња успешном раду у старијем разреду, морају се оставити да разред понове, да би могле успевати и напредовати оне које се у старији разред буду превеле.

Имајући све ово на уму, Ви ћете се постарати да се како у вршењу ових Правила тако и у раду разредних већа при превођењу ученица из разреда у разред унесе онолико обазриве благости колико

је то потребно у школи са задатком који она има и који је горе поменут.

ПБр. 1931

12. фебруара 1899. г.

у Београду

*Министар
просвете и црквених послова,
Андра Ђорђевић с. р.*

П РА В И Л А

з а

нижи и виши течајни испит у вишим женским школама

На основу одредбе члана 14. закона о Вишој Женској Школи и одредбе члана 47. закона о средњим школама, а у вези с расписом својим од 23. октобра пр. год. ПБр. 19083. утврђујем ова правила о полагању нижег и вишег течајног испита у вишим женским школама:

1. Све ученице III и VI разреда, без разлике успеха, полагаће течајне испите:

а) ученице III разреда: из српског језика, рачунице и домаћег газдинства.

б) ученице VI разреда: из српског језика, једног туђег језика (по избору) и педагогике.

2. Ученице, које би имале слаб годишњи успех из ког другог научног предмета, полагаће испит (годишњи) сем из горе поменутих предмета, још и из тог предмета.

3. Из свију других предмета оцена годишњег успеха уноси се у сведочанство о нижем или вишем течајном испиту.

4. Ученице, које би на испитима добиле више од три слабе оцене, оставиће се да понове разред. Онима с мањим бројем слабих испитних оцена допустиће се да испите понове у почетку нове школске године.

5. Оцена „добар“ сматра се као довољна за прелазак у старији разред. Но разредно веће може одлучити, да се у старији разред преведу и оне ученице, које би по положеним поновним испитима имале из ког научног предмета и слаб успех, ако само из ког другог научног предмета имају оцену врло добар и ако су примерног владања.

6. Течајни су испити усмени а ученице ће се увек испитивати само из главнијих делова дотичних предмета.

7. У испитном одбору и за нижи и за виши течајни испит морају бити увек три члана: управитељ или разредна наставница као председник, наставник (наставница) III односно VI разреда кога управитељ одреди, — као чланови.

8. Оцену испитну даје испитни одбор већином гласова.

9. Ученице, које би болешћу или каквим другим оправданим узроком биле спречене да полажу течајни испит у месецу јуну, полагаће га првих дана нове школске године. Ове ученице немају права на понављање течајног испита.

10. Ради припреме за течајни испит, за ученице III и VI разреда престају предавања 25. маја.
ПБр. 1.913.

19. фебруара 1899. год.
у Београду.

Министар
просвете и црквених послова,
Андра Ђорђевић с. р.

Свима надзорницима основних школа

(О ослобођавану деце од школовања)

Чланом 21. закона о народним школама предвиђени су случајеви због којих се ученици основних школа могу ослободити школовања, а у члану 86. тач. ж. дужност уписивања и исписивања ученика стављена је школском надзорнику.

Ну како се у оваким случајевима разнолико поступа те многи родитељи, школски одбори па и надзорници народних школа предлоге за испис и упис ученика у школу достављају на решење министарству, нашао сам за потребно опет да наредим следеће:

1., Сваки молилац, који тражи да му се дете ослободи од школовања, дужан је да поднесе школском одбору *писмену молбу*, на коју да прилепи 0.50 динара таксених марака и два динара за решење или приложи уверење о сиротном стању. Школски одбор ће такву молбу примити и са својим мишљењем треба ли дотичног ученика ослободити или не доставити школ. надзорнику, заједно са подацима: о имовном и задружном стању молиоачеву, годинама старости сваког члана породице молиоачеве и учењу и владању ученикову за све време школовања. Школски одбор ће тражити, да молилац по могућству поднесе уверење о ономе ранита моли да му се дете ослободи од школе.

2., Велики је број ученика, који по 2, 3 и више година не долазе у школу, а по књигама се воде као ученици. Такве ученике школски одбори могу предлагати школском надзорнику за испис и без молбе ученичког родитеља, по својој службеној дужности. Школски надзорник у таким случајевима треба пре свега да се увери, да ли је дотични школски одбор чинио све што је дужан био да учини, те да се дотични ученик у школу упути, па, уверивши се да је све учињено, одлучиваће: треба ли таког ученика ослободити, или не.

3., Што се пак тиче уписивања ученика у школу од сада школски одбори и надзорници школски управљаће се у свему тачно по чл. 15. закона о народним школама.

Препоручујем Вам, да о овоме известите све школске одборе и управитеље у повереноме Вам округу и сами да се по овоме управљате.

ПБр. 1614.

4. фебруара 1899. год.
у Београду

Министар
просвете и црквених послова,
Андра Ђорђевић с. р.

Свима надзорницима основних школа

(Школски одбори да за своје школе претплате
„Просветни Гласник“)

„Просветни Гласник“, као службени лист министарства просвете и црквених послова, више пута је препоручиван школским одборима, да исти примају за своје књижице, но на жалост и данас је врло велики број школа, које га не примају.

Како је „Просветни Гласник“ *службени* лист, који доноси све законе просветне, сва кретања у учитељству, расписе и наредбе министарске, сву радњу министарства просвете и Главнога Просветнога Савета, извештаје о стању школа у нас и на страни, белешке о књижевном кретању у нас итд. а и остала садржина одговара потребама школе и наставничкога особља, то је за напредак и школе и учитеља одвише потребно да школе примају овај лист.

С тога препоручујем да наредите свима школским одборима у повереноме Вам округу да одмах претплату на овај лист пошљу Управи Државне Штампарије, која ће им и лист слати. Ово треба да буде обавезно барем за веће школске општине, где су школе подељене, а похвално би било видети то и у неподељеним школама.

Исто тако пожелело би се, кад би имућније општине, које прошлих година нису претплатиле овај лист, накнадно сада узеле цео комплет, барем за прошлу годину, у којој су сви најновији закони просветни и многи расписи и уредбе, које су потекле услед њих.

Цена је листу 12 динара на годину, а за све пређашње године по 10 динара.

ПБр. 1515.

6. фебруара 1899. год.
у Београду.

Министар
просвете и црквених послова,
Андра Ђорђевић с. р.

Свима надзорницима основних школа

(Да јављају министарству, кад казне кога наставника)

Чланом 69. закона о народним школама дато је школским надзорницима право да могу над наставницима основних школа изрицати казне прописане у чл. 69., а под тачкама: 1., 2., 3., 4. и 5.; чланом пак 70. поменутога закона стављено је у дужност надзорницима да о свакој казни, коју изреку, извести и министарство.

Ну, како многи надзорници не поступају по томе наређењу, нашао сам се побуђен да наредим следеће: сваки школски надзорник кад кога учитеља казни биће дужан да одмах извести министарство: којег је дана казну изрекао, и због каве је кривице дотични кажњен.

Препоручујем Вам да се по овоме у свему тачно управљате.

ПБр. 1662.

12. фебруара 1899. год.
у Београду.

Министар
просвете и црквених послова,
Андре Ђорђевић с. р.

Свима школским одборима

(Издавање једномесечне посмртне плате учитељима народних школа)

Препоручујем томе одбору, да у случају смрти учитеља и даље издаје посмртну једномесечну плату његовој породици, као што је то и старим законом о осн. школама било предвиђено. Министарство пак неће попуњавати место умрлог учитеља за месец дана.

ПБр. 1405.

5. фебруара 1899. год.
у Београду.

Министар
просвете и црквених послова,
Андре Ђорђевић с. р.

СЛУЖБЕНА ОБЈАВА

Милутин Витковић, професор Немањине Гимназије, умро је 14. фебруара ове године у Врању.

Из канцеларије министарства просвете и цркв. послова, 26. фебруара 1899. ПБр. 1707.

РАДЊА ГЛАВНОГА ПРОСВЕТНОГА САВЕТА**САСТАНАК 719-ти**

30. децембра 1898. године

Били су: председник: Др. Војислав Бакић; потпредседник: Стеван Ловчевић; редовни чланови: Др. Светолик Радовановић, Јеврем А. Илић, Михаило Марковић, Јован Миодраговић, Јован Ђ. Докић, Лука Лазаревић и Милоје Влајић.

Заступао је пословођу Ж. О. Дачић.

I

Прочитан је и примљен записник 718. састанка.

II

Прочитано је писмо господ. министра просвете и црквених послова од 30. децембра ове год. ПБр. 22.160, којим шаље на оцену молбу г. Луке Лазаревића: да се одобри да се „Спомена“ књижица за децу, коју је он спремио с господ. Димитријем Соколовићем учитељем, може употребити за поклањање ученицима III и IV разреда основних школа и ученицима свих разреда грађанских школа, као и за школске књижице.

Пошто је „Спомена“ већ свима члановима Гл. Просв. Савета познат, Савет је одлучио: да се ова књига може препоручити за књижице народних школа и за поклањање ученицима III и IV разреда основних школа.

III

Прочитано је писмо г. министра просвете и цркв. послова од 30. децембра ПБр. 22.185. којим спроводи Савету на оцену молбу г. Јеленка Михаиловића, професора: да се одобри употреба његове Физике са основним појмовима из Хемије коју је, према програму, спремио за грађанске и девојачке школе.

По саслушању неких чланова, којима је ова књига позната, Савет је одлучио: да се ова Физика може употребљавати у грађанским и девојачким школама као привремени уџбеник.

IV

Председник Савета г. Др. Војислав Бакић подноси Савету основу за наставне планове сва три типа наших средњих школа, коју је саставио према

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

споразуму и напоменама, учињеним од стране чланова Савета на састанцима, на којима је већано о наставним плановима.

Савет је, са свима противу једног гласа, примио предложену основу као своју.

Савет је за тим, (с обзиром на своју ранију одлуку о позиву ванредних чланова у саветске седнице) одлучно: да се примљена основа изнесе на претрес и одлуку Гл. Просв. Савету, на чије састанке да се позову и сви ванредни чланови Савета који су у Београду.

V

Г. Милоје Влајић, члан Савета, усмено је реферовао о молби г-ђе Зорке Поповићке, учитељице, која је молила, да јој се привремене године учитељске службе признаду за пензију.

По саслушању овога реферата а са обзиром на нов закон о народним школама Савет је одлучно: да се молба г-ђе Поповићке не може уважити.

Овим је овај састанак завршен.

САСТАНАК 723-љи

22. јануара 1899. године

Били су: *председник*: Др. Војислав Бакић; *потпредседник*: Стеван Ловчевић; *редовни чланови*: Др. Светозар Радовановић, Богдан Поповић, Михаило Марковић, Сретен Стојковић, Јован Миодраговић, Јован Ђ. Докић, Лука Лазаревић и Милоје Влајић.

Пословођа: Петар Ј. Петровић.

I

Прочитано је писмо г. министра просвете и цркв. послова од 28. децембра прошле године ПБр. 21992, којим се спроводи савету на оцену молба г. Сретена Ј. Борђевића, књижара, да се његова збирка геометријских облика препоручи свима школама као очигледно средство за успешније предавање геометријскога цртања.

Савет је разгледавши збирку нашао: да су ови облици мали, а при том и скупи, те с тога и неподесни за намењену сврху, па је одлучно: да се ова понуда г. Борђевића не може као корисна препоручити.

II

Прочитано је писмо господ. министра просвете и цркв. послова од 18. јануара ПБр. 385, којим се спроводи молба г. Стеве Ст. Мокрањца, учитеља певања у гимназији „Краља Александра I.“, да Савет на основу чл. 65. и 141. закона о средњим школама да своје мишљење о томе: да ли молилац заслужује да буде постављен за вишег учитеља вештина.

Савет је одлучно: да ову молбу проучи и о тој на идућем састанку реферује г. Богдан Поповић, члан Савета.

III

Прочитано је писмо г. министра просвете и цркв. послова од 18. јануара ПБр. 507, којим се позива Савет да оцени молбу г. Карла Мађејке, учитеља музике и потнога певања у пиротској гимназији, да ли он, по својим квалификацијама и досадашњој служби, заслужује да буде постављен за вишег учитеља тих вештина.

Савет је одлучно: да молбачу молбу и све уз њу примљене документе прегледа и оцени члан Савета, г. Богдан Поповић, и да на идућем састанку поднесе Савету своје мишљење о њима.

IV

Пословођа чита реферат г. Петра А. Тине, професора, на Аритметику за III разред средњих школа од Др. Ф. Хочеваара, коју је издала књижара Љубе Јоксимовића. Тај реферат гласи:

Главном Просветном Савету

Према писму Савета од 29. октобра ове године СБр. 83. прегледао сам „Аритметику за III разред средњих школа“ од д-ра Ф. Хочеваара у преводу непознатог преводиоца, коју је поднео њен издавач — г. Љуб. Јоксимовић — с молбом да се она усвоји за уџбеник у средњим школама.

Хочевар је признат школски књижевник и његови су уџбеници успешно примењени у Аустрији. Избор је дакле изнад критике. Кад бисмо додали томе и то да је у књизи обухваћено све што је програмом прописано за III разред средњих школа, онда се чини да не може бити приговора поднетој књизи.

Па ипак има. И то један прилично замашан приговор:

Хочеваров је уџбеник цела аритметика, посебна и општа заједно. У посебној су све радње, сви припремни послови детаљисани, а у општој је концизноста толика да се избегава чак и позивање на опште појмове, јер су они разрађени у посебном делу и наставник може подсетити ученика, упутити га на напоредне ставове у посебној аритметици, ако осети какву оскудицу.

У преводу је та могућност искључена. Издвојивши овако општу аритметику од посебне, преводилац је пресекао једну органску спону, те овај други дес нема довољно живота.

Преводилац је то осетио и сам, јер је попуно превод уметањем тачака 22. и 23. (стр. 35. и 36.), у које је унео главне појмове о мери и садржатељу.

Овако је ваљало поступити на неколико места, бар при приступању свакој новој радњи. Јер сем тога што је „*repetitio mater studiorum*“, потребно је још — нарочито у *општој* аритметици — да радње не искрвавају ненадно пред ученике, него да једна ствара другу, а ова да се наслања на прву, све док сама не стане на своје ноге.

О самом преводу имам да речем да је веран, можда и сувише. Преведена је и омашка из оригинала :

„Исто тако је

$$(-3a) - (+5a) = (-3a) + (-5a) = -8a$$

„Смањивањем прихода за 3 динара промениће се имовно „стање исто толико, као кад се издаци повећају са 3 „динара“.

Међу тим из наведене једначине јасно је да је смањени приход $[-(+5a)]$, *ист* динара, стављен као повећавање издатака $[+(-5a)]$.

У преводу језик је лак и тачан, али није чист: н. пр. „Сабирке ћемо назвати *чланове* (sic!) полинома или алгебарског збира“ (стр. 18. р. 1. озго), размењивост (стр. 24. р. 4. оздо и стр. 25. р. 1. оздо), свршава (м. свршује стр. 31. р. 13. озго), даље: множи се **са** бројем, а дели бројем (без предлога), тако да паралелна правила (н. пр. она на странама 25. и 29.) контрастују.

Терминологија је полу сриска а полу страна. Ту је пословица „пропорција“, „кофицијенат“ као сталан и једини термин, „плус и минус“, „позитивни и негативни“, ма да за све те појмове ми имамо усвојене српске термине. Ова је замерка тим тежа што је књига намењена разреду ниже гимназије.

Има и сумњивих терминских реченица: „извући чинитељ пред заграду“ (разложити, раставити на чинитеље), „извући корен“ (наћи, тражити корен, кореновати).

Техничка је израда текста укусна. Али је у примерима учињена погрешка, што је за њих узет ситнији слог од слога у тексту и то још без прореда.

И у правилима је учињена погрешка, јер су штампана ситним курсивом, који је мањи од слога у тексту. Боље је било оставити слог из текста, само га проширити проредом, као што је у оригиналу.

Према свему овоме част ми је изјавити Савету да се „Аритметика за III разред средњих школа“ од д-ра Ф. Хочеваара, у преводу непознатог преводиоца, може уногрешити као школски уџбеник. Било би природније да се причека с одобрењем док преводилац не спреми целу књигу, ако у опште мисли преводити и даље. Одлуку о томе остављам Просветном Савету, благодарећи му и овом приликом на поверењу.

2. јануара 1898. године
у Београду.

Петар А. Типа,
професор.

По саслушању реферата Савет је одлучио: да се „Аритметика“ за III разр. средњих школа од Др. Хочеваара, у преводу непознатог преводиоца, може примити као привремени уџбеник школски.

Референту је одређен хонорар од 30 динара.

V

Г. Лука Лазаревић извештава Савет да је у друштву са г. Михаилом Марковићем прегледао све пријаве кандидата за благодетељање из фонда пок. владике Вићентија Красојевића, које су према списаноме стечају до одређенога рока приспеле. Пријавили су се ови кандидати:

1. Илија Красојевић, ванред. слушао. I. год. правног факултета;
2. Ђорђе Красојевић, ученик III. разр. врањске гимназије;
3. Драгољуб Красојевић, ученик I. разр. Гим. Кнеза Милоша;
4. Видосава Красојевићева, учен. I. раз. В. Ж. Школе у Крагујевцу;
5. Милан С. Михаиловић, правник III. године;
6. Коста Милутиновић, философ III. год. у истор. географ. одсеку;
7. Светолик Радосављевић, правник I. године;
8. Чедомир Маринковић, уч. III. раз. Гими. Кнеза Милоша;
9. Драгољуб Маринковић, уч. VI. раз. Гими. В. С. Караџића;
10. Љубомир Јеремић, богослов I. године; и
11. Обрад Гујаница, бив. ученик I. раз. у н. гим. у Г. Милановцу.

На основу извештаја одређених референата о квалификацијама пријављених кандидата, а с обзиром на суму новаца којом фонд за издржавање сада располаже, Савет је одлучио: да се од пријављених кандидата за питомце фонда владике Вићентија приме: *Драгољуб Красојевић*, уч. I. раз. гимназије Кнеза Милоша Великог и *Видосава Красојевићева*, уч. I. раз. В. Ж. Школе у Крагујевцу, с тим, да им се на име благодетеља издаје по 25 дин. месечно и да им се ово благодетељање рачуна од 1. септембра прошле године.

САСТАНАК 725-ти

5. фебруара 1899. године

Били су: *потпредседник*: Стеван Ловчевић; *редовни чланови*: Др. Светолик Радовановић, Богдан Поповић, Архимандрит Кирил, Михаило Марковић, Сретен Ј. Стојковић, Јован Миодраговић, Лука Лазаревић и Милоје Влајић.

Пословођа: Петар Ј. Петровић.

I

Прочитани су и примљени записници 719. и 723. састанка.

II

Прочитано је писмо г. министра просвете и црквених послова од 3. фебруара ове године ПБр. 1224, којим се извештава Савет, да је Његово Величанство Краљ на основу чл. 7. закона о уређењу Глав. Просв. Савета благоволео поставити за редовног члана г. Архимандрита Кирила, Ректора Богословије на место г. Јеврема Илића, Ректора у пензији, који је престао бити члан Савета.

Примљено је к знању.

III

Прочитано је писмо г. министра просвете и црквених послова од 30. јануара ове године ПБр. 13118/98, којим се позива Савет, да оцени молбу г-ђе Настасије Глушчевићке, учитељице руског језика у Вишој Женској Школи, која је молила да буде постављена за *класну* учитељицу у Вишој Женској Школи.

Савет је, разгледавши сведоче, које су уз молбу биле приложене, нашао: да г-ђа Глушчевићка, према члану II закона о изменама и допунама у закону о уређењу Више Женске Школе, има потребне квалификације за *класну* учитељицу у Вишој Женској Школи.

IV

Прочитано је писмо г. министра просвете и црквених послова од 27. јануара ове године ПБр. 930, којим се спроводи Савету на оцену књига под насловом: „Песталоције, његов живот и педагошки рад“, написао Ј. В. Абрамов, превели с руског Ар. М. Илић и Мил. Чабрић.

Пошто је ово дело познато неколицини чланова саветских, који су одмах усмено (повољно) и реферовали о њему, — то је Савет на основу ових усмених реферата одлучио: да се ово дело може препоручити књижицама средњих, стручних и народних школа, а осим тога и за поклањање ученицима учитељских школа и ученицима V и VI разреда виших женских школа.

V

Члан Савета, г. Богдан Поповић, усмено реферише, да је у друштву са г. Даворином Јенком, капелником и композитором, прегледао молбе и документа г.г. Стеве Мокрањца и Карла Мађејке, учитеља музике и нотнога певања, на су нашла, да се и г. Мокрањцац и г. Мађејка, у смислу чл. 141. закона о средњим школама, могу препоручити за више учитеље вештина у средњим школама.

Савет је, усвојивши једногласно овај реферат одлучио: да се Господину Министру поднесе мишљење: да г.г. Ст. Мокрањцац и Карло Мађејка заслужују да буду постављени за више учитеље у средњим школама.

Тим је овај састанак закључен.

САСТАНАК 726-ти

12. фебруара 1899. године

Били су: *председник*: Др. Војислав Бакић; *потпредседник*: Стеван Ловчевић; *редовни чланови*: Др. Светозар Радовановић, Богдан Поповић, Михаило Марковић, Сретен Ј. Стојковић, Јован Миодраговић и Јован Ђ. Докић.

Пословођа: Петар Ј. Петровић.

I

Прочитан је и примљен записник 725-ог састанка.

II

Прочитано је писмо г. министра просвете и црквених послова од 5. фебруара ове године ПБр. 1315, којим се Савету спроводи на оцену покуда г. Јована Миодраговића, референта за основну наставу, да се његова књига: „Припрема за рад у *основној школи*“ може препоручити књижицама основних школа.

Како је ова књига позната већини саветских чланова, то је на предлог председника г. Бакића Савет одлучио: да се ова књига може препоручити књижицама основних школа.

III

Г. Председник износи на дневни ред „Наставни план за Више Женске Школе“.

Приликом дебате појавила су се у Савету два мишљења: Једни су чланови били за то, да се Наставни план за Више Женске Школе гради сасвим независно и одвојено од Наставног плана за Девојачке Школе, док су, међутим, други били за то, да наставни план у прва 3 разреда Виших Женских Школа буде једнак са наставним планом Девојачких школа, како би свршене ученице Девојачких школа могле наставити своје школовање у Вишим Женским Школама.

По свршетку дебате г. председник је нагласио, да би се подељена мишљења могла измирити на овај начин: да се Виша Женска Школа узме као засебна целина без обзира на наставни план Девојачких школа, али да се при изради Наставног плана за Девојачке школе гледа, да се оне наставним планом што више изједначе са нижим разредима Виших Женских Школа.

Тога ради председник подноси свој нацрт у овоме смислу и Савет га прима као основу за свој даљи рад у овоме питању.

Тиме је овај састанак закључен.

ШКОЛСКИ ЛЕТОПИС

ИЗВЕШТАЈИ НАДЗОРНИКА ОСНОВНИХ ШКОЛА

IX

Др. Стев. М. Окановића,

надзорника основ. школа у ср. бољевачком

Господину министру просвете и цркв. послова

Наредбом Вашом од 29 маја, ове год., ШБр. 8617, изводели сте ме одредити за надзорника основних школа у срезу бољевачком, окр. тимочког. Ја сам се тога ради кренуо на дан 31. маја у вече. До 29. јуна сам се бавио прегледом школа. Јуна 29. пре подне посетио сам села: Добрујевац и Добро Поље, те сам се на лицу места уверио о могућности, да се и у тим селима отворе школе, о чему сам повереном Вам министарству поднео нарочити извештај. Истог дана после подне од 3—7 часова држао сам збор учитеља из среза бољевачког, на коме сам расправљао једно од најважнијих питања из опште дидактике: *о разради наставног градива на психолошкој основи*. Радујем се, што се могу похвалити многобројном посетом учитеља-ица тога предавања и одушевљењем, које сам тим предавањем у њима изазвао. Сутра дан сам се кренуо на пут у Београд и дома сам приспео 1. јула у јутру.

Учитељи су у овом срезу, господине министре, у опште узев, дали држави оно, што се од њих законом, програмима и другим законским прописима тражило и, имајући то у виду, ја нисам могао за оцењивање учитеља и њихова успеха имати други критеријум — који би био заснован на науци о васпитању (а који је у огромној противречности са званичном организацијом наших основних школа) — до тај: да ли су и у колико су учитељи одговорили ономе, што званична организација основ. школа од њих захтева. Али у томе сам био строг и праведан. Будите уверени, господине министре, да ни једном учитељу-ици нисам пишта поклонио на рачун државе, већ шта више да сам у случајевима колебања пре допуштао себи да се огрешим о учитеља но о државу, јер, ако би се огрешило о државу, ја бих у исто време наградио неспремна учитеља или нерадника, а то значи: подржао бих га у томе, да и даље остане неспреман и нерадник. Ну и поред све строгости успех је био у главном врло добар. Имао сам свега 49 одељења да прегледам и од тих сам у 11 нашао *одличан*, у 24 *врло добар*, у

12 *добар* и у 2 *слаб* успех, а то значи, да је резултат успеха у овом срезу у опште *врло добар* (3·69).

I.

Али ко би по овим оценама ценио и васпитну моћ српских основ. школа (а тај је утицај школе свуда, а у овим крајевима особито, од превелике потребе), тај би се љуто преварио. Званична организација наших основ. школа захтева остварење у педагозици званог *дидактичког материјализма*; од наше се основне школе тражи знање као циљ целокупног рада у школи, а нарочито се наглашава корисно знање. То се знање *предаје*; оно се не развија у унутрашњости васпитаниковој, или боље речено: њим се не развија одређена унутрашњост. Деца примају *рециптивно* све, што им се пружи, али нису духовно *продуктивна*, а најмање су самостално продуктивна на пољу друштвеног и националног живота, на суделовању у културном (духовном и материјалном) кретању оне околине, оног друштвеног живота, у коме ће се као људи находити. — С тога пре свега треба бити начисто с тим: *да основној школи није циљ знање, већ да је знање средство* за развијање извесне унутрашњости у деце, која постају људи. Циљ пак основне школе мора бити стварање и развијање оног психичког стања у децјој унутрашњости, које је најподесније, да из њега произађе *јака морална воља*, која ће са извесних гледишта да управља приликама у животу. На кратко: научна педагогика захтева *образовање морално-националног карактера* као циљ васпитања извесне друштвене заједнице — нације, па према томе и циљ наше основне школе као васпитне установе мора бити образовање морално-националног карактера. Од тог општег циља ставља се у зависност циљ наставе у основној школи. Настава мора да је васпитна, а то значи, да се наставна грађа не треба да даје деци ње саме ради, већ ради онога, што она треба да произведе у унутрашњости њиховој за остварење врховног васпитног циља. А како јака морална воља може да произађе само из низова и преплета психички природно створених представа под нарочитим условима, које је психологија утврдила, а научна педагогика акцептирала, — то значи, да и настава мора да води рачуна о тим законима: психичким и педагошким. Но унутрашње стање, из којег се може да произађе јака морална воља, није гомпла несрећених зна-

ствених чињеница, како то тражи данашња званична организација, већ је психички уређена целина, душевно јединство, јединство чињеница свести. То стање, из којег може да произађе јака морална воља и које треба да постигне васпитна настава, јесте *заинтересованост, стално љубопитство*, унутрашња тежња за следовање по ономе, што нам настава пружа као добро; а таквога сталнога љубопитства, таквога прелаза од интелектуалних чињеница свести к јакој моралној вољи, не може да буде без нарочите обраде представа. Према томе циљ наше основне школе мора да је: стварање оне психичке основице, која је потребна, да из ње произађе *морална активност*, тако потребна за суделовање у културно-националном кретању садашњице.

За остварење тога циља треба обратити пажњу на две нераздвајне половине у васпитању. Прво треба обрадити *увиђавност* код ученика, треба створити, дакле, *убеђење*; а затим треба привести ту увиђавност у *примену*, произвести вољу у колико је то могуће у школском животу. С тога настава мора да створи убеђење, увиђавност; а непосредно утицање учитељево и рад у школској башти, радионици и т. д. као и замишљен рад (поступање) под извесним даним приликама — пружа прилику за примену наставом створене увиђавности. Увиђавност пак протеже се на две групе унутрашњих творевина: она се односи или на познавање *циљева* човечјег поступања или *средстава* за извођење тих циљева. — Циљеви за учеников друштвени рад (кад постане човек) пружају се излагањем друштвеног живота (профане и библиске историје, литературе), а за стварање подлоге за познатије разумевање употребе средстава, потребних за примену онога, што се из развитка друштвеног живота упознало као добро. Земља је пак носилац и друштвеног и природног живота, те с тога географска настава уједињава те две групе наставних предмета: који излажу друштвени и који излажу природни живот, или који стварају циљеве и који пружају средства за примену тих циљева. Језикословна настава иде уз излагање друштвеног живота као формална страна његова, а математика пак иде уз излагање природног живота опет као формална страна тога живота. На тај се начин ствара јединство наставе, које одговара јединству чињеница наше свести, јединству унутрашњости наше; на тај се начин градиво доводи по сродности у међусобну везу, стварају се преплети духовних творевина у нашој унутрашњости. А у колико су унутрашње творевине у разви-

јенијој међусобној вези, у толико је већа унутрашња живост, у толико је већа развијено оно унутрашње стање, које назвах *сталним љубопитством* за даље развијање онога, што је наставом стечено, као и за следовање по томе.

У границама овог извештаја немогуће је по-дробније изложити систем мисли, по којима треба да је уређена наша основна школа као васпитна школа, али из овога, што сам био слободан доведе навести, долази се до овог закључка: основна школа не треба да је школа „полезна“ знања, већ васпитни завод, у коме се знање употребљава само као васпитно средство за развијање сталног љубопитства (заинтересованости) као психичке подлоге, која је потребна за постанак јаке и доследне моралне воље. Садржина наставе, обрађивана под психичким условима да се њоме створи заинтересованост, обухвата: а) друштвени живот, који ствара убеђење о циљевима човековог друштвеног рада, и б) природни живот са гледишта човековог културног рада ради упознавања средстава за примену тих циљева и ради разумевања околине, средине рада. — Те две стране наставе мора да су у унутрашњој вези, која одговара јединству унутрашњег живота учениковог и условљава унутарњу живост, активност.

Излагање развитка друштвеног живота, према томе, јест главни посао васпитне школе; а излагање природног живота се ставља у зависност од првог, концентрира се према првоме. — Ученик се преноси у оне прилике, које се историјом развијају и фантасијом својом суделује у историским догађајима, — *другује* с лицима историје, приповетке, бајке и т. д. На тај начин доживљује својом унутрашњошћу разне друштвене одношаје; из тих се одношаја учи ономе, што је добро. А како су ти одношаји у прошлости најпростији, а што ближе сад. друштвеном животу све сложнији, то се и при развијању друштвеног живота полази од најдаље (митолошке) прошлости, па се поступно одабраним градивом ученик [проводи кроз друштвени живот до садашњице, те на тај начин упозна *постанак* данашњег друштва, а тим познањем постанка добије разумевање садашњице и могућност суделовања при културном кретању националном. А тај ред одговара психогенетичком развоју дечје унутрашњости, а у исто време је и ред, којим се развијало човечанство.

На основу ових кратких напомена из опште дидактике — наставни план српске васпитне основне школе могао би се овако конструисати:

Наставни план за шесторазредну основну школу.

1. Друштвени живот

	1. Народна историја	2. Верска Историја	3. Језик
I. Разр.	Народне Бајке	Приповетке о перзони- фицираном Богу.	<i>Матерњи језик</i> као формална стра- на историје. <i>Чита- ње литерарних</i> про- извода, који стоје у унутарњој вези са историјом било на- родном било вер- ском.
II. Разр.	Историске есаске		
III. Разр.	Жупанско доба, песнички обрађено као патриархално друштво.	Патриархално време у Израиљу.	
IV. Разр.	Династија Неманића (исто- рија проткана епском нар. поезијом).	Судије и краљеви у Израиљу.	
V. Разр.	Од последњег Немањића до пропасти (Краљевић Марко, Косово).	Пророци. Живот и тра- гична смрт Спаситеља.	
VI. Разр.	Хајдуци, ускоци, Црно- горци, први устанак, други устанак. Најновији догађаји.	Апостоли, Срп. црква од Св. Саве до данас.	

2. Природни живот

1. Географија	2. Познавање природе	3. Рачун и геометр.	3. Уметности
Као копча друштве- ног и природног жи- вота, јер је земља по- сида и једног и другог. У вези са догађа- јима историје (терен) и у вези с природним животом (поднебље, биље, животиње etc.).	Са гледишта чове- ковог културног рада; природа у служби чо- векових намера.	У вези са пред- метима као фор- мална страна и- стих.	1. Певање 2. Цртање 3. Моделирање 4. Ручни Радови 5. Гимнастика У вези делом са пр- вом, делом са другом врстом наставе, а де- лом са школским жи- вотом.

После поставке оваког плана за васпитну основ-
ну школу потребно је, да се исти до појединости
обради и утврди међусобни одношај (по сродности)
разнолике наставне грађе, па за тим обрађује под
оним психичким погодбама, под којим се може иза-
звати стална заинтересованост као стање унутра-
шњости из којег може најлакше да произађе јака
морална воља, а ако још учитељ, макар и у гра-
ницама школског живота, ту вољу непосредним ути-
цајем развија и приводи у примену, онда је школа
као васпитна установа релативно постигла свој циљ.

Данашње званично уређење пак наших основ-
них школа управ смета овом васпитном утицају
наставе. Оно прописује масу једну од других изо-
лираних знајствених чињеница и тражи да ученик
те чињенице на испиту зна. То што тражи званично
уређење нашао сам код већине наставника у срезу,
који ми је био одређен, али сам нашао и то, да
је та околност убила у већине учитеља и оно ва-

спитачке увиђавности, што су из учитељске школе
повели, па их створила простим машинама за дри-
ловање деце разним знањима и вештинама.

С тога да би се спасла наша, основна школа
од дидактичког материјализма потребно је, да се
*уреди на оној основи, коју захтева научна педаго-
гика, да се стручно спреме радници, који ће то да*
изводе и да се у тој стручности одржавају и уса-
вршавају *сталним али стручним надзором.*

II.

Од учитеља у бољевачком срезу заслужују осо-
бито признање: Милош Стојановић у Злоту, Марко
Матејић у Планиници, Драг. Михаиловић у Вала-
коњу, Лазар Јовић у М. Извору, Коста Раденковић
у Кривом Виру, Никола Милићевић у Сумраковцу,
Миливој Пантелић у Подгорцу, Добровоје Иванко-
вић у Бачевици, Драга Николићева у Лукову, На-
дежда Белићева и Олга Белићева у Оснићу, Ми-

лица Стојановићка у Злоту и Милева Михаиловићка у Валакоњу.

Лоши су пак радници (а могу бити бољи): Љубица Јакшићева у К. Виру, Вељко Мутавић у Подгорцу, Мирослава Пантелићка у Подгорцу, Катарина Југовићка у Шарбановцу, Софија Атанацковићева у Ласову и Драга Динићка у Планиници. Прва је добила слабу оцену, а остали *једва* добру. Међу ове лоше раднике спада, као што се види, и Вељко Мутавић, који има нарочити додатак као добар радник у опасном месту. Међутим исти учитељ нити је добар радник нити је у месту, од којега не би у срезу било опаснијег (јер Злот, Шарбановац и Оснић пре заслужују такве додатке, него ли Подгорац). — Други и трећи разред женске основ. школе у Подгорцу су оцењени оценом слаб, а све ученице тога одељења остале су да понављају. Да тако буде припомогла је и та околност, што је крајем првог течаја разрешена наставница тог одељења, а нова није ни постављена, већ су други наставници радили у том одељењу наизменце. Разуме се, да се они — као при сваком заступању — нису много старали за успех у том одељењу.

Ш.

Школске су зграде у овом срезу већином употребљиве.

У *Ласову* је велика и лепа школа од тврдог материјала, али је распоред рђав, јер има неких излишних одељења, док је учионица I разр. врло тескобна. С тога је треба избијањем унутрашњих зидова удесити по нарочитој скици, коју је учитељ исте школе саставио, и тада би биле 4 учионице: две за мушку и две за женску школу. Поменути сам скицу одвојено доставио министарству.

У *Бачевици* је неопходна потреба да се отвори женска школа. Механија Милан Тошић нуди кућу за 8 динара месечно кирије за школу. Ја сам видео ту кућу и мислим да би се могла употребити за школу. Осим те зграде има још две, које би поднеле за школу, а то су: сеоска механа и кућа некога Манче. — У *Врбовцу* треба да се зида нова школска зграда. Све је припремљено; само је спор око места! Прва комисија је изабрала равно и пространо земљиште, где је садања школска зграда, а које је у средини села. Међутим грађење на том месту су осујетили они, који за којекакве страћаре примају око 1000 дин. год. кирије и који би хтели да продаду на једном брду преко потока своја земљишта за школу. Пошто ти људи имају и својих присталица, то су својом иницијативом изазвали другу комисију и иета је изабрала то друго земљиште на брду. Мишљења сам, да би министарство

требало наредити да се школа зида на првом земљишту, које је и пространije и равније и у сред села, а за које општина не мора да плаћа (јер је њено). Само у том случају се школа мора више уздићи, што опет неће много стати, јер село има свога камена.

У *Оснићу* је једна учионица неупотребљива. Општина је вољна да преко пута од сад. школ. зграде од слабог материјала (али прописне величине) сазида две учионице и станове. Требало би јој с погледом на ове крајеве и допустити.

У *Сумраковицу* треба у м. школи удесити од две собе још једну учионицу, те отворити још једно одељење за први разред (и мушки и женски).

У *Шарбановцу* је општина вољна да сазида још једну учионицу (јер је учионица I р. м. школе неупотребљива) и станове за учитеље од слабог материјала, али прописне величине. Требало би јој то одобрити.

У *Злоту* треба отворити два нова одељења. Врло добре учионице би се добиле од учитељских станова, а учитељи би могли где у седу становати. Ако се ова одељења не би могла отворити, неће се моћи уписати сва за школу дорасла деца, којих у овом великом селу има на 200. — У *Подгорцу* је општина вољна да сазида на сад. школ. згради други спрат, који би се могао употребити. Сад. учионица IV р. ж. женске је врло рђава, па је с тога треба преместити у кућу Петра Марковића или Светозара Ристића, које су много боље.

У *Боговини* прошле године није ни било уписа жен. деце, јер није било места. С тога треба комбиновати I р. мушке са I р. женске школе и за то одељење отворити нову учионицу у згради женске школе (од две собе). Село је богато, има добре земље, а није ни задужено; ова општина прва исплаћује порезу пре рока.

У *Валакоњу* би требало од једног учитељског стана удесити још једну учионицу, да би се сва за школу дорасла деца могла уписати почетком нове школске године. На то је пристала и општина у лицу председника.

У *Јабланици* би требало удесити од канцеларије и ходника још једну учионицу за I р. мушке и женске школе. — У *Бољевцу* треба укинути једно мушко одељење, а школ. општину разгруписати отварањем школа у Добрујевцу, Добром Пољу, Илину и Мирову, о чему сам министарству поднео предлог нарочитим актом.

IV.

На неуредности школских одбора налазио сам скоро у свакој школи, али се у томе особито одликују школски одбори (односно председници као

извршиоци одборских одлука): у Злоту, Јабланици, Кривом Виру, Бољевцу, Подгорцу и Шарбановцу. Највећа је неуредност у томе, што се председници ни у колико не старају да се деца у школу упуте, нити да се казне за недолажење ђака извршавају. Тако у Злоту не долази 74 ђака, у Јабланици 31, у Кривом Виру 34, у Бољевцу 38, у Подгорцу 32, у Шарбановцу 28. Ја сам био слободан у протоколима тих школа записати наређење, да се све казне, које су изречене, изврше у року од 10 дана. Овде сам пак слободан замолити господина министра за наредбу, да се сви председници ових општина казне за овакву немарљивост према школи. Осим овога председник општине злотске има још многе неуредности, о којима ми је управитељ школе злотске поднео нарочити акт, који сам доставио министарству, а о којима сам се и сам лично уверио. — Бивши председник општине кривовирске пак чак је осудио кривовирског учитеља на десет дана затвора с тога, што је један део школ. дворштва хтео преобратити у школску башту. Па чак и среска власт је помогла председника у томе раду противу учитеља, одобривши ту пресуду. — Остале мање неуредности напоменуте су у листама и неуредности учитеља.

Овде ћу пак бити слободан само напоменути још две ствари, које су се десиле на самом испиту. У Сумраковцу председник школ. одбора Жика Илић није хтео да потпише протокол ни у мушкој ни у женској школи. Ја сам се задовољио потписима двојице одборника, а председника сам доставио начелнику ср. бољевачког. У Шарбановцу ме по свршеном испиту у учионици I и припр. разреда мушке школе напада и увредила мати г-ђице Милеве Павловићеве, учитељице тога одељења, и то с тога, што сам њеној кћери забележио оцену добар. Ја сам и о томе случају известио начелника ср. бољевачког. О осталим приликама пак, које сметају да основна школа постигне свој национални задатак поднећу господину министру по усменом наређењу нарочити извештај.

Благодаран господину министру и вазда на услузи

10. јула 1898. год.

Београд.

Надзорник
основ. школа у ср. бољевачком,
др. **Стев. М. Окановић**,
писар I класе у министарству
просвете и цркв. послова.

НАУКА И НАСТАВА

ХРАНА НАШЕ СЕЉАЧКЕ ДЕЦЕ У ОСНОВНОЈ ШКОЛИ

од

д-ра Милана Јовановића-Ватуца
професора Велике Школе

— „Ко ти је највећи непријатељ?“ —
— „Празна торбица.“ —

Народна италијанска.

„Dem Verbrecher hat der Staat seinen
Anwalt bestellt; sollte ein hungriges
Schulkind nicht auch seinen Anwalt
finden?“¹⁾

Sonderregger.

Кад сам почео проучавати питање о исхрани нашега народа,²⁾ беше ми најпрече, да потанко сазнам, како се он храни у добу свога првога развића, — другим речима: како храни свој подмладак, своју децу. Знао сам из искуства, што сам га стекао по разним крајевима оних обла-

¹⁾ „Злочинцу је држава одредила браниоца; зар да га гладно ђаче не може наћи?“
Сондереггер.

²⁾ Види: „Како се наш народ храни.“ — I Жито брашно; хлеб. — Београд 1898.

сти, где наше племе живи, да баш у томе чини замашне погрешке, па да тога ради веома много — и бројем и снагом — губи, али нисам имао необоривих доказа, да и друге о томе уверим. Требало ми је, дакле, научне, на физиолошким принципима основане потврде том свом личном искуству. •

Да до тога дођем, ваљало ми је поћи савим одређеним путем. Ваљало ми је прикупити што више поузданих и неоспорних података о томе, коју врсту хране наш народ деци даје, и колико од сваке врсте те хране наша деца дневно троше. Из тих података мислио сам физиолошки утврдити праву хранљиву вредност те хране, па онда по томе оценити и сам начин исхране.

Али је баш с тим податцима огромних тешкоћа. Мучно их је прикупити и код других народа, где се са сваком мрвом хлеба и другог јестива рачуна, а камо ли код нас, где се о томе слабо ко стара, шта ће и колико ће које

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

чељаде појести; где је управо — као што и сами велимо — „комада до врата“... Сем тога свугде (па јамачно и код нас) начин исхране зависи много од местних прилика и потреба; од навика и обичаја и т. д., па је према томе веома разноврстан. Свако племе, сваки крај, свако место, а гдегде баш и свака породица има у томе својих особина, па ко би то све могао тачно прибрати и систематски средити, да може послужити за научну обраду? А баш кад би се то и могло за одраслу чељад, која махом у одређеним оброцима храну примају, мучно је то постићи с децом. Ко би мерно и одређивао сваки оброк, што га мајка, редуша, или друго које старије чељаде свакоме детету по неколико пута на дан у ручицу утисне или у чанку пружи? Ко би пратио и бележио, што оно и само — гдекада баш кришом и крадом — узме и поједе?... То се, као што видите, не да извести — бар не онако тачно, како то наука иште. С тога се од тако исцрпног проматрања и сабирања морало одустати.

Да опет не остане тако важно питање народнога живота нерешено, ударили су научњаци другим правцем. На тај начин добили су сразмерно тачних и употребљивих података у томе питању, а ево како. Тражили су и прибирали податке о исхрани само у оним приликама, где се оброци хране дају сасвим тачно (вагом, пребрајањем, мерењем итд.) одредити, и где се то већ (из других којих разлога, н. пр. тачног рачуна ради) и онако чини. Такав је случај н. пр. онде, где се читаве задруге и насеобине сељачких, занатлијских или других каквих радничких породица хране заједнички и заједнички, те сваки — сразмерно броју и узрасту својих чланова — даје било саме потребне сировине (жита, варива, масти, лука итд.), било толико у новцу. Исти је случај, ако н. пр. својим најамницима те сировине даје газда, и то тамам по начину и мери, која одговара њиховим навикама и њиховој потреби. Сличне су прилике и онде, где читаве породице, задруге и насеобине набављају своје намирнице из једног одређеног, заједничког извора (н. пр. из стоваришта „Потрошачке Задруге“), па још на рачун или на књижицу, у коју се тачно бележи и врста сваке поједине намирнице и количина њена, а из које се у исти мах може видети и време, за које су те намирнице утрошене. То су, разуме се, одређенији и тачнији податци, по којима би се питање о исхрани тих задругара и тих заједница могло тачно проучити и решити.

Таквих прилика има н. пр. у Русији, Француској, Немачкој, Италији, Румунији, Угарској и т. д.¹⁾

Не знам поуздано, има ли томе чега сличнога и код нас, али ми при размишљању о тој теми падоше на ум неке прилике из нашега живота, које се с овима што их напоменућу прилично подударају, које би, дакле, биле исто тако згодне за темељно проучавање питања о исхрани као и ове. Гичу се наше сељачке деце из основних школа, а ево у чему се састоје.

Као што је већ познато, наша су села махом — с мало изузетка — неушорена и растржана, па нам је већина основних школа далеко од појединих сељачких домова. С тога се школска деца већином не враћају у подне кући на ручак, него понесу у торбици свој оброк за цео дан, па га у школи једу. Зимом не иду дома ни на ноћиште, него по неколико дана (обично од понедеоника до недеље — до прве преобуке) у школи коначе, па тамо се и хране. Или сами са собом носе разних намирница, колико ће им за то време достати, или им се од куће шаље. Те намирнице или су већ спрењене да се могу одмах јести, или се тек у школи готове. И у једном и у другом случају храни се дете, бар приближно, по начину, како је и иначе у кући или у оном крају уобичајено.

Ласно је увидети, да је овај начин исхране сасвим згодан за прибирање онога материјала, по коме би се могло одређеније и научно решити питање о исхрани наше деце. Оне намирнице, што их наша сељанчад за оброке у школу носе и тамо потроше, могао би учитељ (или друго које поуздано лице) тачно прегледати, према нарави саме намирнице нешто пребројати а нешто па вази измерити, па најпосле и време прибележити, за које је та количина утрошена. Из тих података могло би се после физиолошки одредити:

- 1., *какав је састав те хране;*
- 2., *како се она у телу прима, т. ј. колико*

¹⁾ Колоније фабричких радника у московској губернији у Русији удружују се н. пр. — заједничке, задружне исхране ради — у нарочите задруге, у т. з. „артеле“, и бирају себи т. з. „старосту“, т. ј. управника, који ће свим пословима око исхране руковати. Тај „староста“ набавља намирнице сразмерно броју, полу и узрасту својих задругара, бележи потрошак, и рачуна га свакоме задругару према полу и узрасту. Храна је слична храни становника оних крајева и по врсти и по мери.

У Угарској и Румунији даје властелин (спахија или бојар) својим радницима, надничарима, најмљеницима, ристарима, одајијама и т. д. (и њиховим породицама) и храну — махом на читаву недељу. Надничар добије извесну, одређену количину намирница (брашна, таране, кртоле, пасуља, соли, наприке, сланине, ракије и т. д.) сразмерно навици и потреби и тиме се прехрањује.

се од ње асимилише и употреби, а колико неупотребљено пропадне; — и најпосле

3., одговара ли она и по врсти и по количини свима потребама детињег организма.

Кад све то тачно одредимо, онда смо у исти мах одговорили и на главно питање, које нас је занимало — на питање о начину исхране наше деце, — јер ће ти податци махом тачно одговарати оном начину исхране, како је и код куће за децу тога узраста уобичајено. По себи се разуме, да ту не може бити речи баш о апсолутној тачности у свима правцима, али је тај начин ипак најзгоднији, и даје нам доста верну слику онога, што доиста у народу и постоји. Бољега за сада ја не знам,¹⁾ па с тога сам се и решио, да питање о исхрани наше деце између 7. и 12. године проучавам и по податцима, који би се на тај начин прикупљали.

Али и само прибирање тих података није тако обичан посао, да се може свакоме поверити. Пре свега је потребно, да су ти сабирачи поуздани и тачни, те да верно забележе, што нађу, па онда, да и сами познају прилике у народу. За то сам мислио, да су код нас за тај посао најзгоднији сами учитељи, па сам и решио, да се на њих обратим и ослоним. Они ће то јамачно радо прихватити и својски вршити, јер се тиче питања од општег интереса и практичне вредности. Ако ми буду они помогли, у брзо ћемо имати јасну слику свега онога, што нам је до сада тек тамно пред очима лебдело.

И још нешто треба. Добра воља може много, али не све: — ваља свој посао и познавати. Да прибирање тога материјала иде по једном калупу и према правој потреби, треба сабирачи и сами да знају, чега су се управо прихватили, и шта је у томе сабирању битно и главно. С тога сам ја и подстакао ово питање јавно, и хоћу до некле да га разрадим — не да одмах из тога изведем какве дефинитивне закључке, него да на конкретним примерима покажем, какав материјал ја треба, колико ми он вреди, а када је без вредности; — у опште: да на примеру покажем, како га ваља прикупљати, ако ће да послужи као основ даљем научном истраживању.

¹⁾ Може бити, да би се слични податци могли прикупити и од деце и од одраслих, који се шаљу из куће, да у пољу чувају стоку, живину, усеве, воћњаке, винограде и т. д., те са собом носе намирнице за оно време, докле ће бити на том послу. „Мобек“ и друге прилике, где се готови за веће друштво, те се према потреби и спреми, нису за тај посао згодне — већ с тога, што у тим приликама махом влада раскош, те ни врста хране ни количина не одговара ономе, што је уобичајено за обичан живот.

Материјал, којим ћу се примера ради овом приликом послужити, прикупио ми је г. *Тих. Р. Ђорђевић*, професор учитељске школе у Алексинцу. Заинтересован за то питање прегледао је, пребројио и премерио намирнице школске деце из 11 школа жичког и студеничког среза, и подстакао је тамошње учитеље, да на том питању и даље раде. За мене је тај материјал тим драгоценији, што ми је створио могућност, да учиним први корак у томе питању — бар угледа ради. Ја га ево чиним, не бих ли на тај начин пробудио живље интересовање за то важно питање нашега напретка у свима надлежним круговима, а нарочито на оном месту, са кога би могле потећи благотворне реформе у томе правцу. Само академско разлагање тога питања не би ни мене могло задовољити.

І. ВРСТА И КОЛИЧИНА

У питању о исхрани школске деце у самој школи ове су тачке најглавније.

1. Шта деца доносе у школу за оброке;
2. Колико доносе од појединих намирница и како их прерађују; и
3. За које време потроше ту своју заиру?

На та питања може се и сумарно одговорити, и тако је одговорно грачачки учитељ. Његов писмени извештај о томе гласи дословце овако:

„О храни ученика школе грачачке“.

„Искључива храна ђацима ове школе је хлеб од кукурузног брашна, а ретко кад од пшеничног, и то се купи у механи. Изузетно ове године било је хлеба и од елде.

На сваког ученика без разлике на разред, у коме је, долази просечно таквога хлеба 0·500 кг.

У јесен, осим хлеба, у време поста, доносе лук, јабуке, рибу и орахе. Лука на једног ученика долази 20—30 грама; јабука по 400—500 грама; рибе просечно на једног ученика 30—40 грама, а ораха 300—400 грама.

У зиму, осим хлеба, у време поста доносе такође лук као и у јесен, са истом количином; јабуке са мањом просечном количином од 100—150 грама на једног ученика; ораха и рибе такође са мањом просечном количином него у јесен. У време зимњег поста доносе још суве шљиве и колаче, направљене од куваних шљива (?). Од ове хране на једног ученика долази просечно 400—500 грама. — За

време мрса доносе још, осим хлеба, сланине и пастрме. Од ове хране на једног ученика долази просечно 300 грама.

У пролеће у време поста осем хлеба и соли ретко се шта друго доноси. У време мрса, осем хлеба, доносе сир, скоруп и барена јаја. Сир и скоруп доноси се са истом просечном количином као и у јесен, а од јаја долази на једног ученика по 20 грама.

У лето у време поста, осем хлеба, доносе лука, рибе и ракова. Лук и риба у истој количини као и у јесен, а ракова по 15 грама на једног ученика. За време мрса, сем хлеба, доносе сир и скоруп у истој количини као и у јесен.

Хлеб је од кукурузног брашна пресан, а од пшеничног кисео. Од донесених ствари сланину и пастрму на жару узгреју, а друго све доносе справљено.

У школи увек једу у подне, а што им претекне, то једу узгред путем пред вече, кад пођу кући.

*

Као што видите, овај је извештај пун интереса за онога, који се бави питањем о исхрани. Даје већ доста јасну слику онога, што ми — бар у обичним приликама — од таквих података ишчекујемо. Само се још никако не може узети за основу каквом озбиљнијем научном испитивању и резонувању, јер *нити је довољно тачан, ни довољно одређен*. Пре свега не утврђује оно што је у томе питању најодсудније: — не износи *тачне мере хачких намирница за одређено време*, него их од ока процењује, па из те приближне процене вади просечне бројеве, и то за све ученике без разлике по разредима. Сем тога биће да је по негде и нетачан, јер има мера, у које је тешко веровати, (н. пр. да је просечан дневни потрошак сланине 300 гр.). Најпосле — а то је понајважније — не одређује јасно, јесу ли то редовни оброци, или се те намирнице на изменце доносе — данас ове, а сутра оне. Све би се то морало тачно означити, па тек онда би ти податци могли послужити као основа даљем раду. Овако су за

научна испитивања неподесни, и ја сам их употребио само за то, да на њима покажем, где се у таквим приликама може грешити, и на што ваља нарочито пазити.

Много потпунији, тачнији и поузданији су податци, што их је прибрао сам г. Тих. Р. Ђорђевић. Ја сам му веома захвалан, и од срца бих желео, да се у томе послу на њега угледају и други. На моју молбу, а приликом ревизије основних школа, прегледао је он намирнице, што су их ученици на дан самога испита са собом понели, да се њима прехране, па их је онда по врстама и броју ученика средно. Сем тога узео је од реда (т. ј. не бирајући произвољно) неколицину ученика — махом по неколико из сваког разреда — па им је оброке тачно вагом измерио или по комаду пребројао, како би се по тим мерама могла оценити средња или просечна количина хране целог разреда и целе школе.¹⁾ У мерењу и пребрајању био је веома тачан, и узимао је у обзир само сасвим неначете оброке, како би се тачно знало, колики је био цео оброк тога дана. Најпосле обраћао је велику пажњу и на најмању разлику у врсти хране и свугде је то савесно означио. Тако је н. пр. поименце означио сваку врсту хлеба, је ли, рецимо, проста проја или је тута, шаруља, зељаник и т. д.; је ли „смесан“ и како је „смесан“; је ли ржаница, јечменица или еддовача; је ли уз хлеб бели или црни лук; је ли у струковима или у перајима; је ли од белог смока го сир или сир с кајмаком и т. д. Гдегод то није могао тачно извести, изриком је напоменуо, да се и то зна.

Податци г. Ђорђевића сређени су у облику табеларног прегледа оним редом, како их је бележио. Ја то преиначујем само у толико, што ћу те податке разложити у поједине групе, како ће ми касније лакше бити, да их прегледно промотрим и проценим. Ево их, дакле, у томе облику.

¹⁾ По себи се разуме, да би још тачније било, премерити оброке свију ученика редом, али за тако велики посао недостајало је г. Ђорђевићу времена. Учитељи би и то могли извршити.

1. Жича; срез жички; 9. Јуна

„Од 95 ученика имало је само њих 28 поред пресне проје још по штогод за тај дан. Премерена храна неколицине ученика овако је износила.“¹⁾

¹⁾ Све је означено у грамовима по тежини, само је бели и црни лук пребројан по комадима.

БРОЈ	РАЗРЕД	Име и презиме	ПРЕСНЕ ПРОЈЕ ИЛИ „ТУТЕ“ ¹⁾	ЦРНА ЛУКА		БЕЛА ЛУКА	СИРА С КАЈМА- КОМ (ИЗ- МЕШАНО)
				У СТРУ- КОВИМА	У ПЕРА- ЈИМА		
1	I	Матија Радивојевић	200	—	—	—	—
2	„	Радисав Ристовић	550	—	—	—	—
3	„	Периша Чековић	325	—	4	1	—
4	II	Радомир Ристовић	600	—	—	—	—
5	„	Василије Боровац	300	—	—	—	—
6	„	Милорад Ђовић	200	—	6	2	—
7	III	Божидар Дуговић	*500	—	—	—	—
8	„	Светислав Петровић	500	—	7	—	—
9	IV	Вељко Гвозденовић	200	—	—	—	—
10	„	Марко Милојчевић	500	—	—	—	—
11	„	Вељко Станојевић	300	1	6	—	—
12	„	Алекса Радовановић	350	—	—	—	30

¹⁾ Кад се са пројином брашном умесе и ситно исечена пера црна лука, онда се таква проја зове „тута“.

²⁾ Бројеви напред звездицом означени односе се на другу врсту проје, а не од чиста кукурузна брашна, н. пр. на „туту“, „шаруљу“ и т. д., или на двојаку врсту хлеба, н. пр. на пресну проју и „туту“.

2. Сирча; срез жички; 10. Јуна

Од 30 ученика 4 иду кући на ручак, а 26 доносе храну у школу. Од тих 26 ученика њих 16 донело је само пресне проје; 9 поред проје још и лука, а један поред проје и крушака. Премерена храна неколицине овако је износила:

БРОЈ	РАЗРЕД	Име и презиме	ПРЕСНЕ ПРОЈЕ ИЛИ „ТУТЕ“	КРУШАКА	ЦРНА ЛУКА	
					У СТРУ- КОВИМА	У ПЕРА- ЈИМА
13	III	Никодије Андрејевић	360	—	3	5
14	„	Никодије Младеновић	120	300	—	—
15	IV	Љубомир Минић	420	—	—	—
16	„	Драгутин Андрејевић	420	—	—	—
17	„	Драгољуб Аћимовић	400	—	—	—
18	„	Живан Милосављевић	*350	—	—	—

3. Адрами; срез жички; 11. Јуна

Од 40 ученика 17 се хране код куће; од оних што храну доносе 7 су имали поред проје још и мрса;²⁾ 10 ученика имали су само проје, а 6 ученика поред проје још и лука. Премерена храна неколицине овако је износила:

БРОЈ	РАЗРЕД	Име и презиме	ПРЕСНЕ ПРОЈЕ ИЛИ „ШАРУЉЕ“	ЦРНА ЛУКА		СИРА С КАЈМА- КОМ	СИРА
				У СТРУ- КОВИМА	У ПЕРА- ЈИМА		
19	II	Јован Вукаловић	240	—	—	—	—
20	III	Обрен Синђелић	360	—	—	150	—
21	„	Светислав Тошковић	270	1	—	—	—
22	IV	Војислав Нешковић	500	—	—	—	200
23	„	Димитрије Ђокић	400	—	—	—	—
24	„	Станислав Здравковић	430	—	—	—	—
25	„	Драгољуб Гојковић	*380	—	—	—	—

²⁾ Требало је означити каквог.

4. Самаили; срез жички; 12. Јуна

Од 54 ученика сви се хране у школи.¹⁾ Премерена храна неколицине овако је износила:

БРОЈ	РАЗРЕД	Име и презиме	ПРЕСНЕ ПРОЈЕ ИЛИ „ТУТЕ“ ⁶	ЦРНА ЛУКА		БЕЛА ЛУКА
				У СТРУКОВИМА	У ПЕРАЈИМА	
26	I	Алекса Андрушић	100	—	—	—
27	„	Бождар Здравковић	*420	2	5	—
28	II	Здравко Бунарчић	400	—	—	3
29	„	Велимир Баковић	400	—	—	—
30	„	Љубомир Танасковић	500	4	—	—
31	III	Бождар Миџовић	380	3	—	—
32	IV	Драгољуб Миленковић	600	—	—	—

¹⁾ Није сумарно означено чиме.

5. Врдила; срез жички; 13. Јуна

Од 44 ученика имало је само проје 18; поред проје још и мрса 12²⁾; поред проје лука 6; понело је новаца, да купи себи хлеба (изузетно, што је тај дан испит) 8. Премерена храна неколицине ученика износила је овако:

БРОЈ	РАЗРЕД	Име и презиме	ПРЕСНЕ ПРОЈЕ	СИРА С КАЗМАКОМ (СМЕШАНО)	СИРА	„СОКЕ“ ³⁾	ЦРНА ЛУКА У СТРУКОВИМА	БЕЛА ЛУКА
34	„	Светомир Пајић	250	300	—	—	—	—
35	„	Алекса Ватричевић	350	—	—	250	—	—
36	„	Миодраг Петрић	250	—	—	—	1	1
37	II	Милојко Ракић	500	—	—	—	—	—
38	„	Војислав Грачанац	500	—	—	—	—	—
39	„	Велимир Јефтовић	450	—	—	—	2	—
40	III	Велислав Џолић	450	—	—	—	—	3
41	IV	Жарко Карапанчић	250	—	100	—	—	—

²⁾ Каквог?

³⁾ Сир с млеком.

6. Каменица; срез жички; 19. Јуна

У Каменици понели су за јело само проје 14 ученика. Само кисела хлеба од ражи и кукуруза 5 ученика. Пресна хлеба од ражи и кукуруза 1 ученик. Поред проје имали су још и лука 6 ученика, „шаруље“ 1 ученик; „туте“ и проје 1 ученик; само туте 1 ученик. Мрса није имао ни један ученик. Премерити храну у овој школи не могах, јер су ученици били већ начели свој дневни оброк.

7. Јошаничка Бања; срез студенички; 21. Јуна

У Јошаничкој Бањи понела су храну 22 ученика. Чисте киселе проје имао је 1 ученик, а пресне проје 4 ученика. Остали ученици имали су „смесан хлеб“.⁴⁾ Пет ученика спремили су за ручак у једном лончићу пасуља.⁵⁾ Премерена храна неколицине износила је:

⁴⁾ „Смесан хлеб“ т. ј. хлеб сировљен од разних врста жита.

⁵⁾ Како?

БРОЈ	РАЗРЕД	Име и презиме	ПРЕСНЕ ПРОЈЕ	КИСЕЛЕ ПРОЈЕ	ПРЕСНА И „СМЕСАНА ХЛЕБА“	КИСЕЛА „СМЕСАНА ХЛЕБА“	ЦРНИ ЛУК		БЕЛА ЛУКА
							У СТРУКО- ВИМА	У ПЕРА- ЛИМА	
42	I	Богољуб Котуровић . . .	—	—	1000	—	—	—	—
43	„	Вукашин Новаковић . . .	—	—	750	—	—	6	1
44	„	Живко Токовић . . .	—	—	—	600	—	—	—
45	„	Живадин Вељковић . . .	—	—	—	500	3	—	1
46	„	Живадин Ђуровић . . .	—	—	—	250	4	—	—
47	II	Михаило Радосављевић .	550	—	—	—	—	—	3
48	„	Н. Н.	—	500	—	—	—	—	—
49	„	Драгутин Марић	—	—	500	—	—	—	—
50	„	Живадин Богдановић . . .	900	—	—	—	—	—	—
51	„	Жарко Вегџић	—	—	—	600	—	—	—

8. Павлица; срез студенички; 22. Јуна

Од 37 ученика 2 су имала пресне проје; 1 киселе проје, а остали „смесан хлеб“. — Од свих ученика само 1 има мрса; 21 поред хлеба имају још и лука, остали имају сува хлеба. Премерена храна износила је овако:

БРОЈ	РАЗРЕД	Име и презиме	ПРЕСНЕ ПРОЈЕ	КИСЕЛЕ ПРОЈЕ	ПРЕСНА „СМЕСАНА ХЛЕБА“	КИСЕЛА „СМЕСАНА ХЛЕБА“	ЦРНА ЛУКА У СТРУКО- ВИМА	СИРА
52	II	Мирко Деспотовић	520	—	—	—	—	—
53	„	Ранко Вујовић	700	—	—	—	—	—
54	III	Божидар Шћеловић	—	1000	—	—	—	—
55	„	Алекса Терзић	—	—	450	—	2	—
56	IV	Павле Сочинац	—	570	—	—	2	—
57	„	Мијат Сочинац	—	—	—	500	—	20

9. Рудница; срез студенички; 23. Јуна

У Рудници имају пресне проје 8 ученика; хлеба од чисте ражи 1 ученик, „смесана хлеба“ од јечма и ражи 4 ученика; од чистог јечма 1 ученик; „смесана хлеба“ од ражи и кукуруза 20 ученика. — Поред хлеба имају још „враног“ (црног) лука 8 ученика; белог лука 5 ученика; и белог и „враног“ 1 ученик. Премерена храна износила је:

БРОЈ	РАЗРЕД	Име и презиме	ПРЕСНЕ ПРОЈЕ	КИСЕЛА ХЛЕБА ОД ОД РАЖИ И КУКУРУЗА	КИСЕЛА ХЛЕБА ОД РАЖИ	КИСЕЛА ХЛЕБА ОД РАЖИ И ЈЕЧМА	КИСЕЛА ХЛЕБА ОД ЈЕЧМА	ЦРНА ЛУКА У СТРУ- КОВИМА	БЕЛА ЛУКА
58	I	Исидор Росић	—	—	—	1050	—	2	—
59	II	Милован Петровић	850	—	—	—	—	—	—
60	„	Драгутин Поповић	1050	—	—	—	—	—	—
61	„	Милан Савковић	300	—	—	—	—	—	2
62	„	Тома Ђирковић	—	—	600	—	—	3	—
63	„	Јовица Миливојевић	—	—	—	—	600	—	—
64	„	Станиша Живковић	—	250	—	—	—	1	—
65	III	Вранко Нинић	—	—	—	450	—	—	—
66	„	Танасије Нинић	—	—	—	650	—	1	1
67	„	Петар Кузмановић	—	600	—	—	—	2	—

10. Градац; срез студенички; 26. Јуна

Од 50 ученика имају њих 10 хлеб од хелде и овса; 5 од саме хелде, а остали мешано.¹⁾ Не могах премерити храну, јер су ученици од ње почели јести.

¹⁾ Како мешано? — Ваљда кукуруз и раж?

11. Студеница; срез студенички; 27. Јуна

У Студеници имају проје 5 ученика; „смесана хлеба“ од ражи и кукуруза 10; кисела хлеба од хелде и ражи 1 ученик. Поред хлеба имају још и лука 5 ученика. Премерена храна неколицине износи:

БРОЈ	РАЗРЕД	Име и презиме	ПРЕСНЕ ПРОЈЕ	ПРЕСНЕ ПРОЈЕ ИЗМЕШАНЕ С РАЖИ	КИСЕЛА ХЛЕБА ОД ХЕЛДЕ И РАЖИ	ЦРНА ЛУКА	БЕЛА ЛУКА
68	I	Владимир Ђорић	500	—	—	3	—
69	»	Радоје Дугалић	—	750	—	—	—
70	»	Јаков Балтић	—	—	350	—	—
71	II	Милован Рошчевић	700	—	—	—	—
72	»	Алекса Радовановић	—	800	—	—	3

Као што видите, и ови податци нису потпуни. И њима местимице недостаје оне одређености, која се иште од материјала за научно истраживање. А што је још много важније: — та мерења тичу се само једног-јединог дана, па и то још необичног, где се — као што и сам извештај потврђује — понешто и „изузетно“ чини. Најпосле ваља и то споменути, да су та деца истог тог дана ишла кући, па су — по свој прилици — код куће и вечерала. Јесу ли и пре поласка у школу што јела, не спомиње се нигде.

Према томе ни тај материјал није сасвим подесан. Ни из њега се не могу изводити дефинитивни закључци, и ја га — као што већ рекох — разрађујем само за то, што хоћу на њему да покажем, којим ћу путем ићи, и шта ће ми у томе послу требати. Ово последње могао бих — истина — објаснити питањима и упуштвима, али ми се чини, да ће сабирачи много лакше упушта разумети и на питања тачније одговарати, ако и сами мало дубље загледе у суштину онога, чега се управо тиче. С тога ћу ја најпре овај материјал — бар делимице — разрадити, па тек онда скупљачима нека упушта и питања дати.

*

Према податцима г. Ђорђевића, скупљеним у 11 основних школа жичког и студеничког среза са 456 ученика I., II., III. и IV. разреда — дакле деце између 7. и 12. године — излази ово:

1. Од целокупног броја ученика:

а.) Носило је храну у школу њих 427 или 93·6%;

б.) Ишло је кући на ручак њих 21 или 4·6%;

в.) Носило је новаца, да купи хлеба, њих 8 или 1·8%.

Велика већина ученика основних школа жичког и студеничког среза храни се, дакле, преко

дан из торбице — у школи. Остаје још отворено питање, вечера ли у вече кад се дома врати, и шта носи од намирница онда, кад (н. пр. зими) у школи и ноћива?

2. Какву врсту хране деца у школу доносе, не може се за све тачно рећи, јер су белешке о томе местимице оскудне. По ономе што је забележено и на што се можемо поуздано ослонити, доносило је као храну у школу:

Ученика	суха хлеба:	уз хлеб још штогод:
У Жичи . . . од 95	» њих 67 или 70·5%	28 или 29·5%
» Сирчи . . . » 26	» » 16 » 61·5	10 » 38·5
» Адранима . . » 23	» » 10 » 43·5	13 » 56·5
» Самалима . . » 7	» » 6 » 85·7	1 » 14·3
» Врдилима . . » 41	» » 23 » 56·1	18 » 43·9
» Каменици . . » 29	» » 23 » 79·3	6 » 28·7
» Јошан. Вањи » 22	» » 17 » 77·3	5 » 25·7
» Павлици . . » 37	» » 15 » 40·5	22 » 59·5
» Рудници . . » 34	» » 20 » 58·5	14 » 41·2
» Студеници . . » 16	» » 11 » 68·7	5 » 31·3
Укупно » 330	» » 208 » 63·0	122 » 37·0

Према томе 63% — дакле готово $\frac{2}{3}$ — ученика иведу дан о сухом хлебу, а само 37% — дакле нешто мало више од $\frac{1}{3}$ — доноси уз хлеб још штогод.

3. Колико је њих од те деце уз хлеб доносило и мрса, није се могло тачно изнаћи, јер ни о томе нема потпуних, исцрпних прибележака. По ономе што се о томе у таблицама могло наћи, и на што се можемо с поуздањем ослонити, доносило је мрса:

У Жичи . . . од 12 ученика	1 или	8·3%
» Сирчи . . . » 26	»	0·0
» Адранима . . » 23	7	30·4
» Самалима . . » 7	1	14·7
» Врдилима . . » 41	12	28·6
» Каменици . . » 29	»	0·0
» Јошан. Вањи » 10	»	0·0
» Павлици . . » 37	1	2·7
» Рудници . . » 10	»	0·0
» Студеници . . » 5	»	0·0
Укупно » 200	» 22	11%

По томе је — у округлом броју — *девет десетина те деце постило*. Остаје отворено питање, је ли то било само за то, што је преглед вршен за време Петровског поста, и како се деца хране за време мрса?

4. *Какав је тај мрс био и колико га је било*, не може се по овим подацима тачно одредити, јер ни о томе нема свугде исцрпних бележака. Из онога што је о премереним количинама забележено, може се закључити, да се тај мрс махом састојао из белог смока (сира, сира са скорупом, сира са млеком). О месу, риби, рацима, јајима и т. д. нема ни помена.

Количине мрса врло су различите. Вари-

рају између 20 гр. (сир) и 300 гр. (сир са скорупом).

5. *И о пошним додатцима хлебу* нема свугде тачних бележака. По ономе, где их има, састојали су се ти додатци махом из неколико струкова или пераја лука. Само 5 ученика имали су уз хлеб још и варива (пасуља), а 1 и воћа (крушака). „Тута“ и „шаруља“ не могу се рачунати у додатак хлебу, јер су управо и сами хлеб, те их ја и наводим под рубриком хлеба. Шта више: они имају мању храњиву вредност него прави хлеб, јер су замешени зељем које је врло споредна значаја за исхрану.

6. *Хлеб је био разноврстан*. По врсти жита јело је:

СРЕЗ	Место	ОД УЧЕНИКА	ЧИСТЕ ПРОЈЕ (КУКУР. ХЛ.)		МЕШАНА ХЛ. ОД КУКУР. И ДРУГОГ ЖИТА		ЧИСТЕ ЈЕЧМЕНИЦЕ		ЧИСТЕ РЖАНИЦЕ		ЧИСТЕ ХЕЉДОВНИЦЕ		МЕШАНА ХЛЕБА ОД ХЕЉДЕ И ОВСА	
			СВЕГА	У %	СВЕГА	У %	СВЕГА	У %	СВЕГА	У %	СВЕГА	У %	СВЕГА	У %
ЖИЧКИ	Жича . . .	95	95	100	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	Сирча . . .	26	26	100	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
	Адрани . . .	23	23	100	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
	Самаили . . .	7	7	100	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
	Врдила . . .	36	36	100	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
	Каменица . .	29	23	79·3	6	20·7	—	—	—	—	—	—	—	
	Свега . .	216	210	97·1	6	2·9	—	—	—	—	—	—	—	
СТУДЕНИЧКИ	Јошан. Бања	22	5	22·8	17	77·2	—	—	—	—	—	—	—	
	Павлица . . .	37	3	8·1	34	91·9	—	—	—	—	—	—	—	
	Рудница . . .	34	8	23·5	24	70·5	1	3·0	1	3·0	—	—	—	
	Градац . . .	50	—	—	35	70·0	—	—	—	—	5	10·0	10	20·0
	Свега . .	143	16	11·2	110	76·8	1	0·8	1	0·8	5	3·4	10	6·8
	Укупно . .	359	226	62·9	116	32·3	1	0·35	1	0·35	5	1·4	10	2·7

Ако брижљиво проучимо ову таблицу, онда ће наћи ово:

а., *Велика већина деце (готово $\frac{2}{3}$)* жичког и студеничког среза *једе чист кукурузни хлеб* (проју);

б., *У жичком срезу је чист кукурузни хлеб* готово једина врста хлеба, који се једе, јер другог (мешаног) нашло се само 2·9%;

в., *У студеничком срезу преовлађује мешан („смесан“) хлеб*, јер се њиме хранило 76·8%, а чистом пројом само 11·2% ученика. Било је и деца тога среза, која су донела и друге врсте хлеба, и то: мешана од хељде и овса (6·8%), од чисте хељде (3·4%), од чистог јечма (0·8%), и од чисте ражи (0·8%).

7. *О врсти хлеба по начину мешања* нема свугде тачних бележака. У опште се може рећи, да су деца тих срезова *јела махом пресан т. ј. неквасан или сладак хлеб*. Кисела (квасна) хлеба било је врло мало.

8. Ни о начину, *како је хлеб печен*, нема прибележака. Сељачки хлеб је обично недопечен, гнецав, влажан, тежак, с поља умусан, пепелом и угарцима подасут, местимице опрљен, потклубучен, испрскоа, врскав итд. Јамачно је такав био и овај.

9. Нема података ни о томе: *је ли био хлеб скорашњи, мек, бухав, давнашњи*, тврд, бајатан, плеснив, паучљив, глотан, уродичав, модар, горак, балав, паљав итд.

10. Према оброцима, који су тачно измерени, долазило је *на једнога ученика хлеба* (ма које врсте):

	највише	најмање	просечно
У I разреду	1000 гр.	100 гр.	436 гр.
„ II „	1050 „	200 „	540 „
„ III „	1000 „	110 „	467 „
„ IV „	700 „	200 „	436 „
Без разлике на разред:	937 гр.	155 „	469 „

11. *Квантитет друге врсте хране* махом је тако незнатан, да много не одлучује. О квалитету те хране нема никаквих забележака.

12. Не спомиње се ништа ни о томе, *какви су били дневни оброци*, и колико се (од прилике) уза сваки потрошило. По извештају школе грачанске могло би се судити, да је главни оброк деци у подне.

Према свему овоме, што смо нашли у податцима г. Ђорђевића, смемо рећи, да су они ипак веома драгоцен материјал за процену исхране наше школске деце. Из њих се јасно види, да је храна ученика жичког и студеничког среза већ и према обичним појмовима и према скромним захтевима веома *неодесна и нерационална*. Ви то јамачно и сами видите, али ће вам све још боље у очи пасти, чим вам скренем пажњу само на неколико тачака које и човек обична знања и искуства може проценити.

Пре свега утврђено је овим податцима, да су се школска деца поменутих срезова хранила *готово искључиво сухим хлебом лошије и најлошије врсте.*¹⁾ Уз тај хлеб су веома ретко имала још и друго што, а тај додатак беше махом постан: обично који стручак или главица лука — дакле више зачина и драж, него храна. По томе се онда може слободно рећи, да су та деца оне дуге летње дане проводила *о сухом хлебу*, а то је — као што и сами морате признати — за децу оскудна и лоша храна. Сухим хлебом једва „душу преводe“ и одрасли, а ко треба да расте и да се развија, тај поред хлеба мора имати и друге хране. За то ће и најгора сиротиња *бар детету* спремити поред хлеба још које снажније хране. У свету се човек толико цени и поштује, да образовани народи ни своје апсенике не држе о сухом хлебом, а камо, ли ће своју децу.

Али да и није сух хлеб већ сâм по себи оскудна и лоша храна за децу, невоља је у томе, што се баш и најбоља *једнолика храна* временом или доједе, или лошије вари и у тело (у крв) прима. Ми се, истина, и тој невољи умемо донекле довити и довијамо се на разне начине — солимо, папримо, лучимо, биберимо, закиселимо итд. — те силом дражимо желудац и црева, да и они приме и сваре, што

¹⁾ О најбољој врсти, о пшеничном хлебу, нема нигде ни спомена, а чисте ржанице донео је само 1 ученик. Какав је иначе наш хлеб све и да је врста жита најбоља, показао сам ја у књижици: „Како се наш народ храни. — I. Жито; брашно; хлеб.“

им беше већ додијало — али ни то не иде у бесконачност. Дође опет време, кад и поред свих тих зачина и дражи желудац и црева ту једнолику храну већином не пробаве, него је несварену и неупотребљену кроз себе пропуштају. Од такве хране — разуме се — имаће тело врло мале вајде, а по некада и штете. Ако се, дакле, наша школска деца преко целе школске године хране искључиво хлебом са тако малим изменама, као што их показују ови податци, онда је сасвим јасно, да ту храну неће добро употребити, па да им та храна већ тога ради неће много вајдити. Може бити да ће им у неким приликама и шкодити.

И још има један факат у тим податцима, који ће свакога без разлике ласно уверити, да овај начин исхране није добар. Прегледајте само *употребљене количине хлеба* и размислите мало о њима, па ће вам одмах пасти у очи, како се у томе неразложно газдује. Нека је хлеб најбољи и најснажнији (а рекосмо да није тако), па ипак је 100 и 120 гр. од њега и сувише мален оброк за дете од 7 до 12 година и за цео дан, а и таквих obroка налазимо у тим податцима. С друге је стране опет напротив 1050 гр. кукурузна хлеба као највећа количина, која је у тим податцима забележена, и сувише велика маса, да је може свладати дете, ако му на то пису желудац и црева извежбани. И средње мере хлеба за поједине разреде — 436, 546, 467 и 436 гр. па и просечна количина донесена хлеба за 1 ученика ма кога разреда — 469 гр. — не одговарају потребама детињег организма, и дете их махом не подноси. Подносиће их, може бити, и свладати наше селаче, јер је оно постепено на те количине навикло, али ће се њиме слабије користити. Један део те гломазне водуминозне хране свареће се и употребити, а оно друго ће пунити и у залуд теретити желудац и црева. Ти органи уложиће сву своју снагу, да и тај остатак сваре, али ће им сви напори бити узалудни. Место да се правилно сваре и апсорбује, прећи ће тај сувишак унесене хране у врење, развиће силне гасове и сваковрсне киселине, дражиће њима дуварове и слузокожу црева, надуваће их и напирити тако, да ће се трбух као бубањ напети, и изаћи ће најпосле несварен и неупотребљен у облику гломазне, киселе и смрадне — махом житке — изметине (погани). Понавља ли се то с дана у дан, онда се у брзо јаве и последице тог неправилног варења. Желудац и

црева рашире се и остану стално тако, те онда и сами траже све веће и веће количине хране, које једва свлађују. Од силног напора да их свладају и прераде временом малакшу, па гдекада и издаду. Међутим су се већ у чељадета развили они појави, који су најобичнија последица гломазне, волуминозне а слабе вегетабилне (биљне) хране. Тако чељаде може бити по изгледу пуно, али није румено и једро, него бледо, подбухло, увелих и лабавих мишића. Од гломазне хране и вечита напона у трбуху и цревима временом оцупави. Та напетост у трбуху, па онда потпасивање и стезање тог напетог трбуха притискују на поједине делове у трбушној дупљи и терају их напоље, па онда није чудо, ако се тако чељаде првом приликом и „проспе“, — ако окилави.

Најпосле да вас подсетим и на ово, јер је исто тако важно. Као што сте из ових података видели, школска деца жичког и студеничког среза хранила су се на дан испита највише¹⁾ храном која не беше готовљена, дакле — *кухана и топла* — па и то није добро. Ако је то васцеле године тако; ако та деца ни зими не добију бар у подне по коју кашику зготовљена, топла јела (готовца) — а по свој прилици је тако²⁾ — онда је још много горе. „Ко је гладан тај је и хладан“ кажу наши, па ако још поред оне здохуде коре хлеба никад што топло не заложу, „мора га зима изести“. Сем тога је неготовљена (неварена, непечена и сирова) храна и с те стране лошија, што се њоме чељаде и лакше окужи, ако је томе прилике. Кухањем кухне клице угину, а и неки отрови у своме дејству ослабе.

Већ према овоме је сасвим јасно, да храна оваке врсте не одговара узрасту и потребама наше школске деце, али ће нам наука све то још боље објаснити. Она нам може тачно казати, шта има у тој храни; колико је свакога дела; како се ти поједини делови у тело примају и како се тамо употребе; па најпосле и и то: одговара ли таква храна (и по врсти и по количини) свима потребама детињег организма у тим годинама. Да видимо, дакле, шта она о томе суди, а чули смо, шта обично искуство вели.

II. САСТАВ И ХРАЊИВА ВРЕДНОСТ

Живо тело има својих задаћа, а према тим задаћама и својих потреба. Главне су му:

¹⁾ Сви сем оних 5 ученика, који су имали „лончић пасуља“.

²⁾ Види извештај учитеља грачачке школе.

1. *Да изводи одржава и принавља своју масу*, тј. да продукује саставне делове својих ткива и сокове — дакле ћелије и плазму. На тај начин расте и напредује, а тако надоклађује и оно, што се од те масе с времена на време троши и губи, као нпр. зној, пљувачка, крв, коса, нокти, перут, згуњена кожа или покожица итд.

2. *Да изводи своју топлоту*, коју непрестано с површине губи. Животним обавима нашега тела најподеснија је температура од 37.5° ц., па њу мора стално одржавати.

3. *Да изводи своју снагу*, којом раде поједини органи и системи, било само вегетативно — ради одржања живота (дисање, варење, крвоток, асимилисање, лучење, изметање), било анимално — за неке извесне радње (кретање, осећање, мишљење).

Материјал за све то уносимо ми у тело с поља — и то поглавито храном. У њој има делова, који се хемијским и механичким процесима претворе у саму масу човечјег тела, дакле дају ћелију или плазму, или се оксидишу, те (тихо сагоревајући) дају сразмерне количине топлоте (калорије), или најпосле хемијским разлагањем своје напоне снаге ослобођавају, те их у механичке и живе претварају. На тај начин намирују се све потребе, и за тај начин извршују се све животне радње.

Најодеуднију улогу у све те три задаће нашега тела играју три најобичнија саставна дела наше хране: *беланчевина, маст и угљенхидрати* (скробовина) — разуме се: уз кисеоник (ваздух), воду и разне соли. Они дају градиво за нове ћелије, да маса тела може расти и напредовати они обнављају и попуњују оно, што се из тела изгубило; и они се разлажу и троше, да нагомилане напоне снаге своје материје претворе у живе, механичке. Сваки од тих делова наше хране има управо своју засебну улогу у тим задаћама, и ретко кад од ње одступа. Беланчевина махом даје градива за нове ћелије; маст најбоље гори, те изводи потребан број калорија (потребну топлоту), а угљенхидрати разлажу се хемијски те својим ослобођеним напоним снагама врше механичке послове. Те улоге, истина, нису тако строго подељене, да не може бити размене, па с тога се и ти саставни делови могу замењивати, али то увек бива по нужди и само донекле. Извесна граница у томе не сме се премашити — нарочито, ако се тиче исхране за

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

неко извесно, подуже време. Касније ћемо видети, где су те границе.

Према томе сасвим је јасно, да су *беланчевина, маст и угљен-хидрати важни и битни саставни делови наше хране*. Без њих тело не може, и они су мерило, по коме се цени вредност ове или оне врсте хране. Које јестиво или која врста хране нема у себи тих саставних делова, или их има, али мало или у таком облику и саставу, да их је тешко сварити, асимилovati и у телу употребити: та врста не може подмирити све потребе нашега тела; не може нас исхранити. Од ње можемо бити сити, али не нахрањени а то рећи: она може задовољити желудац и црево и утолити тз. местну глад, али не може намирити све потребе живих ћелија и живог ткива, него их оставља да гладују. Та глад не осећа се онако као она у желудцу и цревима. Она нас, истина, не мучи, — али је баш за то много озбиљнија. Подрива постепено и полако и масу тела и његове снаге.

Кад је то тако, онда је, наравно, најпрече да дознамо, има ли тих саставних делова и у храни наших ученика, о којима је била реч. Знамо шта су за јело доносили; имамо и мере појединих врста те хране, само нам још остаје да одговоримо на питање: има ли у тим врстама хране оних битних саставних делова — беланчевине, масти и угљен-хидрата, — па ако их има: колико их има, и како одговарају (врстом и количном) потребама дечјег организма?

На питање о *квалитативном и квантитативном саставу* које врсте хране ласно је одговорити по хемијским анализама тих врста. Њих има потпуно и тачно изведених за сва позната јестива ма у ком облику, и по њима се може рећи, шта има у којој храни, и колико је чега у њој. И ја ћу, дакле, за основу својих истраживања узети резултате тих хемијских анализа, па по њима одређивати, има ли у храни наших ученика беланчевине, масти и угљен-хидрата као најважнијих храњивих делова, и ако их има, колико од свакога?

Али ни то не би било сасвим тачно. Хемијске анализе показују, истина, сасвим тачно, шта има у којој храни, и колико га има, али нам не објашњавају оно, што је у питању о исхрани најважније: — не кажу нам, колико се од тих појединих саставних делова, који

хране, у желуцу свари и колико их тело асимилише — дакле стварно употреби — а колико неупотребљено кроз желудац и црева прође. То је за нас важније, јер само те количине ваља у рачун узимати. Та ми не живимо од онога, што поједемо, него само од онога што сваримо и асимилишемо, а у томе може бити велике разлике. Гдекоја храна може имати свих потребних храњивих делова у обилатој количини, али су у таквом облику, да се рђаво варе и асимилују, те да им за то највећи део неупотребљен кроз тело прође. С тога се и поред хемијске анализе свакад морамо питати: како се беланчевина, маст, и угљен-хидрати у овој или оној врсти хране варе и асимилишу; — другим речима: *колико се од њих у телу доиста употреби?*

На то питање одговара нам Физиологија. Она је небројеним опитима на човеку и животињи тачно испитала и одредила, колико се од тих материја из појединих врста хране може употребити и употреби, а колико од њих онет неупотребљено кроз желудац и црево пролази. Тек кад се резултати тих истраживања узму у рачун, могу нам хемијске анализе помоћи, да решимо питање, одговара ли која храна потребама овог или оног организма.

И ја сам се држао тога начела и пошао сам тим путем. Поред хемијске анализе сваког obroка наших ученика одредно сам свакоме и оне количине, које се доиста могу сварити и асимилovati, па ћу тек на основу тих података даље закључке изводити. Моји бројеви ће означавати, дакле, праву храњиву вредност намирница наших ђака, — т.ј. оне количине беланчевине, масти и угљен-хидрата, које се доиста могу употребити. Ево тих података.

1. Жича

Од храњивих делова својих намирница могао је асимилвати и употребити:

	грама		
	беланч.	масти	угљ. хидр.
1. Матија Радовановић . . .	9·70	5·0	90·50
2. Радосав Ристовић . . .	26·67	13·75	248·87
3. Периша Чековић . . .	15·75	9·02	147·67
4. Радомир Ристовић . . .	29·10	15·00	271·50
5. Василије Боровац . . .	14·55	7·50	135·75
6. Милорад Боквић . . .	9·70	5·00	90·50
7. Божидар Диновић . . .	24·50	11·50	226·25
8. Светислав Петровић . . .	24·50	11·50	226·25
9. Вељко Гвозденовић . . .	9·70	5·00	90·50

10. Марко Милојевић . 24·25 11·50 226·25
 11. Вељко Спасојевић . 16·00 8·25 149·32
 12. Алекса Радовановић¹ 24·02 16·95 160·67

Према томе могао је један ученик жичке школе за тај дан асимилovati:

	беланч.	грама масти	угљ. хид.
Највише	29·10	16·95	271·50
Најмање	9·70	5·00	90·50
У средњу руку	18·91	9·99	173·61

Просечна размера између потрошка беланчевине, масти и угљен-хидрата била је (у округлим бројевима):

9 : 5 : 86.

2. Сирча

Од храњивих делова својих намирница могао је асимилovati и употребити:

	беланч.	грама масти	угљ. хид.
13. Никодије Андрејевић	17·46	8·00	162·90
14. Нидодије Младеновић	6·88	3·00	80·08
15. Љубомир Милић . . .	20·37	10·50	190·05
16. Драгољ. Андрејевић .	20·37	10·50	190·05
17. Драгољ. Аћимовић . .	19·40	10·00	181·00
18. Живан Милосављевић	16·97	8·75	158·36

Према томе могао је један ученик сирчанске школе просечно за тај дан асимилovati:

	беланч.	грама масти	угљ. хид.
Највише	20·37	10·50	190·05
Најмање	6·88	3·00	80·88
У средњу руку	16·90	8·46	160·40

Просечна размера између потрошка беланчевине, масти и угљен-хидрата била је: (у округлим бројевима):

9 : 4 : 86.

3. Адрани

Од храњивих делова својих намирница могао је асимилovati и употребити:

	беланч.	грама масти	угљ. хид.
19. Јован Вукаловић . . .	11·64	6·00	108·60
20. Обрен Синђелић . . .	52·72	48·55	166·40 ²⁾
21. Светис. Тошковић . . .	13·09	6·70	122·17
22. Војин Нешковић . . .	72·05	47·10	232·25 ²⁾
23. Димитр. Ђокић	19·40	10·00	181·00
24. Станис. Здравковић	20·85	10·75	194·57
25. Драгољ. Гојковић . . .	18·41	9·50	171·95 ³⁾

¹⁾ Овај ученик могао је из свога obroка и више асимилovati, јер је уз кукурузни хлеб имао и сира, а физиолошким опитима је доказано, да сир помаже варењу других делова хране — нарочито кукурузног хлеба. Гдегод буде слична случаја, ја ћу то истаћи.

²⁾ И више, јер је имао сира.

³⁾ А и мање, јер је имао место чисте проје тз. „туте.“

Према томе могао је један ученик адранске школе просечно за тај дан асимилovati:

	беланч.	грама масти	угљ. хид.
Највише	72·05	48·55	232·25
Најмање	11·64	6·00	108·60
У средњу руку	29·73	19·80	168·13

Просечна размера између потрошка беланчевине, масти и угљен-хидрата била је (у округлим бројевима):

13 : 9 : 77.

4. Самаили

Од храњивих делова својих намирница могао је асимилovati и употребити:

	беланч.	грама масти	угљ. хид.
26. Алекса Андрушић . . .	4·85	2·50	45·25
27. Божид. Здравковић	20·37	10·50	190·05 ¹⁾
28. Здравко Бунарџић . . .	19·41	10·00	181·00
29. Велимир Ђоковић . . .	19·41	10·00	181·00
30. Љубомир Танасковић	24·25	12·50	226·25
31. Божидар Миџовић . . .	18·43	9·50	171·95
32. Драгољуб Миленковић	29·10	15·00	271·50

Према томе могао је један ученик самаилске школе за тај дан просечно асимилovati:

	беланч.	грама масти	угљ. хид.
Највише	29·10	15·00	271·50
Најмање	4·85	2·50	45·24
У средњу руку	19·40	10·00	181·00

Просечна размера између потрошка беланчевине, масти и угљен-хидрата била је (у округлим бројевима):

9 : 4 : 86.

5. Врдила

Од храњивих делова својих намирница могао је асимилovati и употребити:

	беланч.	грама масти	угљ. хид.
33. Радован Радовић . . .	4·85	2·50	45·25
34. Светозар Пајић ²⁾ . . .	82·62	89·35	120·02
35. Алекса Ватричевић ³⁾	41·31	22·70	169·95
36. Миодраг Петрић	12·12	6·25	113·25
37. Милојко Ракић	24·25	12·50	226·25
38. Војислав Грачанац . . .	24·25	12·50	226·25
39. Велимир Јефтовић . . .	21·82	11·25	203·62
40. Велисав Џолић	21·82	11·25	203·62
41. Жарко Карапандић ⁴⁾	36·03	24·05	116·12

¹⁾ Још мање, јер је место чисте проје јео т. з. „туту.“

²⁾ Сир са скоруом има много беланчевине и масти.

³⁾ „Сок“ тј. млеко са ситним сиром има прилично беланчевине и масти.

⁴⁾ Сир без скоруа.

Према томе могао је један ученик врдилске школе за тај дан просечно асимилovati:

	грама		
	беланч.	масти	угљ. хид.
Највише	82·62	89·35	226·25
Најмање	4·85	2·50	45·25
У средњу руку	29·90	20·92	158·23

Просечна размера између потрошка беланчевине, масти и угљен-хидрата била је (у округлим бројевима):

14 : 10 : 75.

6. Каменица

Колико је од храњивих делова својих намирница могао асимилovati и употребити сваки ученик каменичке основне школе, не може се одредити, јер им намирнице нису мерене или пребројане. Каменичка школа неће се, дакле, узимати у овај рачун.

7. Јошаничка Бања

Од храњивих делова својих намирница могао је асимилovati и употребити:

	грама		
	беланч.	масти	угљ. хид.
42. Богољуб Котуровић	48·50	25·00	452·50
43. Вукадин Новаковић	36·37	18·75	339·37
44. Живко Токовић	29·10	15·00	371·50
45. Живадин Вељковић	24·25	12·50	226·25
46. Живадин Ђуровић	12·12	6·25	113·12
47. Мих. Радосављевић	26·67	13·75	248·87
48. Н. Н.	24·50	12·50	226·25
49. Драгутин Марић	24·50	12·50	226·50
50. Живадин Богдановић	43·65	22·50	407·25
51. Жарко Бегџић	29·10	15·00	271·50

Према томе могао је један ученик јошаничко-бањске школе за тај дан просечно асимилovati:

	грама		
	беланч.	масти	угљ. хид.
Највише	48·50	25·00	452·50
Најмање	12·12	6·25	113·12
У средњу руку	29·87	15·37	278·28

Просечна размера између потрошка беланчевине, масти и угљен-хидрата била је: (у округлим бројевима):

9 : 4 : 86.

8. Павлица

Од храњивих делова својих намирница могао је асимилovati и употребити:

	грама		
	беланч.	масти	угљ. хид.
52. Марко Деспотовић	25·22	13·00	255·30
53. Ранко Вујовић	33·95	17·50	316·75

54. Божићар Шћеловић	48·50	25·00	452·50
55. Алекса Терзић	21·82	11·25	206·62
56. Павле Сочанац	27·54	14·25	257·92
57. Мијат Сочанац ¹⁾	31·45	17·31	249·47

Према томе могао је један ученик павличке школе за тај дан просечно асимилovati:

	грама		
	беланч.	масти	угљ. хид.
Највише	48·50	25·00	452·50
Најмање	21·82	11·25	206·62
У средњу руку	31·41	10·38	289·76

Просечна размера између потрошка беланчевине, масти и угљен-хидрата била је (у округлим бројевима):

9 : 4 : 85.

9. Рудница

Од храњивих делова својих намирница могао је асимилovati:

	грама		
	беланч.	масти	угљ. хидр.
58. Исидор Росић	12·12	6·25	113·12
59. Михаило Петровић	41·22	21·25	384·62
60. Драгољуб Поповић	50·92	26·25	475·12
61. Милан Савковић	14·55	7·50	135·76
62. Тома Кирковић	36·78	6·70	228·88
63. Јовица Миливојевић	37·38	12·96	216·48
64. Станиша Живковић	12·12	6·25	113·12
65. Бранко Нинић	27·62	7·38	165·60
66. Танасије Нинић	40·04	10·66	239·20
67. Петар Кузмановић	29·10	15·00	271·50

Према томе могао је један ученик рудничке школе за тај дан просечно асимилovati:

	грама		
	беланч.	масти	угљ. хидр.
Највише	50·92	26·25	475·12
Најмање	12·12	6·25	113·12
У средњу руку	29·18	12·02	243·34

Просечна размера између потрошка беланчевине, масти и угљен-хидрата била је, дакле, (у округлим бројевима):

10 : 4 : 85

10. Градац

Колико је од храњивих делова својих намирница могао асимилovati и употребити поједини ученик градачке школе, не може се одредити, јер им намирнице нису мерене ни пребројане. Градачка школа не може се, дакле, узимати у овај рачун.

11. Студеница

Од храњивих делова својих намирница могао је асимилovati:

¹⁾ И то је сара без кичка.

	грама		
	беланч.	масти	угљ. хидр.
68. Владимир Борић	24·25	12·50	226·25
69. Радоје Дугалић	26·37	18·75	339·37
70. Јаков Балтић	9·21	6·58	126·35
71. Милован Ромчевић	33·95	17·50	316·75
72. Алекса Радовановић	38·80	20·00	362·00

Према томе могао је један ученик студентичке школе за тај дан асимилovati:

	грама		
	беланч.	масти	угљ. хидр.
Највише	38·80	20·00	362·00
Најмање	9·21	6·58	126·35
У средњу руку	28·5	15·06	274·17

Просечна размера између потрошка беланчевине, масти и угљен-хидрата била је, дакле, (у округлим бројевима):

8 : 4 : 86

(Свршиће се)

ОСНОВНЕ ШКОЛЕ У ШТОХОЛМУ

ДРУГИ ЧЛАНАК

Цртање. У нижим курсевима ученици цртају слободноручно цртање на истачканим цртанкама (стигмама) а према великим штампаним прегледима или према цртежима, које сам учитељ црта на школској табли заједно са децом. С тога се у свакој школи налази велика дугачка (3 м.) школска табла, на којој је 1 □ м. истачкан за овакво цртање. Слике су лаке за цртање а за децу веома интересантне, те деца врло радо цртају. При овоме цртању ученици не употребљују гуму, те нема онога многога брисања и прљања цртанака, као код нас. У неким је школама употреба гуме чак и забрањена. Ако је баш потребно да се нека линија побрише, онда ученик прилази учитељу, те му он то учини. Нарочито сам ово виђао у најмлађим курсевима. Деца су при цртању без гуме много пажљивија, јер знају да се једном повучена линија не може тако лако побрисати, као на таблица, но да морају пћи учитељу, да им побрише, па с тога повлаче сваку црту пажљиво. И ја сам доиста свуда нашао лепше цртање у нижим разредима код оних наставника, чији ученици цртају без гуме, но код оних који често гуму употребљују. Учитељице правдају забрањивање гуме и тиме, што веле да у најмлађим курсевима не умеју да рукују гумом, но ценају и прљају своје цртанке. Доцније ученици прецртавају различите цр-

теже на цртанкама, на којима је обележено само 5 помоћних тачака, или на чистим цртанкама. Прегледи за ниже курсеве израђени су по немачком угледу. Још доцније ученицима служе као прегледи и различите фигуре од гипса и поједини предмети у школи, школској радионици, у кући итд. н. пр.: школ. табла, учioniца, алат у радионици, орман итд. Ове предмете ученици прецртавају у сразмери и перспективи. У последња 2 курса (13 и 14) ученици цртају геометријско цртање а доцније и конструкционо цртање. Као прегледи за конструкционо цртање служе им цртежи и модели различитих машина из школ. збирке. Ове цртеже цртају ученици код заузимљивијих учитеља тушем и бојама веома лено и са особитом вољом.¹⁾

У осталом прегледи за цртање нису у свима школама једнаки. Школско веће одлучује о томе које ће се цртанке употребљавати у којој школи. Но без разлике у свима цртанкама је особито добра и фина хартија а продају се ученицима веома јефтино.

Певање. У нижим курсевима сваки наставник обучава своје ученике певању. Но поред тога има и нарочитих стручних учитељица за предавање певања (у 1 или 2 гласа), у старијим разредима, нарочито за ученике оних учитеља, који од природе нису обдарени гласом. Но учитељице помажу и саме једна другој при настави у певању, а то чине тиме, што добровољно обучавају и децу других наставника заједно са својом или на засебним часовима, а ови учитељице чине опет њима сличне услуге, н. пр. држе код њих који час из гимнастике, књиговодства, или другог ког предмета. Ово добровољно узајамно помагање нашао сам готово у свакој школи у Штохолму, а ово је доиста лепа ствар и доказ да је међу колегијумом свагда слога и љубав.

И самим програмом прописане су песме, које ће се певати у појединим курсевима, али се ова одредба законска не узима тако строго, те учитељице бирају и сами песме које ће обрађивати. А готово сваки обради више но што се програмом тражи. Певању је дато 2—3 часа недељно у школском распореду, али се готово никад не пева целог часа но највише 20—25 мин. али веома често; особито у почетку и при крају наставе свакога дана.

¹⁾ Ја сам прикупио неколико оваквих цртежа а и лепену збирку прописа, писм. вежбања, и цртанака за слободноручно цртање, које ћу доцније послати нашем Школском Музеју.

Гимнастика. У млађим курсевима нису одређени нарочити часови за гимнастику, но се гимнастичка вежбања (слободни покрети главе, удова и целога тела као и маршевање) раде свакога дана по неколико минута у самој учионици, уз осталу наставу, нарочито кад се примети, да су деца заморена наставом, а поред тога, као гимнастика служе и дечје игре као и код нас, само што шведски учитељи много боље схватају значај дечјих игара но ми, те се с тога и много чешће играју с децом.

У старијим курсевима гимнастика је заведена са 3 часа недељно (свакога дана по 30 мин.). Од ова 3 часа 1 час мора се употребити на гимнастичка вежбања са справама у сали за гимнастику (где је има). Сале за гимнастику су веома простране, светле и снабдевене свима гимнастичким справама (али „река“ и „барна“ нисам нигде видео), које су покретне и веома лепо удешене, тако, да се свагда лако могу склонити и склонити под патос или уз дуварове, кад је потребно више слободна простора за маршевање или друга гимнастичка вежбања. Но и у старијим курсевима ученици раде и на часу гимнастичка вежбања по неколико минута, чим учитељ примети да су деца наставом заморена.

Сваки час гимнастике траје од прилике $\frac{1}{2}$ часа, а на сваком часу гледа се, да буде што више промене у вежбањима, те се поред слободних покрета главе, удова и тела раде и различите гимнастичке вежбе на справама као и дечје игре. Све што се ради, ради се са највећом хитрином и тачношћу и једнообразно а ипак са неком веселошћу и задовољством. Часови гимнастике долазе како пре тако и после подне, а често је II-ги час (после науке хришћанске) час гимнастике. Поред гимнастичких вежбања и у старијим курсевима употребљавају се дечје игре. Ни један час гимнастике не сме се заменити другим предметом (као што се то код нас често чини, нарочито зими).

У централном заводу за гимнастику имао сам прилике, да се детаљно упознам са шведском гимнастиком у опште, и са гимнастиком која се предаје у основ. школи (на практичним предавањима ученика-ца тога завода са децом из основ. школе), и могу рећи, да она веома мало личи на гимнастику у осн. школи и ван ње код нас. Гимнастику са Ђуладима (теретима), на „барнама“ и „реку“, као што и горе поменух, нисам нигде видео. Шведска гимнастика прокрчила је себи пута у свима

школама културних земаља у Европи и Америци, и са свију страна света долазе поједине особе, да се овде на извору упознају са правом шведском гимнастиком. С тога сам ја нашао у „Централном институту за гимнастику“ слушаоце из: Енглеске, Француске, Немачке, Америке, Швајцарске, Русије итд., па чак и од Бугара и Хрвата био је по 1 слушалац на двогодишњем курсу у овом институту.

За све основ. школе у Штохолму постављен је један нарочити инспектор за гимнастику, а тако исто и 1 инспектор за ручне радове (слојд).

Војничка вежбања с оружјем. Од неколико година ученици старијих курсева поред гимнастичких вежбања вежбају се и у војничким екзерцирним вежбањима са оружјем а под командом учитеља основ. школа и једнога вишег официра. У пролеће ученици имају по 1 час недељно за ова вежбања, а у месецу августу и септембру 3—4 часа недељно. Ученици се обучавају: маршевању, регрутским вежбањима, екзерциру и парад. маршу. И ученици и наставници имају униформе (капе и мундире). У јесен се приреди једна велика дечја свечаност, при којој дефилије парадним маршем испред краљева двора 700 униформисане деце, подељене у 2 батаљона и компаније, а под командом једног вишег ђенерал-штабног официра и учитеља који такође имају чинове као и у војсци (потпоручика, поручика, капетана итд.).

Прошле године направљено је и нарочито стрелиште изван вароши за школску младеж, где се и ученици основ. школа вежбају у стрелашању са малим салонским пушкама.

За обуку учитеља у командовању приређују се зими мали курсови, а сем тога ови учитељи имају и нарочите новчане награде за наставу у војничким вежбањима са оружјем.

Број наставника-ца. У овој години било је 126 учитеља и 575 учитељица или свега 701., (у прошлој 122 — 549 = 671).

О броју часова. Сваки наставник-ца има по 30 часова наставе недељно, само наставнице које раде са дуплим одељењима имају по 36 часова. Сем тога по 24 часа недељно имају и 152 наставнице које раде у нижим курсевима и само после подне од 2—6 сах. Оне морају да раде при гасном осветљењу, те им је и рад и тежи и са више напрезања од рада оних наставника који раде пре подне, те је и право да имају само 24 часа. Стручне учитељице-љи који предају: певање, женски ручни

рад, картонажу, итд. имају 30 часова наставе, а разредни учитељи, који предају столарство и металне радове, имају поред редовне наставе у својој разреду још по 5 часова у школ. радионици, али за то и нарочити додатак од 700 круна (1000 дин.) годишње.

Управитељи (први учитељи) имају 6—25 часова недељно, према броју и величини подручних им школа.

У недељним и вечерњим (продужним) школама учитељи имају по 6 часова недељно (за 30 недеља).¹⁾

Ученици-це. У почетку пролећ. термина у прошлој години било је 24.323 деце, а на свршетку јесењег термина било је 23.885 деце, у свима школама у Штохолму, (за 684 уч. више но у прошлој години).

У свима основ. школама у Штохолму било је 676 одељења, а у сваком одељењу било је просечно по 35.3 ученика. Од целокупног горњег броја ученика-ца било је у I-ој класи (разреду) 17.6%; у II-ој 16.9%; у III-ој 17.6%; у IV-ој 17.2%; у V-ој 13.3%; у VI-ој 10.1%; и у VII-ој 5.3%.

Упис нових ученика врши се 2 пут преко године, и то у почетку јануара и у почетку августа месеца. При упису у јануару месецу примају се деца која су навршила или ће навршити 7 година до 1-ог јула тек. године. При упису у месецу августу примају се деца, која су навршила или ће навршити 7 година до краја године. У прошлој години уписано је које нових ученика, које ученика из досељених других школ. општина 5842 а исписано 5472.

Од школе је одсуствовало: без оправданих разлога 0.06% дана, због болести 4.48%, због немања одеће и обуће 0.44%; услед оправданих разлога 7.76% од свију радних школ. дана. Ученици су обавезни да посећују школу од 7—14 године. Но због сиротиње или других оправданих разлога ученици се могу и раније отпустити из школе по свршетку нижег течаја (12 курсева); али су и у том случају обавезни, да посећују вечерњу (продужну) школу. Веома незнатан проценат деце не посећује школу.

Учионице су свуда без разлике велике, светле и удесне. На свакога ученика долази просечно по 1.5 м² простора, тако да учионица са 40 ученика има 60 м² површине. У по неким школским зградама има по 40—50 ученица, а једна школска зграда, која се сада зида, имаће

¹⁾ Прошле године било је 56 одељења ових школа, а у сваком одељењу било је просечно по 29 ученика-ца.

100 учионица (са 4000 деце), и то ће можда бити највећа школска зграда на европском континенту. Школске зграде су у опште све (изузев једне која је одавно зидана) велељепна и велика здања, која личе на музеје и палате а не на основ. школе.

У свакој учионици су обично 1—2 ормана за оставу: ђачких прописа, цртежа, учила итд. а сем тога и учитељев сто је тако направљен, да су и у њему 4 скриње горепоменутих ствари. Учитељев сто није на узвишеном постољу (катедри), као што сам то иначе свуда на другим местима виђао, но место тога учитељ има веома високу столицу, тако да може свагда да има преглед над целом школом. Одмах иза учитељева стола обично се налази велика и дугачка (3—3½ м.) школска табла, која је утврђена на зиду. Табла је само црно обојена и на левом крају за 1 м. истакана за слободноручно цртање. У другим школама су опет табле у великим лепо украсеним дрвеним рамовима и могу се спуштати и подизати на ниже и на више, кад како потреба захте. По негде су табле утврђене са стране и у средини у дрвеним рамовима (ногарамма) да се могу окретати веома лако и без икаква напрезања. Али ни у једној учионици нисам нашао таблу наше конструкције. За брисање табле нигде се не употребљава сунђер, као код нас, но ланена крпа или утирач од вунена штофа чврсто ушивен. Но најбоље средство за брисање школске табле је парче руна укуваног на једној елипсој дашчици (да се лакше рукује њиме). То је далеко јефтиније и боље од сунђера а и дуго траје. Такав утирач за школску таблу сам виђао готово у свима боље уређеним школама, а ја га могу препоручити и свима нашим основ. школама, тим пре што стаје тако мало, да га и наша најсиротиња школа може набавити.

Школске клупе су удешене за по 1 ученика, са 0 метара дистанцијом (од ивице горње даске — табле и предње ивице седишта), а обојене су жуто (флорер). Школске клупе су свуда чисте и у реду. Нигде нисам нашао да су клупе упрљане мастилом, ишаране или зарезиване ножем као што се то у нашим школама често виђа. Ако коме ученику при писању, капе која кап мастила на клупу, он је одмах убрише влажним сунђерићем. Клупе прави једна овдашња столарска фабрика по веома ниску цену (7—8 круна = 10—11 дин.).

Све учионице снабдевене су гасним осветљењем, које је и веома потребно, јер се често

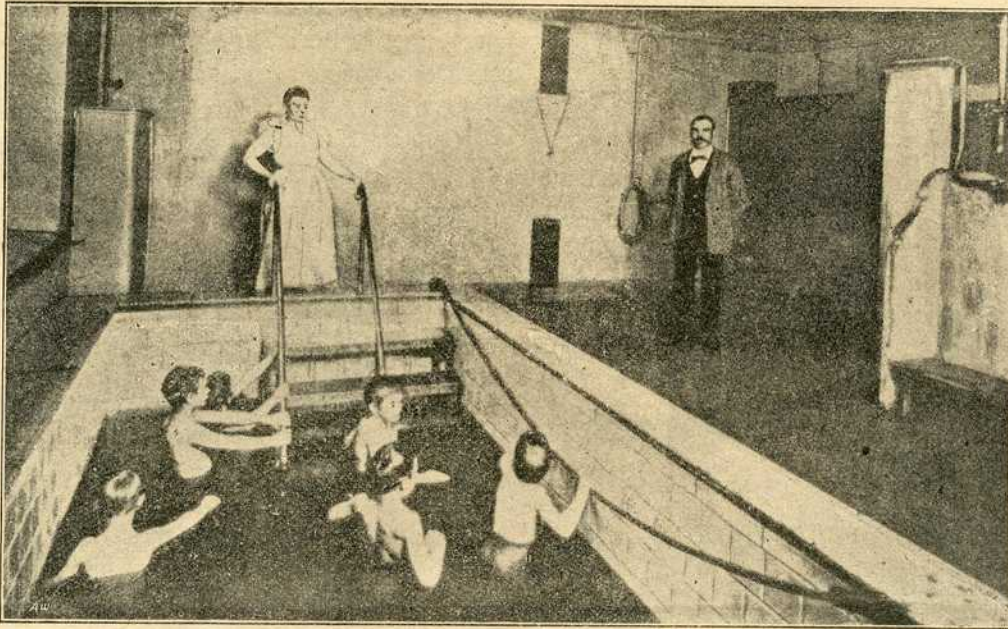

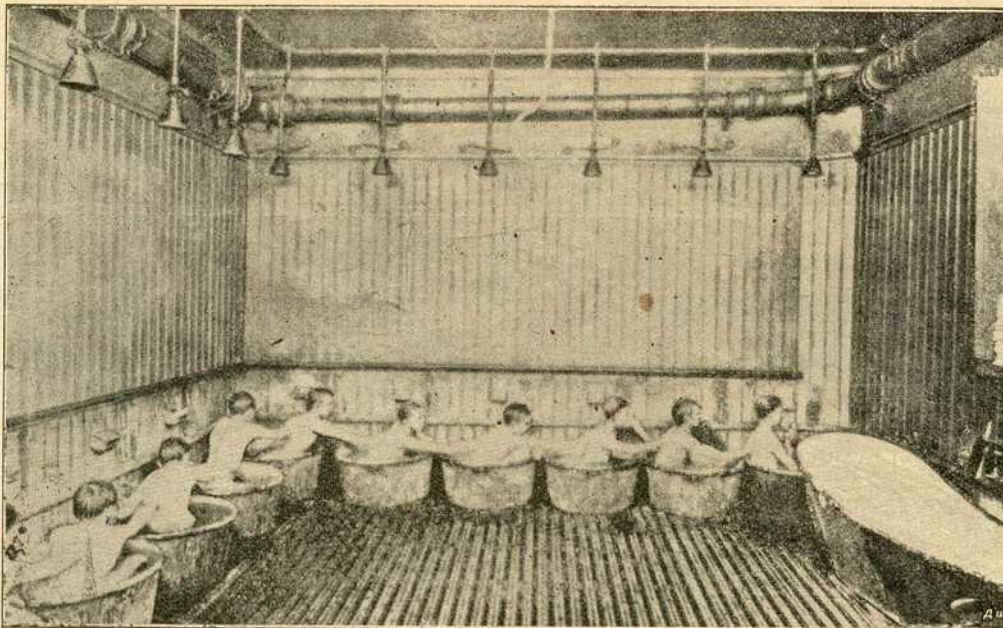
мора зими и пре подне да ради при осветљењу. У свакој школи удешен је нарочити рам за вешање мапа. Мапе се спуштају и намотавају једним гајтаном са стране (као код завеса). Мапе се на тај начин боље чувају од прашине и цепања и дуже трају. У свакој учионици је и дистанц-термометар, који је у вези са једним

Сем учионица у свакој школској згради има још и нарочитих великих сала за: гимнастику, певање, цртање и „слојд“.

Школске колоније. Слаба и болешљива деца из основ. школа у Штохолму шаљу се лети по савету лекарском из села — на чист ваздух, и то или у околини Штохолма, или далеко

ШКОЛСКА КУПАТИЛА

апаратом у сутерену, те ложац може свагда да контролише и подешава температуру у појединим учионицама. Загревање се врши топлим ваздухом и стаје годишње 1 круна за свакога ученика.

на север у Јемтланду (Norland), камо преко лета иду и хиљадама туриста из Француске, Немачке и Енглеске, да се надишу чиста ваздуха и нагледају природних лепота Norlanda. Са ученицима иде и по 1 наставник који обу-

чава децу руч. радовима и пази на њих. Он добива за то време бесплатно путовање, стан, храну и 100 круна награде. На селу деца остају 1—2 месеца и за то време сасвим се опораве и поправе. Деца се мере и при одласку и доласку са колонија, па је нађено да је разлика у тежини тела при повратку у неколико килограма. Деца на селу проводе безбрижан дечји живот у слободној игри и трчању на чистом ваздуху а при доброј храни и нези.

Таквих ђачких колонија било је у прошлој години 24 са 608 ученика-ца (269 дечака и 339 девојчица). Свако дете провело је просечно по 63 дана на селу. На ђачке колоније издато је 21.222.15 ђге или просечно по 34.37 круне за свакога ученика. Ова је сума покупљена нешто од добровољних прилога и ренте великих новчаних завештања добрих људи, а нешто је сама општина дала.

Школска купатила. У већини основ. школа у Штохолму уређена су веома лепа и модерна школ. купатила за ученике. Школе које немају својих сопствених купатила, шаљу своје ученике у оближња јавна купатила. А пре краткога времена глав. школски одбор донео је одлуку, да се школска купатила уреде код сваке школе. Купатила су или са округлим кадама (по 15 када), или са озиданим четвороуглим басеном. Сваки ученик окупа се у 3 недеље 1 пут у школском купатилу (10—12 пута годишње), а свако купање за 1 ученика стаје од прилике 0.05 ђге. У прошлој години у свима школ. купатилима било је 55.596 купања, која су стала 3209.26 круна.

Ученици се купају под надзором, а после купања остају још 2 часа у школи да не би назебли. Деца се особито радо купају а нарочито девојчице. Школска купатила имају и васпитну вредност, јер се честим купањима ученици навикавају да пазе на чистоту свога тела а сем тога купања утичу благотворно и на здравље дечје, јер су деца која се чешће купају и здравија и свежија.

Јован Милијевић,
учитељ.

ОСНОВНЕ ШКОЛЕ У СРБИЈИ

прве половине овог века

Није без значаја пратити развој наших просветних установа кроз све деценије овога века, који је ево већ на измаку. Тим пре, што се на про-

светним установама јако огледа развој и степен образовања, који смо ми постигли од оног доба, када је пукла прва пушка за ослобођење, па до данашњег дана. На просветним установама и њихом напретку или опадању, у исто време, види се и напредак целог нашег државног и политичког живота, целог економског развића. Мене у државном животу оставиле су јаког трага и на развиту просветних установа. Изучавати развој нашег просвећивања значи у главноме научити постепени развитак и осталих наших установа или бар по развоју просвете судити како су се развиле и друге гране нашег друштвеног живота. Мало је земаља, у којима се тако јасно даде видети, у колико је зависила просвета од економског стања једног народа, као што се то даде проучити у Србији у току овог века. Исто тако у Србији може се, чини ми се, видети, коликога и каквога је утицаја имала просвета на масу народа као и то, колико су друге установе државне помагале или одмагале просвети. Јер развитак појединих staleжа у друштву потпуно зависи од развића целокупне масе. Ступањ образовања код масе огледа се на учевнима, који су поникли из те масе народа. Нискоост масе и порочност одбија се као у огледалу на њеним високим личностима. Патње и страдања масе народа нису без утицаја и на оне личности, које су чланови народа а живе у изобиљу. Све ово неминовно је као и последица оног економског закона, да развитак просвете и морала вазда иде упоредо са материјалним благостањем масе народа. У Србији можда специјално и са материјалним стањем интелегенције њене.

Јако ми је што на овом месту не могу тражити историјски развитак свију установа просветних у Србији од њихних заснивања па до данашњег дана. А не могу то чинити за то, што је велики број аката и историјских докумената за тај посао неприступачан, јер махом још лежи по несрећеним нашим архивама, и што је врло мали број до сада предан јавности. Ја ћу се овде ограничити за сад само на историјски развитак основних школа за првих педесет година овога века. Узимам основну школу за то што је она најранијега порекла, што је најважнија и што служи као основа за све остале просветне установе.

I.

Основне школе првог устанка

Обично се данас код нас каже, да ми под Турцима не имајасмо никаквих школа. Али то се велико напамет. То треба доказати ма каквим датима, у које се може веровати. Но то се до данас није покуша-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

вало. На другом месту ја ћу опширније говорити и о школама и о ширењу просвете код нашег народа за владе Турака, а овде ћу само толико рећи да су основне школе у извесном облику постојале и за време Турака. Истина оне нису многобројне, нису уређене, немају спремних учитеља, немају готово никаквих потребних научних средстава, али су ипак постојале. Било их је по свима већим градовима, као: Београду, Смедереву, Крагујевцу, Нишу, Сарајеву, Скопљу, Призрену, Пећи итд. Осим тога и по неко село имало је за време турске владе основну школу. А да су манастири и понеке цркве вршиле оно што је требало да ради основна школа, о томе не треба ни сумњати. Али о томе на другом месту.

Доста је за сад то, да наше основне школе воде своје порекло из много ранијег времена, по што се то до сад мислило. Чим су синули први зраци слободе после првих година борбе за ослобођење, Срби су одмах похитали да отворе онолико школа колико су их према својим материјалним приликама могли одржати. У време првог устанка, одмах после шесте године, одмах дакле по паду Београда у српске руке, почеше Срби подизати и заснивати основне школе. О томе су нам оставили доказа више ондашњих савременика. Те белешке и докази драгоцене су грађа данас за историју наших основних школа. Као такве ја ћу их овде истаћи на прво место, па ћемо после видети шта се из њих даде извести.

Истина ја сам пре шест година (1893.) говорио о школама и о школовању за време првог устанка, али ми онда не достајаше грађе. С тога сам говорио у опште о школама онога времена, обухвативши ту и више и ниже школе, али сад хоћу да употребим богатију грађу, и хоћу да говорим само о основним школама. До ове грађе дошао сам доцније. С тога је сад и употребљујем.

Вук Стефановић Караџић у свом „Рјечнику“ под речју *школа* између осталог пише:

„За владања Црнога Ђорђија у Србији биле су постављене школе готово по свима варошима и градовима и по гдекојим селима“. У Београду, као најглавнијем месту у Србији, биле су две основне школе, како Вук на истом месту вели, једна, за варошку децу, а друга за турску, која су се била покретила. Према томе види се, да су Срби одмах у време саме борбе не само помишљали но и подизали школе. То тврди и други савременик оног доба: *Лазар Арсенијевић*, звани *Баталака*, не само да потврђује ово, што каже Вук, но у својој „Историји српског устанка“, део први, на стр. 362—364 доста опширно говори о основним шко-

лама у време Карађорђевог борбе с Турцима. Како је то најопширнији опис основних школа за оно време то ћу га овде навести у целини. Баталака, дакле, ово вели за основне школе онога времена:

„Како је варош и град београдски освојен одмах су се две нормалне школе отвориле, једна само с једном првом класом, а друга с двома класама, тј. обично с првом малом, а другом већом у којој се псалтир учио, катихизис и свештена историја предавала, у рачуну се деца упражњавала и обучавала се у црквеном појању. У овој првој школи родитељи су, сваки за своје дете, учитељу плаћали, а у овој последњој црква је учитеља плаћала, јер је он и једну страну у цркви држао. Ово уређење за ове две школе није овако дуго трајало. Кад је Београд освојен, приличан је број сиромашних Турака са фамилијама својим у Београду заостао. Правитељство српско, за неко време, по освојењу Београда, будући да су ови заоставши Турци и под владом њиховом пука сиротиња, принуђено је било давати им тајин, јер ни хлеба, да се наједу, нису имали. Многи су из ових Турака, јамачно, за моћи колико толико одолети сиромаштву свом покрестили се, са женом и децом својом, па како је сиротиња свагда берићетнија са децом од богаташа, тако се сада и код ових покрштених сиротих Турака, до шездесеторо мушке деце већ у 12, 13 и 14 години одрасле налазило, којима је требало дати занимање према узрасту и снаги њиховој, али таквог за онда у Београду није било, и по томе морао је Совет, са одобрењем Карађорђевићим и о овој деци промислити и уредити с њима тако, да не би доцније, кад одрасту, и себи самима и другима на терету били.

„За ову децу¹⁾ Совет је најпре, између заоставших турских кућа, једну добру, са довољним стајама одабрао, и снабдео ју је са свима потребама, као прво, са надзиратељем и економом, друго, са мутваком, потребама мутвачким и са праљницом; треће, са креветима и са ћебетима за простирање и покривање. Совет је и једну од заоставших дамија претворио у школу, поставио је учитеља са платом из народне касе, па је најпосле сву ову покрштену децу сабрао, оденуо их у једнолично одело, а учитељу, стојећем под правитељственом платом, наложио, да он не само као учитељ у школи их обучава, и одводи их у школу а из ове кући, него да им је и у школи и у кући у свему, и у сваком призрењу старешина и обдржатељ реда и поретка. Овај учитељ, коме је било име Јефта, био је из прека, из милиције погра-

¹⁾ Досетије вели да их је било 85-торо.

„ничне стражмештер, те тако је он, као такав, знао „и дисциплинарни ред међу децом овом завести и „обдржати“.

Ова основна школа, или боље да кажем интернат за основну школу, уређена је тек 1807. године. Али је било тражења и пре тога да се по која основна школа отвори. То тврди писмо писано проти Матији Ненадовићу, које гласи:

„Пречешњејши оче протопрезвитеру Матеј вавевски и особито господине величајши, вама се препоручујемо ми свјашченици и прочи кметови за село учитеља Андреја, и ево има два реда како је био код нас и ни један ред није свршио, него вас молимо и вама отписујемо да му контрак свежете вашој милостију. То ми свјашченици и кметови ипак шаљемо попа Добривоја ш њим. Иза тога слали би из три села три кмета, него су се затрвили у госпоцком послу.

„Особито вас молимо, да нам ви уредите вашином заповешћу за школу, да му школу начинимо с вашином изумом зашто сваки човек незна шта је школа нити пак наука. Свјашченици и прочи кметови остајемо на служби, који ми желимо вама свако добро. 1806. г. В. Орашце на Ушће: Марко Божићевић, Добривоје Јеремић парох; Петар Милосављевић и проч.“¹⁾

На овом писму написано је протином руком ово: „Видите да су и онда људи за школама наглили и села се потписивала“.

Осим ових дата имамо једно врло важно писмо за основне школе првога устанка. Оно је писано 16. маја 1806. год. Миленку Стојковићу не знам од кога из прека и с њим је послан један сандук књига „са три исалтира, 20 часловаца, 50 буквара, 3 молитвеника, 20 численица и 5 словенских граматика да се поделе децици“.²⁾ Ја другаче не могу разумети ову пошиљку, но да је у Миленкову подручју морала постојати каква основна школа, којој су биле потребне горепоменуте књиге. Миленко их је, можда, тражио и оне су му послате.

Осим ових података о основним школама првог устанка, из којих се види да су школе отворене готово по свима варошима ондашње Србије, имамо доказа и у животописима појединих људи онога доба. Тако из живота Јована Ранчића знамо да је постојала основна школа у Смедереву, из животописа Мише Анастасијевића знамо да је једна постојала у Коларима. На исти начин дознајемо да су постојале основне школе у Чумићу, у Дуњевици, у Остружници, у Ђићевићу, у Глоговицу (у

¹⁾ Види Гласник срп. уч. друш. Књ. XXIV. стр. 4 и 5.

²⁾ Писмо у Академији Наука под бр. 411.

Мачви) итд. Осим тога поред ондашњих манастира морала је такође постојати ма каква врста почетних школа за манастирске ђаке.

Све што наведемо јасно доказује да је у време првог устанка било основних школа, да је било учитеља, који су децу учили; да је било учитеља и са платом, коју им је држава давала и најпосле, да је био и један интернат.

Да поменемо прве учитеље, о којима смо могли наћи ма каквог трага. Тако, да поменемо Јована Ранчића у Смедереву, Николу Николајевића из Остружнице, Вука Стефановић-Караџића као учитеља у Београду 1810. год., Мишу Анастасијевића у Поречу, Михаила Николића-Ресничанина у Дуњевици, Јефту, учитеља оних Турића у интернату, у Београду, Јована Павловића — Лесковчанина, који је већ 1818. г. имао 30 год. учитељске службе, и учитеља Андрију из Орашца у Посавини.

Спрема ових учитеља била је различна и по времену учења и по месту, где су учили. Исто тако и по начину, како су се научили писму. Има их из манастира, има их и из јужних крајева српских, има их из Аустрије а има их и самоука из Србије и из школа, које су постојале пре устанка у Србији. Према томе рад ових учитеља био је врло различан у сваком погледу. И ако не знамо ни број школа у време првог устанка, ни имена свих учитеља, који су радили по ондашњим основним школама, опет ми се чини, да је највише школа било по Мачви, Посавини, Подунављу и Поморављу; да је по тим школама највише било учитеља из Аустрије, особито у Посављу и Подунављу. Према томе, мислим, да је и метод у обучавању деце био у првим нашим основним школама онакав, какав је био у школама код Срба у аустријској држави. Међу Србима у Аустрији, у школи владао је онај метод, који је завео Тодор Јанковић-Миријевски, који је у Бечу слушао славног педагога Фелдбигера заједно са Аврамом Мразовићем и Стеваном Вујановским. Тодор Јанковић, поред тога што је доцније постао инспектор школа, написао је и упут за учитеље под именом: „Ручног књигу, потребнују магистромъ илирическихъ неунџатскихъ школахъ и. кр. госудирствахъ“. Ова је књига изашла у две свеске, а рађена је по принципима Фелдбигеровим. Међу тим Јанковић се старао да тај свој рад удеси према потреби ондашњих српских школа. Поред тога што је за учитеље с оне стране Саве и Дунава било и извесних упуштава за рад у школи, што је било и извесних начела у раду, што је постојао извесан метод у раду, опет од свега тога

било је врло мало у првим школама у Србији. Ово се, бар у најмањој мери могло наћи код оних учитеља, који су ма колико учили с оне стране Саве и Дунава, као код Јована Ранчића и Јефта, београдских учитеља. Али код других, који су учили по манастирима и по школама у Србији за време Турака, од свега тога није могло ништа бити. Они су задржали онај начин у учењу, којим су њих учили у манастиру и у школи. Било је и одступања од тога старог начина, али врло ретко. Ми ћемо видети у колико је Вук Караџић одступио од старог метода, кад будем, ниже, о томе говорио.

Што се тиче награде учитељске или плате, она је у време првог устанка такође била врло различна. Знамо из онога, што рече „Баталака“ да их је било који су примали извесну плату од „правитељства“, као поменути Јефта, што је учио оне Турине у интернату. Обично је било, како у време првог устанка, тако и у прво време кнеза Милоша, да су имућнији сељаци појединих села желели и тражили да отворе школе, или су сами доводили учитеља својој деци, као што је Никола Милићевић-Луњевица довео учитеља својој деци, те га сам плаћао. Или су се рефенили и заједнички плаћали учитеља, пошто се погоде. Тако је Миша Анастасијевић, по свршеној основној школи у Поречу, постао врло млад учитељем у истој школи и од сваког ђака примао на месец по 10 пара. Како је имао 15 ђака, то је његова месечна плата била 4 гроша, што данас представља вредност преко пет динара, јер је у ондашње време дукат вредео 9 до

10 гроша. Исто тако у Београду поред оног интерната за Турине било је још две „нормалне школе“, једна с једним, првим, разредом, а друга с „двема класама“. У првој школи сваки је родитељ, вели Баталака, плаћао учитељу за своје дете, дакле исто онако као и у Поречу, а учитеља друге две класе плаћала је црква, „јер је он и једну страну у цркви држао“.

Према овоме, како ми се чини, сви учитељи првог устанка, према примању плате, могли би се поделити на учитеље, који су примали плату из „правитељствене касе“, за тим на учитеље, које су плаћали родитељи појединих ђака, као што је онај београдски учитељ прве класе, за тим онај учитељ Андрија у посавском Орашцу и Миша Анастасијевић у Поречу. За тим на учитеље, које су плаћале цркве, нема сумње, ради тога што су држали певнице у црквама, те певали и помагали при служењу литургије. Али поред ове награде било је дарова у натури, а било је учитеља, који су једино и примали своју плату у натури. То су „леграције“ у разним стварима. Ја за сад не знам ни једног учитеља из првог устанка да је био занатлија, те да је поред свог учитељског посла радио и занат или обрнуто, да је радио занат и да му је учитељевање било споредни посао. Али тога је било, тим пре, што то налазимо и доцније у Милошево време чак и око године 1835. и 1836. То би обично био какав терзија или абаџија, који се занимао поред свог заната још и учитељевањем.

(Наставиће се)

¹⁾ Лазар Арсенијевић, Историја Срп. устанка, I. стр. 362.

ОЦЕНЕ И ПРИКАЗИ

Лекције из српске историје за IV разред гимназија. Написао *Влад. Ј. Радојевић*, суспенат. Први део. Крагујевац. Штампано у штампарији Андре Јовановића. 1898. Цена 0.60 дин. страна IV. 80. 8°.

Кратка Историја онога дела српскога народа који је живео у Лазаревој држави од 1459. до 1804. год. Саставио *Р. Николић* професор. Крагујевац. Штампарија Петра К. Танасковића, 1898. Цена 0.50 п. д. стр. 62. 8°.

Прошла година донела је једно за другим обе горе напоменуте књижице, као наставак историје српскога народа на оном месту, где су прекинули

своје уџбенике Љуба Ковачевић и Љуба Јовановић. Ковачевић и Јовановић написали су уџбеник према ранијем програму за гимназије и то прву половину — до Косовске битке као уџбеник за III разред, и једну половину оног градива, што се прелазило у IV разреду — до краја XV века, као уџбеник за IV разред. У свима гимназијама Краљевине Србије са осталим партијама српске историје, тј. са партијама од краја петнаестог века до данашњих дана, кубурило се и натезало, па тако и данас. Ми још до данас немамо уџбеника за српску историју у целини а немамо ни једно дело, праве историјске вредности, које би било образованом Србину, било

ученику, било најпосле ма ком читаоцу, могло пока ати прошлост нашега народа. Наша историја богата је подацима особито у доба Немањина и у доба срп. устанака. Па поред свега тога ми данас немамо не само ни једно дело ма и за површни преглед српске историје, но немамо ни уџбеника за српску историју у нашим гимназијама. Скоро ће двадесет година како је изашла из школе „Историја Српског Народа“ Н. Кретића, као уџбеник и за то време прошло је двадесет генерација кроз српске гимназије без целокупног уџбеника за српску историју. Сваки наставник махом је радио на своју руку у школи и предавао је како је знао и умео, особито оне партије од краја XV века до данас. Услед тога нигда не беше јединства у настави српске историје. Поједине партије прелазиле су надугачко и нашироко, а поједине су само овлаш дотицале. Међу тим партије наше најновије историје од првог устанка, особито од другог устанка, по где где су прелазене овлаш, а по где где нису никако ни прелазене нити предаване. Ово се дало најбоље посматрати на испитима зрелости, где се врло често наилазило да ученици српских гимназија готово свагда одговарају боље историју општу, но историју свога народа. Овоме се може тражити узрок и у томе, што се историја српског народа учи у нижим разредима а општа у вишим, што се у општој историји није предавала упоредо и историја српског народа. У осталом ово је била мана досадашњих програма. Све то ни данас још није избегнуто. А да се избегне зависиће од исвих наставних програма и распореда градива опште и српске историје.

После ово неколико кратких напомена да приђемо и списима, чије написе горе исписасмо. Прво да прегледамо један на други. Како се кубурило и мучило при недостатку уџбеника за поједине партије наше историје, најбоље се види из предговора књижице *Влад. Ј. Радојевића*. Овако, како се он мучио и кубурио, тако су се мучили сви они наставници, који су предавали Српску Историју у српским гимназијама. О ономе, што се даље вели у предговору ових Радојевићевих лекција ми ћемо ниже рећи наше мишљење, а сад да пређемо на сам распоред историјског градива, како је узет у овим Лекцијама,

Писац је у овим Лекцијама наставио српску историју онде, где престаје други део уџбеника Ковачевића и Јовановића. Радојевић почиње, дакле, са најтамнијом партијом српске историје, почиње са српским робовањем Турцима. Прелазећи на четврто време српске историје писац одмах даје у

најкраћим потезима карактеристику оног доба, кад се улази у четврти период Српске Историје. Та карактеристика обухвата 1. и 2. страну. За тим четврто време (од краја XV до почетка XVIII) дели на четири одељка (главе) а сваки одељак на по неколико тачака, осим четврте главе, која има само једну тачку.

Овим Лекцијама Влад. Радојевића послужио је за основицу састав Љуб. Јовановића, који је печатан у Београду 1893. год. као белешке ученика IV разреда под именом: „Из Историје српскога народа (штампан као рукопис, дакле није намењен за шири круг, ни за јавност, ни за уџбеник по само као олакшица ученицима). Овим се хтело, да ученици имају само скелет оних партија српске историје, за које онда не беше уџбеника. Остало је имао да попуни наставник својом речју, својим предавањима а ученици да то допуне белешкама својим. Тако ја мислим. Радојевић, узевши за основицу тај састав, само га је попунио и тиме довео у сагласност ове партије срп. историје са недовршеним уџбеником, који је онда вредно а и данас вреди у нашим гимназијама. Ове допуне Радојевићеве задржале су само онај распоред, који је у горе поменутом Јовановићевом саставу; остало градиво, унесено под појединим тачкама, махом је самосталан труд Радојевићев.

Обележје времена кад се приступа четвртом периоду српске историје кратко је и јасно. Написано је са пуно топлине. Исто тако и прва тачка прве главе: Карактер угарске политике према Србима и Турцима од друге половине трећег времена. У другој тачки прве главе на страни 5. налази се једна историјска нетачност а та се тиче средњег сина деспота Ђурђа Бранковића, Стевана. Писац вели: „А када Турци протераше последњег деспота Стевана Томашевића и заузеше деспотовину, онда пребегаше у Срем многи виђенији Срби, који почеше сматрати за деспота Ђурђевог сина, слепога Стевана Бранковића (седео у Шиклушу у Срему). Али се Стеван наскоро одрече те почасти и оде из земље (не зна се због чега)“. Све ово наведено не стоји. Кад је Стеван 8. априла 1459. год. изашао из деспотовине лишен свега, одатле је отишао у Арбанашку неким својим рођацима и тамо се оженио ћерком Аријанита Комнена Анђелином. У осталом то је расправно још 1870. год. у „Матици“ стр. 13. *Иларион Руварац* у чланку: „О раду деспотице српске Анђелине и срећи деспотине Марије“. Али све је то поново претресао *Стојан Новаковић* у Летопису Матице Српске, у чланку „Последњи

Бранковићи“ св. 146, 147. и 148. У осталом Новаковић је и сâм чланак у засебну књигу одштампао.

Остале тачке ове прве главе (3., 4. и 5.) добре су и по саставу и по јасности. Само ми се чини да би она тачка о Змај-деспоту Вуку могла бити нешто опширнија, јер је рад овога деспота и јунака врло обилан и сваком Србину симпатичан.

Друга глава четвртог периода говори о стању срп. народа за време турског напредовања. На првом месту говори о српском робовању и ту му се омакла једна омашка пера (стр. 10. где вели да су Турци продрли дубоко у Италију). Врло је занимљива друга тачка, која говори о животу Срба под Турцима и где је истакнут у најкраћим потезима преглед данака и уређења у турској држави. Штета само што нигде деца у ранијим лекцијама српске историје нису упозната бар и површно са уређењем и порезама старе српске државе, те би то сад могли упоредити и видети сличности и разлике између српске државе и живота у њој и живота српског народа под Турцима. Желели бисмо да је у почетку овог чланчића писац био мало јаснији и у погледу деобе турске државе на беглербеглуке и санџаке као управне јединице османске царевине, те би деца могла видети сличности и разлике између ове поделе за време Турака у српским земљама и оне, која је постојала раније (подела на области и жупе). Писац је лепо окарактерисао поделу становништва у Турској царевини по вери на правоверно (мусломанско) и неверничко (раја). Нису без значаја ни одредбе о турском правосуђу и полицији (страница 14). Са доста тоpline и јасности представљена је деца и појава Хајдука и Ускока, особито је лепо оно што је поједине Ускоке везао за народне песме. Могао је то учинити и са Хајдуцима. Овим везивањем појединих личности за народне песме ученици лакше памте поједине личности, и оно им је трајније а има и лепих примера, у којима је истакнута љубав према народу, отаџбини, вери и т.д. Мишљења сам, дакле, да у нижим разредима не треба народну историју отуђивати од народних песама, јер песме су и имале и имаће вазда јаког утицаја на национално васпитање, а овако васпитање у данашње време нама је потребно као насушни хлеб. Исто тако лепо је представљено и стање Срба у Угарској после пада града Јајца и оснивање војничке границе.

Трећа глава четвртог периода ове историје говори о опадању турске царевине и стању српског народа за то време у турској царевини. Истакнути су први знаци опадања турске државе и почетак српских устанака. Особито онај покрет у српском народу у време спаљивања моштију св. Саве.

Овај устанак писац назвао је „Устанком св. Саве“. Тако сам га ја назвао у једном свом спису, али тај се назив не може оправдати. У колико сам могао наћи, чини ми се да је први Качић-Миошић у својим „разговорима угодним народа словенских“ први поменуо устанак св. Саве, али га за сад историјске белешке и записи ничим не потврђују. Исто је тако грешка и оно да је тада био патријарх Максим на челу устанка. Овакву исту грешку учинио сам и сâм у свом делцету о „Горским Хајдуцима“. У то време т. ј. у време спаљивања моштију св. Саве на пећком патријаршиском престолу седео је *Јован II* (1592—1614). Јачи покрети, који су у то време били, јесу: 1) онај у Банату под владиком Тодором; 2) за тим мало доцније онај око Старе Планине под Старином Новаком и још доцније онај око Колашина под Грданом војводом; 4) и најпосле кроз 12—14 год. она спрема, коју је предузео патријарх Јован II у договору са туђим дворовима, која га је, како ми се чини, и главе стада.

Доста је јасан писац и у остале две тачке ове главе, т. ј. у опсади Беча и у ратовању после тога. Лепо су изнесени и папори Ђурђа III Бранковића око ослобођења српског народа, који је с тог гледишта велики човек и ретка појава и вазда достојан поштовања и признање с наше стране, па ма га сви не само наши но и светски критични историци називали „лажним“. Јасно су обележени и узроци и последице велике снаге српског народа у земљама аустријске круне за патријарха Арсенија III 1690. г.

Четврта глава обухвата у кратком прегледу историју Црне Горе за време четвртог периода (т. ј. од краја XV века до почетка XVIII века). Овај одељак историје написан је онако, како треба да послужи васпитном циљу, који историја има да изврши у нашим средњим школама. С тога ту нису ни ушла нова истраживања наших појединих критичних историка. И ја мислим да је добро учињено и та најновија истраживања не треба никако ни уносити у уџбеник, коме је намера да васпитава омладину.

Пети је период подељен на два одељка и у овој књижици разрађен је само први одељак и то „стварање државе у Црној Гори и спремање устанка у Шумадији“. И овај одељак подељен је на две главе и израђен је онако као они напред. Устанак у Црној Гори представљен је онако, како се до данас у опште мислило и писало у свим историјским списима до најновијег времена о тамошњем устанку. Врло је лепо представљена и улога *Степана Малог* у Црној Гори, а нарочито рад владике

Петра I. Петровића Његуша, као и његови односи према Французима и Наполеону.

У главном ово што сам до сад рекао о целом делу, вреди и за последњи одељак, т.ј. за другу главу петог периода, само с напоменом да је требало јаче истаћи рад капетана *Коче* и других у последњем рату Аустрије с Турском.

Ове, дакле, „Лекције“ Владимира Радојевића са врло малим изменама и поправкама и са уношењем главнијих момената из историје околних народа, који су имали јачег утицаја на политички развој српског народа, могу послужити као уџбеник за средње школе.

Сад да пређем на друго делце. С њиме ћемо бити врло брзо готови. Према наслову саме књижице: „Кратка Историја оног дела српског народа који је живео у Лазаревој држави од 1459. до 1804.“ читалац треба да очекује заиста да види судбу српског народа у областима Лазареве државе за време српског ратовања с Турцима, дакле за пуних 355 година, време најтамније у целој српској историји. Цео овај период од 355 година поделио је писац на четири одељка: 1. Долазак Турака у Јевропу; 2. Српско ратовање под Турцима; 3. Срби уз Угарску, и 4. Срби уз Аустрију. Да ли је овака подела добра о томе нећемо говорити, а не знам ни према чему је узео ову поделу. Но да пређемо на преглед појединих партија. Дакле прво да почнемо са „Долазак Турака у Јевропу“. Под овим насловом долазе му мањи одељци: 1. Нагло продирање турско; 2. Први судар турски са Србима, и 3. Пропаст Лазареве државе. Сва три ова наслова не одговарају главном наслову: „Долазак Турака у Јевропу“. У првом чланчићу: „Нагло продирање турско“ писац није савремен, јер говори да су Турци прешли на Балканско Полуострво 1357. год. а то не стоји. Да је прочитао, ако ништа друго, а оно бар од *Стојана Новаковића*: „Срби и у Турци XIV и XV века“, па би на страни 115 и 116 тог дела видео да су Турци дошли на Балканско Полуострво још 1354. године. Исто тако напиш 2. чланчића: Први судар турски са Србима не одговара садржини, јер није био један судар но више њих. А међу њима најглавнији су: онај на Марици и онај на Деволу.

Чланчић под насловом: „Пропаст Лазареве државе“ све је друго, само не историјско излагање пропасти Лазареве државе.

У осталом у овом чланчићу оно што је добро позајмљено је са неког другог места.

Други део: „Српско робовање под Турцима“ и сувише личи на *другу главу* четвртог времена из „Лекција“ Радојевићевих. С тога о том одељку немам шта да кажем. *Трећи одељак*: Срби уз Угарску и судбина Срба у Угарској нема места у делу коме је наслов: „Кратка историја оног дела српског народа, који је живео у Лазаревој држави од 1459. до 1804. год.“ јер се српска држава у време кнеза Лазара није простирала и с оне стране Саве и Дунава, па и највећи део српских исељеника под патријархом Арсенијем III Црнојевићем не беше из државе кнеза Лазара, јер Пећ са околином не спадаше у обим Лазареве државе.

Колике су и какве позајмице писца ове „Кратке Историје...“ из Лекција Радојевићевих ја овде нећу износити нити доказивати. Али ћу ради мирне савесте рећи само ово:

Ја сам у својој „једној расправи“ рекао за устанак св. Саве: „Тај покрет или Устанак потекао је из патријаршиске столице и имао је на челу тадашњег српског првосвештеника Максима.“ Овај је устанак био ухватио дубоког корена. Заставе су имале лик св. Саве и услед тога је и „потекло спаљивање моштију св. Саве од Синапаше, који је тај устанак угушио“. Поведен овом мојом узредном напоменом Радојевић је написао у својим „Лекцијама“:

„Да би се устанак што више проширио и да би добио значај опште народног устанка, заповеђи ондашњи српски патријарх Максим, један од главних покретача устанка, да се на устаничким заставама изнесе слика св. Саве, те се с тога овај устанак и зове устанком Светог Саве.“

А писац „Кратке Историје...“ на стр. 35. и 36. свога дела вели:

„Да би устанак добио што већи значај и да би се што даље проширио, тадашњи српски патријарх Максим као главни покретач тог устанка нареди, да се на устаничким заставама истакне слика Светог Саве, те се за то овај устанак и зове устанак Светог Саве.“

Ја готово немам ништа више да кажем о овој „Краткој Историји“. Само је чудновата, да не кажем и сувише провидна ова сличност. Напред сам рекао, да сам ја погрешно рекао да је тада био на патријаршиској столици у Пећи патријарх Максим, па је ту грешку по мојој расправици узео Радојевић, а од овога писац „Кратке Историје“.

Мил. Вукићевић.

К О В Ч Е Ж И Ђ

ГОДИНА РОЂЕЊА ДОСИТЕЈА ОБРАДОВИЋА

До последњег издања Доситијева „Живот и прикљученија“ не беше несагласице у мишљењу о времену његова рођења. Сви се слагаху у томе, да је рођен 1739. године. Приређивач издања Српске Књижевне Задруге, г. Ж. Поповић, у предговору к тој књизи изнесе своје мишљење, да поменута година „долази у јаку опреку са многим местима у самим Обрадовићевим списима“, већ да је Доситеј рођен 1744. године, можда баш 26. октобра. Г. Поповић највише поверова речима у *Предисловију* поменутога дела: „Тридесет и осам моји прошлости година напомињу ме, да је подне мојега живота преминуло“. Ово би само могло бити, ако је Доситеј рођен 1744. год., пошто се, по мишљењу г. Поповића, не може никако узети, да је *Предисловије* писано пре 1783. године, и ако се и та мисао једном јавила. (*Одјек* за 1884. год. бр. 32.). То место у *Предисловију* најмеродавније је у овом питању за г. Поповића, а изнађени датум боље се „слаже и с осталим местима у Обрадовићевим списима“.

У поменутој Доситијевој књизи има још неких места, која могу ићи горњем мишљењу у прилог. Међ првим редовима главе „*Почетак мојега штуровања*“ (стр. 73. у издању С. К. Задруге) налазе се ове речи: „Био сам у то време у четрнаестој години возраста, ненаучен нимало пешице ходити“. Мало даље прелази на причање о проласку поред Семартона, о тешком растанку с тим местом, сећа се некадашњих срећних тренутака, које је у том крају провео, па вели: „И сад, пишући по двадесет и пет година, возмущава ми се утроба, сузе ми теку и веома тужим“. Рачун би дакле, био овај: 1783 — (14 + 25) = 1744., као што се види, исти резултат као и у првом рачунању.

Па ипак сам намеран показати, да се 1744. не може узети за годину Доситејева рођења, нити да се тај датум слаже са осталим местима у његовој аутобиографији.

Рачунање је просто.

Нека је рођен 1744. год.

Кад му је била четрнаеста година (стр. 73. I део), пошао је у Хоново. То би било месеца јунија 1758. год. У Хопову је провео „близу три года“ (стр. 89.) и у јесен отишао у Загреб, где је и зиму провео (Ж. и прик. II део, стр. 14.). — Било би

1760. год. У пролеће пође пут Лице и Крбаве (17. стр.) и „пред градом Книњем“ отпочне учити децу — То је онда 1761. година. Ту преседи три године, „три миле године“, и у јесен пође у Атонску Гору (20. стр.). — Била би јесен године 1764. Не могавши, грозничав, отићи, куда је хтео, проведе јесен и зиму у Мајини, у пролеће на Ускрсе запоне га и одмах се врати у Далмацију, где се погоди за две године учити децу (стр. 21.). — По горњој претпоставци, било би пре почетка лета године 1765.

Да овде застанем. Г. Поповић вели (*Предговор* стр. III), да се Доситеј 1765. год. бавио у Косову у Далмацији код свештеника Аврама Симића и у то време почињао свој књижевни рад. Рачунајући пак по ономе, што је Доситеј сам о себи писао, није се могло то десити године 1765. баш и да примим 1744. годину. До борављења у Косову треба још година и три месеца и да би било слагања, морало би се у невољи узети, да је Доситеј пред крај дванаесте године пошао у манастир, ако би се хтело, да се не обара поменута година рођења.

Ну даље, држећи се горње претпоставке.

„У трећем месецу фторе године“ пребегне пону Авраму у Косово, ту пробави месец дана, (Ж. и прик. II, стр. 21.), а доцније оде у Приморје. — Било би друге половине 1766. године. У пролеће друге године пође за Крф (23. стр.), ту пробави 45 дана (стр. 29.) а два и по месеца доцније стигне у Свету Гору. — Било би крајем лета 1767. год. Јесен и зиму пробави у Светој Гори и у пролеће (треба да је 1768. год.) оде у Смирну. У њој је живео три године (стр. 35.) и на велики понедеоник пође отуда, на Ускрсе био је у Цатри а месец дана после тога оде у Хормовс. — То је, по овом рачуну, у лето 1771. год. У почетку септембра исте године замоле га хормовске старешине, да им отпрати „неко дело недалеко од Корфа, о којем делу морао... се бавити најмање четири месеца“ (50. стр.), а по свршетку посла и петомесечног одсуства (52. стр.), није се ни враћао у Хормово, већ оде на Крф и код Андреје Петрицопола пробави годину и месец. — Излазило би, дакле, да је на Крфу био до пролећа 1773. год.

И овде да се застане. Пишући о растанку с Крфом, помиње Доситеј и једно Андрејино „доброчинство“. Оставши без новаца, понуди му Обрадовић своју горњу чохану хаљину и Андреја је купи за двадесет пијастера. Али хитри Грк метне је опет

крадом на дно Доситијева сандука и само га опомене, да пази на сандук, и не оставља га отворена, јер се на лађама безобзирце краде, те је Доситеј за ту шалу дознао тек у венецианском лазарету. Сећајући се тог добротинства, пише ово... „Или је зар његова слагајша небесна душа предвидела да ће се то дело на двадесет година за тим штампи и вечном воспоминанију предавати?“ Баш и да узмемо овде ово *двадесет* као *дваеста* значило би, да се тај догађај десило око 1768. год., кад се зна, да је други део *Живота и прикљученија* штампан 1788. год. Ако ли је пак Доситеј одиста на Крфу био 1773. год. онда је до објављивања поменутог добротинства протекло 15 год. а то није ни *дваеста*. Мало даље пак показаћу, да то време није ни дуже ни краће од *двадесет* година.

Кад би се и даље ишло за горњим рачуном, изишло би, да је Доситеј 1774. год. отишао у Скрадин; да се 1775. бавио у Задру и пред крај исте године отишао у Беч; да се 1782. упознао с Видаком и пошао у Модру, а одатле 1783. пошао у Банат „по двадесет година отсуствија“. Овде се н. пр. *двадесет* не може апсолутно узети. Пре двадесет година од повратка у Банат био је Доситеј у Далмацији, а тада је већ био пет година од како се опростио са својим Банатом. Ово *двадесет* стоји место *двадесет и пет*, колико излази и по самом рачуну, и сам писац на другом месту, као што ћемо ниже видети, тако вели, а има и ситнијих потврда за тај рачун. Доситеју, кад се враћа у родно место, пада у очи, да је кћи стричева, коју је при спис оставио, „она сад домаћица и с сином великачким“; другова и вршњаци његови имају синове за жељидбу и кћери на удају, а било им је четрнаест или петнаест година кад их је оставио... и т. д....

Не помињући даље свих важнијих догађаја из Доситијева живота, изишло би, да је 1786. год. дошао у Галац, 1787. у Роман, исте године у јесен у Липиску; да је друге године, т. ј. 1788., штампано прво своје дело у Липисци; да се 1789. године кренуо, преко Француске у Енглеску и тамо стигао — али је тај дан, случајно, забележио и сам Доситеј: било је *1. дец. 1784. године*.....

Прихвативши, дакле, поставку г. Поповића, одлази се за 5 година напред.

Полазећи пак од тога забележенога дана у назад, сличним рачунањем, добиће се ове тачније белешке:

1. децембра 1784. год. стигао је Доситеј у Довер;

У Хали и Липисци бавио се крајем 1782., целе 1783. и половину 1784. год.;

1782., год. дошао је у Роман;

1781., дошао је у Галац;

1780., почетком јунија, дошао у Хиос;

1780., у почетку маја, био је у Ливорну;

1779., провео је божићни пост у Трсту;

1778., после виноградске бербе, отишао је у

Пожун;

1778., био је у Карловцима и одлазио у Банат;

1777., у Модри;

1770., пред крај, дошао у Беч;

1770., бавио се у Задру;

1769., отишао у Скрадин;

1768., вратио се са Крфа у села далматинска.

С овим се датумом врло лепо слаже белешка о добротинству Андрејину. Од њега до његова помена у штампи равно је *двадесет година*;

1768., у почетку пролећа, пошао је с Крфа;

1767., у почетку фебруара, дошао је на Крф;

1766., месеца септембра, примио се налога хормовских старешина;

1766., о Ускресу, био је у Патри, дошавши из Смирне;

1763., у пролеће, отишао је у Смирну;

1762., јесен пробавио у Св. Гори;

1762., после Ускреса, пошао је из Приморја у Грчку;

1761., у другој половини, бавио се месец дана у Косову;

1760., у почетку, вратио се из Црне Горе;

1759., у јесен, кренуо се у Свету Гору;

1756., у пролеће, дошао је у Далмацију;

1755., јесен провео у Загребу;

1755., пошао је из Хопова;

1750., јунија месеца, отишао је у манастир.

Ако му је тада била четрнаеста година, у што немамо разлога сумњати, и што се врло лако може доказати, онда је Доситеј рођен 1739. године. Кога дана, не могу поуздано рећи, али је извесно, да дан његова рођења није пре месеца јунија. Претпоставци, да је рођен 26. октобра, ма да није немогућна, потребни су јачи докази. Само по ономе, што је г. Поповић изнео, лакше ју је нападати него бранити.

И тако се опет мора вратити, раније утврђеној, 1739. години. Ређајући поједине догађаје из живота Обрадовићева и одређујући им време, видело се, да готово нема нигде никакве опреке. Па ипак има два три места, о којима може бити још говора. Треба се, дакле, дотаћи и њих.

1. У поменутоме *Предисловију* (стр. 5.) налазе се и ове речи: „...намеравам, различите случаје, који су ми се у време двадесет и пет година мојега странствовања десили, написане оставити“. Које време рачуна овде Доситеј у „странствовање“? Ако мисли на све своје путовање, од поласка у Хоново

до бављења у Липисци и штампања своје књиге, онда је ово трајало мало више од тридесет година. Ни од кога другог догађаја не може се узети да почиње Доситијево „странствовање“ до од његова поласка у манастир. И он сам називље тај одељак својега причања *Почетак мојега путовања*. И ако почнемо рачунање одатле, двадесет и пет година навршава се, кад се Доситеј вратио у свој крај; доласком у своје место рођења завршио је он своје „странствовање“; њега је хтео описати и на њега се односе оне горње речи. Долазак у постојбину после двадесет и пет година зацело није обичан догађај; Доситеј је налазио за вредно описати тај свој пут, тим пре, што се о њему имало много причати. Није пак ништа чудно, што је доцније испричао своје доживљаје и после повратка у Банат.

Кад је ово овако, онда није ни потребно говорити о оним речима Доситијевим, да се у Банат вратио „после двадесет година отсуствија“. И раније је показано, да је то одсуство морало трајати више од двадесет година, а и сам писац у *Предисловију* одређује тачније то време.

2. Остале су речи у *Предисловију*: „Тридесет и осам моји прошасти година напомињу ме, да је подне мојега живота преминуло“ и она два места из одељка *„Почетак мојега путовања“*, из којих би се могло извести, да је Доситеју 1783. год. била тридесет девета година. Па ипак Доситеју 1783. год. није била тридесет девета година, већ четрдесет четврта, а горња му је година била 1778. — баш у време повратка у Банат, кад је завршио први велики круг путовања. Поновни долазак после толиког низа година, необичне промене које је у месту свога рођења затекао: нема старих пријатеља, вршњаци се иженили и већ имају синове за женидбу и т. д. то је најпре могло навести Доситеја на речи: „Тридесет и осам моји прошасти година напомињу ме, да је подне мојега живота преминуло, и да се к вечеру приближавам.... Што ћемо сад? Ништа, на пут, на пут! Једно нам остаје желити, сиреч, да наша деца и унуци бољи и паметнији буду“. (*Предисловије* 4. стр.). И по свему овоме излази, да *Предисловије* може бити само из 1778. год. и да се односи на живот Доситејев до те године. Томе у прилог иду и она два места из главе *„Почетак мојега путовања“*. Доситеј се у четрнаестој години растао с Банатом, после двадесет и пет година још се живо сећа тога догађаја, да описујући га лије сузе. И то мора навести на 1778. год. и може мало више да каже по речи из *Предисловија*: да Доситеј после повратка у свој крај није само помишљао на описивање свога живота, већ да га је, можда, и почео описивати.

ПРОСВЕТНИ ГЛАСНИК 1899. г.

Тако се учинио бар покушај, да се и те несагласице изравнају; писац ових редака уверен је, да се само на тај начин и могу објаснити, а читаоцима оставља, да и даље о томе мисле, како хоће.
Вражогрица, 1898. год.

Јер. Живановић

ПРЕДАВАЊЕ ¹⁾

ИЗ ЧИТАЊЕ П РАЗРЕДА

О НОСУ

Скренути дечју пажњу на себе, ако не чим другим, оно речју: пазите! Лагано, без објашњења метнути прст на чело и управити питања: Где стоји мој прст? — Како се зове овај део главе? . . . . Упозорити их даље на кретање прста, које ће ићи у правцу носа, и питати: Куда иде мој прст? — Где је дошао? — Како се зове овај део на лицу? (Нос).

Децо, нека сваки од вас ухвати свој нос близу чела између очију! — Стегните! — Какав је по тврдоћи? (Тврд). Зашто? — Шта се налази испод коже? (Кост). Ухватите нос при врху! — Стегните! — Да ли је тврдо? — Него? — Зашто је мекано? — Шта је испод коже? (Рскавица). На шта личи рскавица? — Да ли је тврда као кост? — Имају ли и друге животиње кости? — А рскавицу? — Кост се не једе, а рскавица?

Нос је, децо, доле окренут и гледа у земљу. Шта има доле? (Две рупе). Како се зову те рупе? (Ноздрвице). Да ли их нешто раздваја? — Како се то зове? — Зна ли ко куда воде ноздрвице? — Децо, ноздрвице се виде у меком делу носа, то је ово: (показати). У тврдом делу носа, где је кост, не виде се, али су оне и тамо, само што су уже. Тамо се оне вијугају у много цеви, па изиђу у уста.

Затворите уста! — Дишите! — На шта дишемо? (На нос). Затворите нос овако, (показујући прстима)! — Дишите! — На шта дишемо? (На уста). Јесу ли уста затворена? — А кад су уста отворена, може ли нешто да уђе у уста? — Шта? (Прашина, муха, ит.д.). Како кажемо за оно дете,

¹⁾ У прошлој свесци ми смо донели белешку о угледним предавањима у *Београду*. Нисмо споменули том приликом, да ћемо по наредби господина министра боља од тих предавања доносити у „*Просв. Гласнику*“ и предлагати за награду. Ово је једно од тих предавања. Поред његове пристојне писмене обраде предавач је још више усмено умео да да живота своје предавању, тако, да су га с интересом пратили и одрасли присутници, а за децу је било пуно поуке. С тога и свраћамо пажњу читаоцима на њега и препоручујемо им, да га не читају као обичну лектуру, већ да се код свакога питања зауставе и замисле се у школи пред децом.

које иде улицом с отвореним устима? (Зија). Је ли то лепо? — Још једном, на шта дишемо? — А шта удишемо? (Ваздух). — Земљу беше покрио снег. И воћке су биле беле. Ветар је дувао право у очи. Баци се погурили па трчећи хитају школи. . . . . Зашто? — А како је у школској соби? (Тамо је топло). Какав је ваздух у соби? — А какав беше на улици? — Шта ми више волимо, топло или хладно? — Који је ваздух бољи? — Децо, ваздух не треба да је сувише топао ни сувише хладан. Најбољи је ваздух умерене топлоте.

Пазите! Хоћу да дишем на уста. (Дисати). Куда иде удисани ваздух? — Да, децо, кад удишемо ваздух на уста, он иде одмах у наше тело, па ако је хладан, онда наше тело озебе и ми добијемо болест. . . . . Сад ћу дисати на нос. (Дисати). Пробајте и ви! — Куда иде удисани ваздух? — Тако је; ваздух прође кроз ноздрве у меком делу носа, за тим прође кроз вијуге у тврдом делу носа, најпосле уђе у уста а из уста у тело (плаћа). У ком случају ваздух више путује? — Шта ће бити од хладног ваздуха кад прође кроз нос? — Хоће ли се загрејати кад прође само кроз уста?

На шта треба дисати? — Какав је ваздух најбољи за дисање? —

Башта. У њој пуно мириснога цвећа. Има ружа, има карамфила а има и других трава што миришу. . . . . Какав је ваздух у тој башти? — Зашто мирише? — Ко даје мирис? — Ко нам каже да то мирише? (Нос.)

Дете је прошло поред једне стрвине бачене у негу рупу. Оно је одмах затворило нос. . . . . Зашто? — Ко нам каже да то смрди? Како се зове непријатан мирис? (Смрад). Шта треба да урадимо, кад нам нос јави да негде нешто смрди? (Да се уклонимо).

Нађите по једну реч која казује да нешто мирише? . . . . . Кажите ми неко место у школској дворани да нешто смрди? — Неко место у околини? —

Где расте цвеће? — С које стране долазе мириси, с доње или горње? — Зашто су ноздрвице доле окренуте? —

На шта треба дисати? — За што нам нос још треба? (Да миришемо). Да, кроз нос удишемо ваздух и носом миришемо.

Нос стоји више уста; зашто? — Што мећемо у уста? — Смемо ли метнути покварено месо? — Хоћемо ли метнути друго шта, ако удара и смрди? — Шта нас чува? (Стражу, да у уста не уђе што покварено). Још? — Шта нам вели за ваздух? — Какав ваздух треба удисати? —

Кад дете плаче, тече му нешто из очију. Шта? (Сузе). Како се зову таква деца? (Плачљива). Има

деце којима увек вири по нешто из носа. Шта? — Како се зову та деца? (Слинава). Ко воли да пољуби слинаво дете? — Једно слинаво дете пољубило је господича у руку и на руци беше нешто остало. Шта је то било? — Је ли то лепо? — Можемо ли се сачувати од тога? — Како? — Шта треба да има сваки у џепу? — Ако нема марама, може имати какву крпичу. Треба ли рукавом брисати нос? — Треба ли се усекњивати пред другима? — Је ли лепо голим прстима? — Треба ли из носа бацати онде, где људи пролазе? — Треба ли то лупити о патос? — Да ли ко воли, да то види? — Како му је кад види? — Где се треба усекњивати? — Како? . . . .

Нос треба да је празан, али има деце чиј је пун. Чега? — Може ли слинавко да дише на нос? — А да мирише? — Хоће ли њему нос рећи шта смрди? Да ли његов нос чува стражу? — Је ли то лепо? —

Кад неко кија, шта му кажемо? (На здравље). Зашто кија? — Да ли нос може да се разболи? — Како се зове та болест? — Да бисмо се, децо, сачували од кијавице, добро је, да при умивању увек успемо чисте хладне воде на длан, па да то шмрчемо у нос. Тако се нос оснажи, те лако не озебе.

Све ово, децо, о чему смо се ми разговарали, наштампано је у вашој читанци. Ја ћу то прочитати, а ви гледајте у мене и слушајте. Али још нешто. Шта треба урадити код тачке? — Код запете? Где још? — Сад ћу читати. (Прочитати цео чланак тачно, течно и лепо. Брзина читања зависи од тога, колико је раније у I разреду обрађена техника читања. Свакојако спорије читање даје бољи резултат). Читати.

(Гумачење речи). Видимо ли мирис? — Можемо ли га осетити? — Шта је то мирис? — Шта је то „немио мирис“? — Шта „мио“? — Омирисао неко кацу од покварена купуса, па вели: удара. Шта му је то удара? — Шта је то отров? — Сме ли се јести? — Шта ће бити кад човек поједе отров? — Који је ваздух отрован (Покварен). Које је јело отровно? (Покварено). Сме ли се удисати отрован ваздух? — Смемо ли јести отровна јела? — Шта је то покварено месо? — Плеснив хлеб? — У мом дућану, вели један бакалин, има соли, пиринца, шећера, кафе и друго којешта. Шта му је то „друго којешта“? — Шта је то јело? — Пиће? — Деца воле пасуља да једу; позвала и деду да с њима заједно вечера. Једите, рече деда, то је за децу добро, али мени шкоди кад вечерам. Шта му је оно „шкоди“? — Да ли шкоди покварен ваздух? — А јело? ит.д.

(Тумачење појединих речи и израза изводе сама деца из свог искуства. Ова питања само посредују између ствари или појава и дејчјих појмова и стварају тачност у познавању ствари и појава. Овим питањима учитељ изазива — вежба још невеште умове, да тачно и правилно исказују своје мисли, а уједно ствара потребну брзину душевног полета. Овом управо гимнастиком ствара се код деце утакмица, да сви утичу на рад. Учитељева помоћ у тумачењу речи и израза наступа само онда, кад се сама деца не умеју помоћи. Учитељ само изазива, а у тумачењу је увек кратак. Кад се будемо уверили да је садржина чланка ђачка својина — што условљава тачно читање — онда пођемо за један ступањ даље, те поред тачног читања, тражимо још да је оно и тачно и лепо. Овај посао као да се учи само подражавањем, у ком случају учитељ треба да замисли, да је најбољи ђак у својој школи. Све ради с децом, само што је његово најбоље. Ради постигнућа овог другог циља — лепо — чланак се обично по садржини дели на одељке. Тако смо и ми овај чланак поделили на три одељка. Први одељак говори о носу, да осећа шта мирише и смрди. Други одељак о носу, на који удишемо ваздух. Трећи одељак о чистоти). Читање првог одељка. Ово може читати и који од бољих ђака, али је наметније, да то уради сам учитељ. Упозорити децу и читати. Извадите читанке и отворите 38. страну! — Ко ће да чита овако, као ја? — Читај ти? — Даље ти? — О чему смо читали, ти? (Носом осећамо шта мирише и шта смрди). Написати на школ. табли.

Читају даље; пазите! (Учитељ чита). Читај ти? — Даље ти? — О чему смо сад читали? (На нос удишемо чист ваздух). Написати на школској табли.

Пазите, читају свршетак! (Учитељ чита). Сад ти? — Даље ти? — Ти? — О чему смо сад читали? (Нос треба да је чист). Написати на школској табли.

Шта смо читали у почетку? — Шта у средини? — Шта на свршетку? — Извадите ваше књижнице и препишите ове реченице!... Кад буде час писања, задати да то пишу на писанци.

Децо, о носу ћете читати и код куће; само гледајте, да читате као ја.

К. Г. Бретњ,
• учитељ.

ПОЗИВ И УПУТСТВО

за купљење речи по народу за речник Српске Краљевске Академије

Лексикографском Одсеку Српске Краљевске Академије стављено је у задатак, да прибере и спреми грађу за израду речника садашњег књижевног језика српскога. Ово је спремање речничке грађе до сада било поглавито у том, што су из дела признатих писаца овога века означиване и исписиване све потребне речи, како чисте народне, тако и друге, употребом књижевном освештане. Али је овај одсек уверен да се у живом народном говору може чути још велики број речи, које би згодно послужиле књижевним потребама, и ако нису ни у који српски речник унесене нити у ком спису нове српске књижевности употребљене.

Тога ради биће потребно да се у свима крајевима, где се српски говори, забележе и Лексикографском Одсеку Српске Краљевске Академије пошљу и оне народне речи, којих или никако или у значењу, које је скупљачу познато, нема у Вукову „Рјечнику“ нити у досадашњим свескама загребачког Академијског „Рјесника“.

Да би они, који се налазе у подесним приликама да прикупљају речи по народу, а имају воље и потребне спреме за тај посао, знали које народне речи и како треба да купе и овом одсеку Српске Краљевске Академије шаљу, састављено је нарочито *Упутство*, које иде одмах за овим *Позивом*.

А да не би овима, који у овај посао уложе свој труд и знање, остало то и без икакве материјалне награде, Лексикографски Одсек Српске Краљевске Академије одлучио је да за речи, скупљене по народу према упутству, скупљачима даје и пристојну награду. Али, осем те награде, вредном, савесном и за тај посао спремном скупљачу остаће још и ово уверење и душевно задовољство: да је и он уложио свој труд и знање у посао од великога значаја и домашаја по васколики културни, просветни и књижевни живот српскога народа, — у речник сувременог нам народног и књижевног језика. А уредник овога речника, у своје време и на одређеном месту, знаће истаћи и имена скупљача народних речи, те их на тај начин у заслуженој захвалној успомени очувати потомству на вечита времена.

УПУТСТВО

за купљење речи по народу

I. Опште напомене

Како у овај речник треба да уђу и све српске народне речи у свима својим значењима, скупља-

чима ће бити, на првом месту, потребно да знају: да ли речѝ, које они скупљају, већ нема у напред поменутих речницима или, ако их и има, да ли су им тамо забележена и сва она значења, за која скупљач поуздано зна да им се придају у живом народном говору? — С тога ће свакому скупљачу речѝ по народу бити потребно, да има при руци оба поменута речника, а нарочито Вуков „Рјечник“, најбоље треће (државно) издање, које је ове године изашло у Београду.

Што се тиче самога записивања речѝ, нарочито се напомиње да код сваке речи (на засебном картопу или више речѝ на једној страни уздуж превијена полутабака тако, да друга буде празна) треба забележити:

1. *Место*, у којем ју је чуо скупљач, и да ли се она говори само у том месту, или се може чути у околини тога места, у једној или више покрајина. Ако је цела збирка речи из једнога краја (места), онда треба на почетку назначити одакле је.

2. *Свакој речи треба тачно описати и прогумачити значење*, било оно стварно, преносно или мислено. Сама реч могла би се написати штампаним словима, а све остало *што читкије*, да би читање било поузданије. А да би се добио што тачнији појам о значењу речѝ, нарочито у стварном значењу, добро би било да се ствари, или делови њихни, које те речи означавају, нацртају или у малом израде. Ако је, пак, име биљке или минерала, могла би се послати и сама биљка или минерал уз објашњење имена. Ако реч има више значења, онда их, исто тако тачно, треба обележити. Ако је реч преноснога или мисленог значења, онда треба, поред њенога тумачења, увек навести и израз, из којег се, што јасније, види шта значи та реч. — Ако се реч ретко чује, онда назначити: у којој се прилици чује. Исто тако, ако је *реч стајака* (ако долази у неким одређеним изразима: види питања 92. до 95.), треба то напоменути, па ставити и фразу, у којој се употребљава.

3. *Акцент* треба обележити према томе, какав се у том месту чује на речи, која се записује. Да се може видети да ли је акценат тачно забележен, уз акцентовану реч треба ставити и другу обичнију, која има исти акценат. На пр.: *класак* акценат као у *динак*; *дрозак* — *мозак*; *долац* — *копац*; *шкљоцац* — *шљоцац*. Ако је акценат у ком облику у записане речи друкчији, (*идѝшак*, *пешака*), треба и то назначити.

4. *Облике*. Уза сваку именицу треба ставити покрај првога и други падеж, а тако исто и остале падеже, ако се чимгод разликују. Свакој именици означити род (м., ж., ср.), па и кад се у два рода

говори (м. и ж.). Још треба забележити: да ли се реч чује само у једнини, или само у множини, или чеђе стоји у једнини или у множини (на пр. *нађе*, *погавица* и *погавице* итд.). Уз придев треба ставити сва три рода, ступње поређења, а тако исто и оба вида, ако се оба говоре. Уз прилоге, који се могу поредити, треба ставити и поређење. Уз глаголе: садашње време и начин неодређени, а и друге облике, ако се оном, који их записује, чим било учине необични. Ако скупљач забележи који облик, а није га чуо, треба то да помене. Уза сваки глагол треба означити и трајност радње (је ли свршен или трајан) и да ли се може употребити и као повратан. Ако је глагол свршен (тј. кад показује свршену радњу, нпр. *лушти*), треба означити: има ли и трајан (тј. да показује радњу несвршену) и како гласи (нпр. *лушти*), или је само један или други.

5. Уз *туђу реч* треба назначити: да ли је у употреби народна (нпр. *азур* — *готов*, *пенѝер* — *прозор*, *пешкеш* — *поклон*).

6. *Гласови и остале граматичке особитости, као и дијалекатске разлике*, најбоље ће се видети у истакнутим речима и изразима наведеним ради објашњења њихна, кад их скупљач потпуно *тачно* и *верно* забележи, управо онако, како их је чуо из уста народних. А савесност у тачном и верном записивању народних речи и израза — не може се довољно напрепоручивати онима, који се приме овога посла.

II. Речи по групама предмета и појава

1. Које се мање познате речи употребљавају за означање *климата* и *годишњих времена* (зиме, пролећа, лета, јесени), као и појава на *води* (реци и мору), кад је мирна и узбуркана?

2. Које се мање познате речи употребљавају за разне *географске* (не топографске) *називе*; која су *заједничка* (општа — не особна) *имена* разних делова брда, ливаде итд.?

3. Које су мање познате речи за *минерале*?

4. Које су метафоре, фигуре или изреке народне узете из минералнога света? Нпр. Није све *злато* што се сија.

5. Које су мање познате речи за *вегетацију* (развијање) *биља*?

6. Које су необичније речи за поједине *делове биљака* (дрвета) и *делове тих делова*?

7. Која су необичнија имена за *шумско дрвеће*? — Описати што тачније сваку врсту и казати за што се употребљава.

— свршиће се —

ГЛАСОВИ О ШКОЛАМА

Школе у Србији

Називи гимназија. — Указом Њег. Вел. Краља, од 22. фебруара ове године, на предлог министра просвете и црквених послова, а у спомен седамтогодишњице смрти великога жупана Стевана Немање, наређено је: да се врањска гимназија у будуће зове *Немањина Гимназија*, а пиротска *Гимназија Светога Саве*.

Промене наставника у приватним средњим школама. — У смедеревској приватној средњој школи изабран је за хонорарнога наставника веронауке *Ђорђе Поповић*, там. свештеник, на место дојак. хонорарнога вероучитеља те школе, Велимира Савића, који је постављен за писара Шабачкога Духовнога Суда.

У крушевачкој приватној средњој школи изабран је за наставника *Сава Божић*, пређ. предавач, на место Живојина Хадића, који дао оставку на звање наставника у тој школи, и за хонорарнога вероучитеља *Милан Нешић*, там. ђакон, на место дојаконшега хонорарнога вероучитеља те школе Душана Поповића, који је постављен за писара Нишкога Духовнога Суда.

Министар просвете и цркв. послова одобрио је овај избор.

Отварање дечјега забавишта у Обреновцу. — На заузимање школскога одбора и управитеља ове школе у Обреновцу, а по одобрењу министра просвете и цркв. послова, 30. јануара ове године отворено је дечје забавиште у томе месту. Забавиште ће походити мушка и женска деца од 5—7 година. До сада је уписано преко 50 деце. Општина обреновачка највише је помогла отварању овога забавишта, давши му за ову годину већ скоро 2000 динара помоћи. Колико је код нас и већих и богатијих места, којима у овоме погледу ваља Обреновац да послужи као углед!

Ђачка Штедионица. — У Пољни (ср. левачки округ моравски) основана је Ђачка Штедионица, којој је циљ: да ученике још из малена учи штедњи и помагању својих ближњих. У штедионицу има право улагати сваки ученик там. основне школе, и то колико и кад може. Само овога права немају ученици, који рђаво уче или нису доброга владања, и то све догле док се не поправе. Уложену суму могу ученици изузети тек у случају велике потребе, коју ваља да утврди наставник тога ученика, иначе се сав уштеђени новац издаје ученику по свршетку основне школе, на Видов Дан. Из уложене суме накнађиваће се штета, коју би ученик преко године у школи учинио, па је не би на време накнадио. Једино у овим случајевима могу улагачи узимати од уложенога новца: кад желе помоћи своје сиромашне другове или беднике и невољнике ван школе; кад хоће да пошаљу прилог коме хуманоме друштву, или кад се желе претплатити на коју корисну књигу или лист, које би учитељ препоручио. Ако би се дознало, да је који улагач дошао до уложенога новца непоштенним путем (преваром родитеља, крађом и др.), сав догле уложени новац вратиће се таквоме улагачу, и за годину дана не може бити члан ове штедионице.

Штедионицом рукује, по прописаним правилима, и за сва примања и издавања одговара, и морално и ма-

теријално, наставник најстаријега разреда там. школе, који на случај премештаја све рачуне и документе предаје школскоме одбору, који ће опет све то исправно предати наставнику који долази.

Руси о нашим школама. — У јануарској свесци признатога рускога листа „Рускаја школа“ штампан је чланак „Више женско образовање у Чешкој и Србији у вези са општим образовањем.“ Ту су кратки помени о нашим вишим женским школама, Великој Школи и гимназијама.

Прво се говори о Вишој Женској Школи у Београду, говорећи о њеним наставницама. „Београдска девојачка школа је и пространа и има много ученица“ — вели се даље у овоме чланчићу. „Она је смештена у неколико зграда. Уза школу је и црква св. Наталије.“ Писац овога чланка био је и сџм у овој школи, а и у цркви св. Наталије о већим празницима, и не може а да нарочито не помене, како је био врло пријатно изненађен мелодичним певањем ученица. Говори са пуно симпатија о св. савској прослави у В. Ж. Школи. За програм у нашим вишим женским школама вели да одговара програму руских женских школа, само што се код нас уче и основи хемије, хигијена, педагогика и дидактика с методиком. Помиче фонд сиромашних ученица, у чију се корист приређују у одајама саме школе литерарно-музичке вечери. Истиче како ученице не смеју походити забаве, свадбе, позориште, па и на народне свечаности могу ићи само с родитељима.

О Великој Школи је само краatak помен: „Велика Школа је нешто средње између универзитета и политехнике. У њој су три одсека: философски, правни и технички. Учење траје четири године.“

О гимназијама такођер се у кратко говори: „У мушким гимназијама грчки језик није обавезан; латински почиње од петог разреда. Срби су усвојили систему, за коју се узалуд мучи француски професор и новинар Жил Леметр. Неучење грчкога језика даје нешто труда младићима, који иду у стране универзитета, али Србима није стало до тога — „Зашто, говоре, они, да ми заводимо оно, што се већ на западу преживело?“

С наградом наших наставника писац је задовољан, истичући како сваки наставник може добити после десет година наставничке службе пензију која износи 40% од плате коју има и после тридесет година службе пуно пензију.

Школе у Српству

„Тетовска слога“. — Срби у Тетову основали су удружење под именом „Тетовска слога“, коме је циљ: морално и умно усавршавање и *потпомагање тамошњих ериских школа*. Чланови могу бити утемељачи и помажући; члан утемељач плаћа једном за свагда две лире (око педесет динара), а помажући чланови плаћају при упису пола беле медедије (око два динара), а после свакога месеца по један грош.

Одликовање дугогодишњега школског надзорника. — Стеван В. Поповић — чика Степа, дугогодишњи школски надзорник и познати радник на дечјој књижевности, сада управитељ Текелијаума у Пешти, наименован је за краљевскога саветника.

Школе у Бугарској

Закон о надзору грађанских и основних школа.

— Народно Сабрање је примило и кнез је потписао нов закон о надзиравању грађанских и основних школа.

Према овоме закону цела је бугарска кнежевина подељена у десет школских округа и тридесет срезова.

За окружне школске надзорнике, по овоме закону, могу бити постављени директори средњих школа, управитељи педагошких школа и учитељи са вишим образовањем, који су се одликовали у учитељскоме послу и са успехом су радили на школској књижевности.

За среске надзорнике могу бити постављени учитељи основних школа, који су свршили гимназију или педагошке науке, и који су служили као учитељи најмање пет година. Поред тога ваља још да положе и нарочити испит за надзорника, за који ће министарство просвете прописати програм и одредити комисију, пред којом ће се овај испит полагати.

Окружни надзорници изједначавају се у плати с директорима гимназија, а срески надзорници се по плати деле у три класе: надзорници, прве класе имају 3000 лева, друге класе 2520, а треће 2220 на годину.

На име попутнице добиваће окружни надзорници 720, а срески 480 лева на годину.

Окружни надзорници постављају се кнежевим указом, а срески претписом министра просвете и црквених послова.

Време, проведено у надзорничкој служби, рачунаће се као време наставничке службе.

Дужност је школских надзорника:

да се брину о тачноме вршењу школских закона, као и правила, програма и распореда које прописује министарство просвете, а који се преко надзорника саопштавају учитељима;

да настојавају да се настава врши по педагошким принципима и датим упутствима;

да руководе рад у учитељским конференцијама;

да што више своју околину интересују за школу и да се старају о отварању вечерњих и празничних школа;

да походе школе и дају наставницима потребна упутства за што успешнији рад;

да воде старање о школским зградама и потребним поправкама на њима и воде бригу о уредном снабдевању школа потребним намештајем и училима, и да обраћају пажњу хигијенским приликама у школи;

да прегледају школске буџете;

да спремају сва питања, о којима ваља да се већа у окружном школском већу;

да изналазе и прикупљају старине у своме крају; да воде школску статистику, и воде нарочите спискове о свима наставницима у своме подручју;

да дају своје мишљење о појединим предметима, које им овога ради упутити министарство просвете;

да мотре на владање и понашање свих наставника у своме подручју, и старају се, да ови савесно врше и све религиозне дужности.

Поред овога окружни надзорници имају и ове дужности:

да надзиравају среске школске надзорнике;

да непосредно надзиравају све грађанске школе у своме округу и основне школе у окружном месту;

да састављају годишње извештаје о стању школа и наставе у своме округу;

да воде преписку с министарством и другим школским надлештвима у своме округу;

да присуствују седницама окружнога школскога већа и износе поједина питања на решавање.

Школски надзорници су дужни походити све школе у своме подручју најмање два пута преко године.

Сви срески школски надзорници испуњају се три пута преко године у окружно место, где се са окружним надзорником договарају о појединим школским питањима и истражују мере за унапређење наставе.

Окружни надзорници имају нарочиту своју канцеларију, имају секретара и потребан број писара.

За време великога школскога одмора срески надзорници дужни су помагати окружном надзорнику у сређивању статистичких података, прегледању службених спискова и спремању годишњег извештаја.

Овај ће закон ступити у живот 1. септембра ове године.

Школе у Русији

Необична учитељица. — Недавно је дошла у Петроград девојка Скоробогатова, којој је сад педесет година, а која већ више од тридесет година ради са највећом преданошћу на просвећивању свога народа. Она је кћи богатога трговца. Свршила је гимназију, па се посветила мучном учитељском позиву, жртвујући своје народу и себе и све имаће свога оца, које је наследила. Она је ишла од места до места и бесплатно је учила и децу и одрасле читању, писању и осталим основним знањима. Све што јој је било потребно за наставу набављала је о своме трошку. Да би било што веће користи од њена рада, она је ишла у најудаљеније и најзапуштеније крајеве, где дотле није било школе, и ту је радила. У једном месту остајала је дотле док није и младе и старе научила да читају, пишу и рачунају, па је ишла даље, пошто је већ у томе месту спремила коју од там. женскиња да у томе месту продужи радити као учитељица. Од места у место ишла је увек пешнице. Само на подизање школа потрошила је до сада преко 60000 рубаља.

У последње доба радила је ова необична учитељица у новгородској губернији, и отуда је дошла у Петроград, наравно опет пешнице, али се кратко време бавила у престоници велике руске царевине. Није јој годио велико-варошки живот, те је опет отишла у село, да продужи свој благотворни рад на просвећивању свога народа.

Школе у Француској

Награда наставницима народних школа за рад у продужној школи. — Министарство просвете у Француској одредило је преко пет стотина награда у нарочитим медаљама и у новцу за оне учитеље и учитељице народних школа, који са највише мара буду радили у продужним школама и покажу најбољи успех у своме раду. Спремљено је педесет позлаћених медаља и уз сваку по сто динара у новцу; сто сребрних медаља и по 75 динара и 400 бронзаних медаља и по 50 динара у новцу. О награди одлучиваће у свакоме школском округу нарочити одбор, у коме ће бити и срески и обласни школски надзорник.

Школе у Аустро-Угарској

Домаћи задаци у средњим школама у Угарској. — У последње доба у угарским средњим школама наставници су били врло учестали са давањем домаћих задатака ученицима, тако да су ученици готово све слободно време своје, које је ваљало да им послужи за одмор и забаву, морали трошити на израду домаћих задатака. Ово је дало повода министру просвете, да нарочитом наредбом ограничи ово давање домаћих задатака. „Многи учитељи — вели се у министровој наредби, и за једини дан у седмици, недељу, који ваља да послужи деци као одмор, дају ученицима такве домаће задатке, да деца ни тај дан не могу безбрижно провести у кругу своје породице или у каквој племенитој забави, те да се одморе и освеже. С тога треба да се наставници постарају, да омладина бар недељом буде поштеђена од учења лекције и израде домаћих задатака“. Даље министар исказује своје уверење, да ће се од школскога учења постићи успех баш тиме, ако наставници буду у школи радили савесно и предано, а дане, намењене одмору, оставе својим ученицима слободне, будући може у седмици, која иде, са успехом пратити рад наставников у школи само онај ученик, који се одморио од рада у седмици пред том.

*

Управитељи основних школа. — У Угарској је бивало честих случајева, да се управитељ основних школа заборави да је он само први међу равнима, да он ваља да управља школом, а не и учитељима, својим друговима, већ су доста пута управитељи према осталим учитељима злоупотребљавали свој положај, онкодећи се с њима, као нека њихова виша власт. О многим од ових случајева, који су били нарочито чести у Будиму и Пешти, расправљало је и угарско министарство просвете, и поводом тога министар просвете је, у једној својој наредби, овако одредно положај управитеља осн. школа: „Учитељ, коме је поверена управа школе, није осталим учитељима претпостављена власт, него ваља заједнички с њима да ради и да даје правац унутрашњем животу своје школе“. Многи там. школски листови, поводом овога, говоре о положају и власти школскога управитеља, и сви су сложни у томе, да је управитељ само први међу равнима, који има да управља школом, саветујући се са осталим наставницима о њеном напредовању.

*

Награда најбољим учитељима. — Барон Алберт Водианер завештао је мађарској Академији Наука 25000 форината с том погодбом, да се интересом од овога новца сваке године награде по два учитеља основних школа, који у тој години покажу најбољи успех у своме раду.

*

Преуређење грађанских школа у Угарској. — У децембру пр. године била је у Пешти скупштина наставника државних грађанских школа у Угарској. На скупштини се нарочито већало о преуређењу грађанских школа у Угарској и донете су ове одлуке: Грађанска школа с вишим разредима сматра се као средња школа; грађанска школа има 4, односно 7 разреда; план четвороразредне грађанске школе ваља да је тако удешен, да чини једну целину; у већим општинама ваља да се подижу седморазредне грађанске школе; опште обра-

зовање даје се ученицима у нижим разредима грађанских школа у практичном циљу а у вишим разредима са вештачким смером; наставни план седморазредне грађанске школе ваља да се тако удеси, да се сведоџба о свршеној грађанској школи може изједначити са сведоџбом о свршеној средњој школи у том погледу, што би ученик са сведоџбом о свршеној грађанској школи имао право користити се скраћеним једногодишњим војничким роком у сталноме кадру, а и иначе да ученици грађанских школа, као и ученици гимназија, по свршеној школи имају потребно образовање за јавну службу; четвороразредна грађанска школа може самостално постојати, а седморазредна се може само тамо отворити, где већ има четвороразредне; грађанске школе у погледу учења и управе стављају се под нарочити и самостални надзор; за учитеље грађанских школа могу бити постављена она лица, која добију стручно образовање на универзитету или политехници, а практичну спрему у нарочитоме заводу, који се за тај циљ буде установио; седморазредне грађанске школе добијају повластицу, које имају и трговачке школе.

*

Женска гимназија у Лавову. — 1894. године отворена је приватна женска гимназија у Лавову у Галицији. Програм је исти, као и у мушким там. гимназијама, само се учи и француски језик. Ученице плаћају десет форината месечно на име школарине, и опет их има на педесет!

*

Каквих школа има у Галицији! — „Napredak“ доноси, по другоме једноме листу, ову белешку, која је карактеристична за просветне прилике у Галицији: „Уникум галицијских школа је једна у школском котару каменичком. Устројило ју је прије неколико година као дворазредну; прије четири године раширило ју је на троразредну а сада је четвороразредна. Најчудније је да та школа нема своје зграде. Два су разреда смештена у колибу без крова; трећи је разред на гробљу у старој некој потлеушници; четврти пак у селачкој колибини. У том разреду учитељица нема камо би поставила сто и столицу. Прије подне учи се ту 40, после подне 50 деце, стиснутих у клупчицама. Собина је дуга само пет корака. На ипак је ова соба од свију јоште најбоља, јер је најсуша и најтоплија. Остали разреди нису ни подпођени“.

Школе у Италији

Основне школе. — По последњим извештајима талијанскога министра просвете, у Италији има на 50000 основних школа, од којих половина стоје под црквеном управом и надзором. Резултатима, које дају основне школе у Италији, нису задовољни. У самоме извештају министарства просвете наглашава се, како су основне школе у Италији, како у методи тако и у погледу школских књига, несамосталне, јер је све донето са стране, а националном васпитању поклања се врло мало пажње. У Италији о основним школама имају само општине да се старају: оне су дужне подизати потребне школске зграде, оне плаћају своје учитеље, оне се старају за све школске потребе; држава даје само нешто потпоре сасвим сиромашним школама.

О школама у опште

Деца у школи не треба непрестано да седе.

— У једноме талијанскоме хигијенскоме листу који излази у Милану, расправља се питање о томе: да ли је потребно, да деца непрестано седе у школи.

О овоме питању већ су расправљали талијански хигијеничари. Недавно је о томе написао нарочиту књижицу управитељ хигијенског института у Флоренцији. У тој књижици се пита: Је ли у истини потребно, да деца седе по читав дан, читајући, пишући и рачунајући? Зар не би било боље да неко време стоје у школи, крај клупа?

Лекари потврђују да је непрестано седење у школским клупама за децу врло штетно, и тиме врло лако објашњавају што су деца онако немирна, кад после часова изиђу у дворште или иду улицом.

„Napr“.

ПРОСВЕТНИ ЗАПИСИ

Свечани скуп Српске Краљевске Академије.

— 22. фебруара ове године био је у великој дворани Народне Скупштине свечани скуп Српске Краљевске Академије, коме су присуствовали сви прави чланови Академије и многобројни слушаоци.

Прво је секретар Академије, Јован М. Жујовић, прочитао исцрпан извештај о целокупноме Академијину раду у минулој години, посветивши добар део свога извештаја помену умрлих чланова Академијиних у тој години: Светислава Вуловића, Милутина Гарашанина, Петра Матковића и Виљема Гледстона.

После овога председник Академије, д-р Јован Ристић, позвао је новоизабраног члана Андру Николића, да прочита своју приступну академијску беседу.

Нови Академик говорио је о лепој књижевности и књижевној критици у нас. Почео је с првим трагом озбиљне књижевне критике у нас, оценама Вука Стеф. Караџића о романима Милована Видаковића „Усамљени јуноша“ и „Љубомир у Јелисијуму“. После је постепено прелазило на развитак наше новије књижевности све до данашњих дана. Беседник није задовољан с данашњим стањем наше књижевности. Но он се нада да ће за кратко време српска књига заузети угледно место међу својим другима у других просвећених народа.

Кад је нови Академик довршио своју беседу председник га је прогласио Академиком.

Тиме је закључен овај свечани скуп Српске Краљевске Академије.

*

Рад Српске Краљевске Академије у 1898. години. — У прошлој години Академија и њени поједини делови скупљали су се преко четрдесет пута ради свршавања потребних послова.

Академија природних наука икупљала се шест пута, и на тим скуповима прочитани су ови радови из математике, механике, физичне географије и геологије: „О вулканској области под источним Балканом“, од Јована М. Жујовића; „Прилози хемијској кинетици“, од д-р Михајла Петровића; „Морфолошке и глацијалне штудије о планинама динарског система“, од д-р Јована Цвијића; „Површине речних сливова и дужине река Краљевине Србије“, израђене у Географском

заводу Велике Школе, под управом д-р Јована Цвијића; „Студија о планини Церу“, од Саве Урошевића; „О инструментима за цртање линија другог степена“, од Љ. Клерића. Сви су ови радови примљени за Глас Српске Краљевске Академије, сем Површина речних сливова, које ће бити објављене у Споменику.

Академија философских наука имала је четири скупа и на тим скуповима прочитани су и примљени за Глас прилози Андре Гавриловића: „О склопу Немачине биографије“ и „Трагови народног песништва у XVI веку“, и чланак В. Јагића о хилендарскоме тинику, који ће бити објављен у Споменику.

Академија друштвених наука имала је пет скупова, на којима су разматрани и примљени ови списи: „Автобиографија протосинђела Кирила Цвјетковића“, од Димитрија Руварца; „Опис два путовања преко Балканског полуострва, француског посланика де Хеа 1621. и 1626. год.“ од непознатог писца, за штампу спремио Ј. Томић; „Одломци деловодног протокола Петра Добрића“, од Миленка Вукићевића; „Писма из првог и другог устанка“, прибрао Миленко Вукићевић; „Наполеон први и Србија“, од де Фелиса.

У Лекеикографскоме Одсеку Академије, који прикупља и сређује грађу за велики речник српског књижевног језика и народног говора у минулој години убрзан је рад доласком М. Иванчића за секретара тога одсека. Од половине септембра прошле године исписано је 27610 листића из 80 књига; тако сада има 140.027 исписаних листића. Кад се томе дода 48.127 речи из Вукова Рјечника, онда има 188.154 листића. У збиркама народних речи, које су одсеку послали поједини скупљачи, има око 20600 речи, те тако целокупно градиво за велики академијски речник, прикупљено до сада, износи 208.750 листића.

Рад за прикупљање грађе за Етнографски Зборник и издавање овога Зборника поверен је у прошлој години нарочитоме одбору, који има: да одређује уреднике појединим књигама овога Зборника и да рукује новцем, одређеним за откуп списа ове врсте. Овај одбор имао је до сада више састанака, и на њима је прегледано и примљено петнаест збирака народних умотворина.

У минулој години Академија је довршила ове своје књиге: Глас XLIV и XLVI, Споменик XXXIII, Годишњак X, Споменицу о преносу праха Вука Стеф. Караџића из Беча у Београд 1897., Автобиографију протосинђела Кирила Цвјетковића и његова страдања за правослађе и Позив и упутство за купљење речи по народу за Речник књижевног језика српског. У штампи су и довршују се ови списи њени: Дубровник и османско царство, од кнеза Луја Војновића, књига прва; Годишњак XI и Музикалије Даворина Јенка. Дати су у штампу: Глас XLV и XLVII; Споменик XXXIV; Историја српског устанка, од Лазе Арсенијевића-Баталаке, књига друга, и Путовање по Србији, од Пирха.

Академија шаље своја издања у размену за друга издања. У прошлој години обновљена је размена са Академијом Наука у Бечу и почета је са универзитетом у Харкову, Географским Друштвом у Мецу, Ученим Друштвом у Готенбургу, Академијом Наука у Филаделфији, Британским Музеумом у Лондону и Редакцијом часописа Дела у Београду. Тако сад Академија добива у замену за своја издања списе од 48 научних друштава, и редакција стручних часописа.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Академија је до сада бесплатно слала своја издања на 42 места, на страни, и свима стручним и средњим школама у Србији. У прошлој години почела је још слати Универзитету у Праг, Славистичкоме одсеку Филошкога Института у Лајпциг, Српској гимназији у Солун, Учитељском Конвикту у Нови Сад и Српској читаоници у Брчко. Од типика хилендарскога наштампано је засебно 100 примерака и ово је поклоњено свима српским знатнијим манастирима. Спомену о преносу Вукова праха у Београд поклонила је Академија свима школама у Србији и свима лицима и корпорацијама у Србији и на страни, који су ма чиме узели учешћа о прослави преноса Вукова праха.

Стање благајнице Академијине у прошлој години било је овако: примљено је од министарства просвете и цркв. послова државне помоћи 15500 динара и од продатих књига 1.182·85 динара, — свега 15.682·85 д.

Академија рукује овим фондовима: Задужбином Николе Мариновића, чија главница износи 12000 дин. у државним обвезницама, а прилод 3,318·36 дин.; Фондом Дома за Академију, који износи 7.158·73 дин., Фондом за Музеј Српске Земље, који износи 13.301,77 дин.; Завештањем Марије и Михајла Миливојевића из Крчмара, које износи 20.550·69 дин.; Завештањем Катарине Ивановић, које износи 4.316·70 дин.; Фондом Лазара Арсенијевића-Баталаке, који износи 1.991·72 дин.; Прилогом Марка Добројевића за подизање споменика Вуку Караџићу, који износи 224 динара.

У Народној Библиотеци, која је поверена врховноме надзору Српске Краљевске Академије, на крају 1898. године било је 72.755 предмета, којима су се у тој години служила 794 лица. Читало се у читаоници Народне Библиотеке 10.796 књига, а на реверс, ван библиотеке, узето је 5.591 књига.

У Народном Музеју, који је такођер придат Академији, у прошлој је години продужен посао одређивања и описивања предмета ради склапања спискова и њихова подеснога намештања ради кориснога гледања и проучавања. Нарочити је труд био уложен да се доврши уређивање Вукова Музеја, чији ће се предмети у нарочитој списку описати и штампати. Поједине збирке су попуњаване куповином и поклонима. Нарочито су умножени предмети из римске, турске и српске културе, који су занимљиви и за стручног истраживаоца као и за обичнога посматрача. Знатно је умножена етнографска збирка, која ће бити смештена у нарочиту кућу, коју је за тај циљ поклонно пок. Стевча Михаиловић, бив. председник министарског савета.

У прошлој години је Академија изгубила редовне чланове: *Светислава Вуловића* и *Милутина Гарашанина*, дописнога члана *Петра Матковића* и почаснога члана *Виљема Гледстона*.

*

Нови чланови Српске Краљевске Академије.

— У седници од 4. фебруара ове године Српска Краљевска Академија изабрала је за праве чланове: *д-р Јована Цвијића* и *д-р Михајла Петровића*, професоре Велике Школе, и за дописне чланове: *Луку Зору*, професора у Дубровнику, и *Стевана Годоровића*, академичкога сликара у Београду.

*

Катедра философије на Великој Школи.

— Управљена је катедра философије (сви делови) на Вепросветни гласник 1899. г.

ликој Школи. Ради попуњења ове катедре расписан је стечај. Компетенти ваља да се са својим сведоцима пријаве министарству просвете и цркв. послова најдаље до краја месеца априла ове године. У пријави ваља да се изјасне за коју се врсту наставника јављају.

*

Седамстогодишњица смрти Стевана Немање.

— 13. фебруара ове године навршило се седам столећа од смрти великога жупана српскога Стевана Немање, — цар-Немање — како га народ у песмама зове. Тај је дан у нашој Краљевини свечано прослављен: у свима црквама служена је свечана служба св. Симеуну Мироточивоме, а после службе су по школама биле свечаности, којом су приликом наставници говорили својим ученицима о значају тога дана и о раду Стевана Немање — св. Симеуна Мироточивога.

У Београду у Саборној цркви била је свечана архијерејска служба, којој су присуствовали Њихова Величанства Краљ Александар и Краљ Милан, чланови владе и многи други државни великодостојници. Епископ жички, Сава, истог дана служио је у манастиру Студеници, задужбини Стевана Немање. ж.

*

Једна скромна вечера. — Дан 13. фебруар о. г. прослављен је у свима школама и црквама у Краљевини најевечаније. Тога дана навршило се 700 година од дана смрти првога великога основаоца државе српске Стевана Немање. У свима црквама одслужена је служба божја, а за тим су ученици појединих школа с наставницима својим ишли у своју школу, где је по један од наставника држао прикладан говор о значају рада Немањина за Српски Народ и српску државу.

У Саборној Цркви у Београду била су и Њихова Величанства. Њима на погледу стајали су и скромни ученици Светосавске Вечерње Школе у своме разноликом а нарочито старосрбијанском оделу. Њихова појава баш на данашњи дан, када смо се у мислима преносили у оно време, када је Немања Велики *ујединио све српске земље*, била је мила и дирљива. Као да су нас све опомињали, подсећали, да све Српство ни данас није уједињено, као да би и данас Немања био потребан, и као да га они жељно очекују...

При изласку из цркве Њихова Величанства, дирљива овом појавом, обдаре ове ученике и то: Његово Величанство наш милостиви Краљ Александар са 200 а Његово Величанство Краљ Милан са 160 динара у злату, те да се они тога знаменитог дана провеселе.

Управа школска се одмах постарала, да се овај налог узвишеног нам Господара изведе што лепше. Она је погодила заједничку вечеру за све ученике с наставницима њиховим у гостионици призатога родољуба, а њихова земљака, г. Косте Шуменковића. И ако на брузу руку, за једно после подне, онет је спремљена вечера и на њу дошло преко сто ученика. Вечеру је удостојио својом посетом господин министар просвете и црквених послова, и то баш у оно време, када су дошле на ред здравице, и прву је напио он Његовом Величанству Краљу Александру, изнесавши сву Његову бригу и очинско старање владалачко о својој земљи и своме народу, и који се поред све те своје бриге сетио и њих, ове сиротиње из свих крајева српских, и приредно им ову част вечерашњу. И го-

сподин министар је нагласио, да се он нада, да ће и они, ако остану овде и постану држављани српски, бити онако исто верни и одани поданици Његовога Величанства, као што смо и ми. А ако оду у свој зачијај, на вилает, да ће се са захвалом сећати гостопримства Српскога Краља. За тим је г. Мих. Јованових, благајник Друштва Св. Саве и члан Главнога Одбора, напио у здравље Његовоме Величанству Краљу Оцу, као Ослободиоцу једнога великога дела српских земаља и другоме узвишеноме приложнику и творцу ове веселе српске вечери. За овом је дошла здравица управникова. Он је напио у здравље првим и највећим помоћницима Њихових Величанстава у Њихову мноштву и трудну послу — влади Његовога Величанства, која је прегла, да Србију оснажи економски, те да би јој се и привреда, просвета и финансија унапредиле, како би могла као културна држава одговорити и осталим својим задацима. А нарочито је истакао г. министра просвете, као присутника и великог пријатеља ове школе и ученика њених. Г. Зарија Поповић, учитељ и хоровађа, напио је здравицу г. Шуменковићу, који је био позван на ову вечеру као гост, а г. М. Бумбић, наставник, ученицима ове школе. При поласку својоме, око 11 часова, г. министар је опет узео чашу и напио у здравље вредним наставницима ове школе.

Све су здравице пропраћане пригодним песмама и бурно поздрављане. Око 11 часова отпочело је оро, и весеље је трајало до 12^{1/2}, када су се сви разишли.

Тако је у душама ових Српчиња из свих крајева српских ово вече остало у најпријатнијој успомени.

I.

Пријавили су се за полагање професорског испита. — За полагање професорског испита пријавили су се: *Милан Аранђеловић, Јован Ивковић, Јован Дравић, Љубомир Матић и Милан Стокић.* Аранђеловићу и Дравићу главна је група математика, Ивковићу и Матићу српски језик са старим словенским и српском књижевношћу, и Стокићу јестаственица.

Пословођа Сталне Испитне Комисије за полагање професорских испита. — Претписом министра просвете и црквених послова од 9. пр. м. постављен је за пословођу Сталне Испитне Комисије за полагање професорских испита Живојин Дачић, писар министарства просвете, поред редовних му дужности.

Лена новина. — Некоји надзорници основних школа наредили су управитељима и наставницима основних школа, да о опште народним празницима, после богослужења у цркви, приређују у школи мале свечаности за своје ученике, као што је то до сада рађено само о св. Сави, и том приликом да наставници коју више кажу ученицима о значају дана који се прославља. Даље том приликом да ученици отпевају коју несму, декламују што, да се прочита која лена народна песма.

Ово је врло лена и корисна новина за наше школе, и желим је, да се у будуће у свима школама у нашој краљевини овако прослављају народни празници.

Јевремовац. — Управа „Јевремовца“, ботаничке баште, и за ову годину спремила је и штампала списак семена, које је у 1898. години прибрано у „Јевремовцу“ и које се нуди другим ботаничким баштама у замену. У томе списку има 4554 врсте семена разнога биља, којег има у Јевремовцу. Списак је намењен странцима, те су потребна објашњења на францускоме језику.

Фонд св. Саве. — Недавно се међу Србима у Угарској јавила лена мисао, да оснују нарочити фонд, који ће носити име првога српскога просветитеља св. Саве, а из кога ће се материјално помагати све просветне установе у српским земљама под Угарском. „Школски Одјек“, који излази у Новоме Саду, у првим бројевима од ове године, нарочито говори о овоме фонду и предлаже, да свака душа српска у тим крајевима годишње приложи овоме фонду само по 20 пара, па ће овај фонд сваке године добивати на овај начин по 100.000 форината, чиме ће се знатно унапредити просвета у тим српским крајевима.

Српска песма у Немачкој. — Чланови Београдског Певачког Друштва, које стоји под највишом заштитом Њег. Вел. Краља, и које је ставило себи у задатак да негује лепу српску песму и да њом упознаје и страни свет, — у другој половини прошлога месеца отпутовали су у Немачку, да тамошњи свет упознаду са нашом песмом. Друштво је приредило неколико концерата у Берлину, Дрезди и Липској и свуда је било врло лепо примљено. Поводом овога путовања Беогр. Певачког Друштва и приређених концерата сви виђењини немачки листови писали су о српској песми и томе нашем певачкоме друштву и сви се диве лепотама српских песама и задовољни су певањем српских певача.

Српска читаоница у Паризу. — Српска омладина, која се школује у Паризу, основала је српску читаоницу у француској престоници. Уз читаоницу установиће се и књижница, у којој ће бити књиге на српскоме језику, а које ће се давати на послугу не само Србима, члановама читаонице, но и странцима, који се буду интересовали за српску књигу и српски народ.

Српска Академска Задруга у Бечу. — Српска омладина, која учи у највишим школама у Бечу, основала је ново омладинско удружење, које носи име „Српска Академска Задруга“. Циљ је Задрузи: да негује науку, лепу књижевност, уметност и вештине предавањима, расправама, издавањем друштвенога органа и засебних публикација, позоришним представама, и да негује друштвеност међу својим члановима приређивањем забава.

† **Емил Еркман.** — Другога марта ове године преминуо је *Емило Еркман*, врло плодан француски приповедач, који је са многих својих приповедака, које је радио заједнички са Александром Шатријаном, познат и код нас.

Еркман је рођен 8. маја 1822. године у Фалцбургу у Елзасу. Свршивши права у Паризу почео је

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

са својим пријатељем Шатријаном успешно радити на приповетци и роману, потписујући све своје радове заједнички: Еркман-Шатријан. У својим радовима су махом приказивали поједине истакнутије догађаје из најновије историје францускога народа, одликујући се леним цртањем живота простог народа и простим излагањем догађаја, ради чега су њихова дела врло радо читана и превођена на готово све важније језике. Многа су њихова дела преведена и на наш језик.

Еркман и Шатријан радили су заједнички више од четрдесет година: од 1848. на све до смрти Шатријанове, 1890. године.

Ископавања у Вавилону. — Обнарођена је прада султанова, којом допушта једноме немачкоме друштву, да врши ископавања на месту, где је био стари Вавилон, ради научних истраживања.

НОВЕ КЊИГЕ И ЛИСТОВИ

Књиге

Годишњица Николе Чупића. Издаје његова задужбина. Књига XVIII. У Београду. Штампано у Државној Штампарији, 1898. 8°, стр. XV и 326.

У овој Годишњици ови су прилози: Задружна кућа на селу, од М. Ђ. Милићевића; Васојевићи, Полимље, Метохија, белешке Милоша Велимировића, свештеника пиротскога; Школе и ширење писмености у држави Немањина, од Миленка Вукчевића; Белешке о варијантима српских народних песама, од Андре Гавриловића; Из Србијанке Симе Милутиновића: „Благоразумија сила“, са коментаром Драг. С. Милутиновића; Некролог Светиславу Вуловићу, од Момчила Иванића.

О овој последњој књизи Годишњице рећи ћемо коју више у свесци за овом. За овај мах помислимо само, да је Главни Просветни Савет препоручио Годишњицу Николе Чупиће за школске књижице, и да би и ову књигу ваљало набавити за све књижице и народних и средњих школа у нас.

Српске народне приповетке. Скупио Атанасије Николић. На свет издали његови унучи. Штампарија Савића и Коми. Београд, 1899. 8°, стр. 239.

У овој је књизи двадесет и пет народних приповедака, махом женских. И ако их је међу њима прилично, које су само варијанте народних приповедака, већ познатих из Вукова зборника, опет нам је ова књига добро дошла, јер су ове приповетке са доста вештине побележене и ова ће збирка стати у ред бољих збирка наших народних приповедака. Само је ваљало, да је књига израђена на бољој и јачој хартији, а и да јој је цена мало мања, те да буде приступачнија већем кругу читалаца.

Дечија болница, с писмима † Јована В. Петровића, свршеног медицинара. Од Др. Ник. Ј. Петровића. Београд. Штампарија Свегозара Николића, 1899. 8°, стр. 63.

У овој књизи казује се, како се јавила мисао о подизању болнице за сиромашну децу, и шта је све рађено да се ова племенита мисао и оствари,

Примери за латинске облике. Према латинској граматици Др. Ј. Туромана саставио *Стеван Лекић*, професор срп. вел. гимназије у Новоме Саду. III део. Друго скраћено и поправљено издање. У Београду. Штампано у Државној Штампарији Краљевине Србије, 1898. 8°, стр. 269.

У овоме издању Лекићевих Примера изостављене су све примедбе, у којима су биле означене синтактичке особине латинскога језика, којих је било у ранијем издању. „Увод“, у коме су била синтактичка правила, изостављен је и на крају је књиге додата „синтакса у изводу“. Тако исто изостављени су и сви они примери, за које нема потврде у најновијем, петом, издању латинске граматике Др. Ј. Туромана, према којој су Примери састављени.

Историја хришћанске цркве за средње школе. По Смирнову, Победопосцеву и другим писцима, свеска прва. Издање књижаре Вел. Валожина. Београд. Штампарија Д. Димитријевића, 1898. 8, стр. 59.

У овој је књизи први период историје хришћанске цркве, који је раздвоен у четири главе. У првој глави говори се о апостолскоме веку: раду апостола и гоњењима хришћана; у другој глави се излаже учење хришћанске цркве и говори се о првим хришћанским јересима; у трећој глави износи се унутрашње уређење хришћанске цркве, и у четвртој живот првих хришћана и богослужење.

Хришћанска етика за V разред гимнасије и реалке. По Одесницку и Сољарском. Издање књижаре Велимира Валожина. Штампарија Д. Димитријевића, 1898. Београд. 8°, стр. 68.

После краткога увода у овој књизи говори се о моралном закону божјем, моралноме животу и радњи човека у опште и о разноликим дужностима хришћанским: унутрашњем богопоштовању, дужностима према себи самом и дужностима према ближњима. На крају књиге је општи преглед хришћанске моралности.

Српска читанка за II разред основних школа у Краљевини Србији. Најновије издање. У Београду. Државна Штампарија Краљевине Србије, 1899. 8°, стр. 114.

Ово најновије издање Натошевићеве читанке за II разред основних школа доста се разликује од претпоследњег издања знатним исправцима у језику и стилу, чиме је ова књига школска још више добила у својој ваљаности. Пада у очи и за похвалу је, што су поједини чланци различитим словима штампани, те се ученици још врло рано привикавају на најразличитији слог, од боргиса до терције. Сви су чланци подељени, према садржини, у десет одељака: школа, породица, општина и отаџбина, човек, дом, домаће и друге животиње и биљке, поље, шума, вода, ваздух. У једнаестом одељку су одгонетке загонетака, које су унете у читанку.

Пољопривредна читанка за основне и продужне сеоске школе. Израдио *Д. Ј. Пугниковић*, учитељ. Београд. Издање књижаре Велимира Валожича, 1899. Штампарнија С. Хоровица. 8°, стр. 127.

У ову читанку унети су чланци, којима се деца упознају у пољопривреди; казује им се како се и кад шта ради у пољопривредним пословима. Има и забавних чланака, у којима се износе разне поуке из пољопривреде и сеоскога газдинства. У колико се могло према обиму саме књиге, унете су потребне поуке из свих грана пољопривреде; на крају су још и најпрече поуке о поступању у изненадним болестима и несрећним случајевима.

Књига је тако удешена, да ће лепо послужити и ван школе, као приватна лектира за младеж.

*

Општа историја за I разред грађанске школе. Удесило *Пет. М. Никетић*, учитељ. Београд. Накладом књижаре В. Валожича, 1898. Штампарнија код „Просвете“ — С. Хоровица. 8°, стр. 82.

У овој књизи изложена је кратка историја источних народа, Јелина, Римљана, Византије и Хуна, у биографијама значајнијих историјских личности. Свега је двадесет и пет биографија и чланака: Псаменит, Навуходоносар, Давид, Хирам, Кир, Камбиз, Дарије, Тројански рат, Ликурго, Солон, Милцијад, Темистокл, Перикло, Сократ, Александар велики, Ромул и Рем, Брут, Хорације Кокло, Муције Сцевола, Ханибал, Мајка Корнелија и њени синови, Јулије Цезар, Август, Нерон, Константин велики, Атила.

*

Земљонис Краљевине Србије са кратким описом српских земаља за ученике и ученице IV разреда основне школе. Израдио *Раиша Митровић*, учитељ. Београд. Издање књижаре Велимира Валожича, 1899. Штампарнија код „Просвете“ — С. Хоровица. 8°, стр. 72.

Две трећине целе књиге уступљене су земљонису Краљевине Србије, у коме се говори о границама, облику и величини Србије, планинама, рекама и равницама, топлоти, производима, народном занимању, путевима, местима, манастирима, државноме уређењу и државним властима, и подели. Места су поређана, без обзира на административну поделу и историјски значај, по величини. Иза земљониса Србије су животописи знатах људи у последњим устанцима за ослобођење: Карађорђа, Хајдук-Вељка, Јакова Пенадовића, Миленка Стојковића, Петра Добрица, Станоја Главаша, Луке Лазаревића, Стевана Синђелића, Кнеза Милоша и Хаџи-Мелентија Стевановића. Тек на крају књиге је кратак опис српских земаља, који је сразмерно врло кратак; јер се на четири стране говори о свима српским земљама.

*

Рачуница за I разред грађанских школа. По програму удесили *Јосиф Ковачевић*, проф. и *Мих. М. Станојевић*, учитељ. Београд. Накладом књижаре Велимира Валожича, 1898. Штампарнија код „Просвете“ — С. Хоровица. 8°, стр. 64.

У првоме су делу четири основне рачунске радње, у другоме делу говори се о делјивости бројева, у

трећем о размерама и сразмерама, у четвртм и у петоме о старим и страним мерама, мери времена и круга и врсти новаца.

*

Први појмови из геометрије за сва четири разреда основних школа. Од Н. Врсаловића, проф. Гимназије Краља Александра I. У Београду. Накладом књижаре Велимира Валожича, 1899.

У овој књизи се леним и подесним обликом и на примерима из живота деца упознају с првим појмовима из геометрије. Уз књигу иде и нарочита таблица с нисаљком за цртање, што је новина за наше школе.

*

Поуке за домаћице, за ученице IV разреда народне школе. Удесили *Б. Ж.* учитељица и *М. С.* учитељ. Издање књижаре Велимира Валожича. Београд. Штампарнија С. Хоровица. 8°, стр. 61.

У свесци пред овом приказасмо Поуке за домаћице за III разред народних школа. У овој су књизи поуке за ученице IV разреда. И ова књига има два дела: у првоме много већем делу су поуке, а у другоме је делу „Преширка у врту“ — за читање и причање. У поукама се говори о својствима добре домаћице: уредности, чистоти, штедљивости и вредности; поступању са млађима; грејању и осветљењу (осветљењу?); нези болесника; домаћој апотеци; спремању и чувању зимнице: остављању меса, поврћа, воћа; прављењу сапуна; врту: кухињскоме и цветноме и месечним радовима у врту; несрећним случајевима.

*

Мали подрумар, посвећен: виноделцима, винарским трговцима, гостионичарима и у опште сваком пријатељу подрумарства. Израдио *Петар Стојадиновић*, руковаца расадника америчке лозе у Топчидеру и редовни члан Српског Пољопривредног Друштва. Београд. Издање књижаре Велимира Валожича, 1899. Штампарнија Светозара Николића, 8°, стр. 62.

Мали подрумар је израђен „по најновијим практичним немачким писцима, који су своја дела о подрумарству на основу искуства написали“, при чему се нисац служио и својим практичним искуством. Циљ је књизи, да поучи српске виноделце и пријатеље ове пољопривредне гране „како о грађењу разног вина од свежег грожда, тако и о грађењу разног вина од разног воћа и стеље-киселице“.

*

Школска песмарица, за I, II, III и IV разред основних школа. По новом програму приредио *Благоје Т. Недић*. Накладом књижаре В. Валожича. Београд. Штампарнија код „Просвете“ — С. Хоровица, 1898. 8°, стр. 33.

У овој деци непотребној књижици прештампане су, не знамо већ који пут, световне и црквене песме, које ваља ученици основних школа у школи да науче певати. Неке су од песама и из школских читанака овамо прештампане. За сваки разред посебице по двојене су песме: прво световне па црквене.

*

Одговарања на вечерњу, јутрењу, литургију и преждосвештеној са молитвама и ринидним обла-

чењем за ђаке основних школа. Београд. Накладом књижаре В. Валожича, 1898. Штампарија код „Прогресе“ — С. Хоровица. 8^о, стр. 53.

Као што сам натпис казује, ова је књижица намењена ученицима основних школа, да их научи: кад и како ваља да одговарају на јектенија у цркви и кад бива рипидно облачење.

*

Кратка поука о гајењу свилених буба. — Са сликама. Београд. Штампањо у Државној Штампарији Краљевине Србије, 1899. 8^о, стр. 41.

У овој књижици, која је штампана као издање одељења министарства народне привреде за земљорадњу и сточарство, изнете су потребне поуке о гајењу свилене бубе: о соби, у којој ваља да се гаје свилене бубе, креветима и осталоме прибору за гајење; извођењу свилених буба; лињу белих дугова, којима се бубе хране; храњењу и нези свилених буба; завијању свилених буба; болестима свилених буба. У нарочитој чланку говори се о томе: шта кога дана ваља радити при неговану свилених буба.

Учитељима народних школа топло препоручујемо, да ову корисну књижицу набаве и са поукама, које су у њој, познаду и своје ученике и њихове старије,

*

Слике за очигледну наставу. — Издање књижаре Мите Стајића, у Београду.

У књизи је шеснаест великих страна, у којима је много слика, у боји израђених, које ваља да послуже очигледној настави. На првој је страни представљена породица, на другој унутрашњост дома, трећој деце играчке, четвртој спаваћа (?) соба, и на даљим странама приказују се деца: кухиња, живад (?), башта, домаћа стока, мушка и женска школа, пролеће, лето, јесен, зима, поље, железничка станица, и град, трг и улица.

Ове су слике рађене за Немце, па су овде уз поједине слике само место немачких имена дошла српска, не баш увек срећно преведена.

*

Од Save до Adrije Bosnom i Hercegovinom. Crtice za mladež. Napisao Julije Kempf. U Zagrebu. Tiskara i litografija K. Albrehta. 1898. 8^о, стр. 122.

Ово је тридесет шеста књига у књижици за младеж, коју издаје Хрв. нед. књ. збор. У њој су, као што и натпис казује, путописне црте из Босне и Херцеговине. Црте су доста површне и рађене са прилично пристрасности. Али је за то техничка израда књиге одлична. А педесет врло лепих слика из ових српских крајева, којима је књига у истини украшена, помоћи ће, те ће младеж, којој су ове путописне црте намењене, са захвалношћу примити ову књигу.

*

Antun Nemčić. Izabrana djela. Uredio i uvod napisao Milivoj Šrepel. Sa slikom pjesnikovom. Zagreb, 1898. Tisak K. Albrehta. 8^о, стр. XXXII и 464.

Немчић је у Хрвата један од најбољих ученика и последника Станка Врза. Његово се нежне лирске песме доста приближују Вразовим песмама. Од изабраних списа Немчићевих у ову су књигу ушле: иза-

бране песме; Квас без круха, или Тко ће бити велики судач, весела игра у четири чина; Удес људски (уломак недовршена романа) и Путоситнице, којих је десет.

*

Poviest najnovijega vremena. Od godine 1815. do godine 1872. Po najboljih piscih napisao Ivan Ra-bar. Sa kazalom imena i stvari. Zagreb. Tisak K. Albrehta, 1898. 8^о, стр. 469.

У овој „повиести“, која је израђена нарочито по Конст. Буле-у, излажу се светски догађаји од пада Наполеонова, па све до мученичке смрти цара Александра II. Приказани су и догађаји на словенској југу. Догађаји се нижу, „онако и оним редом, како су се збили, а не упуштајући се — и ради већином неприступног и још критично необрађеног повјестног градива овога времена — у никакву потању оцјену појединих догађаја“.

Ово је по реду дванаеста књига „Свјетске повести“, коју издаје Матица Хрватска.

*

Slike iz obćega zemljopisa. Napisao D-r Ivan Hoic. Knjiga peta. Evropa: — Slavonske države. Dio prvi Rusija. Sa 97 slika i jednom zemljopisnom kartom. Zagreb. Tisak Karla Albrehta, 1898. 8^о, стр. 393.

У овој књизи, која је награђена из фонда грофа Драшковића за 1896. годину, говори се о историјској развиту моћне Русије: светској положају међама и разуђености њених обала; виенској разгран; становништву; материјалној и душевној култури; државној уређењу, цркви, војсци, сталекима, и о градовима и местима. Књизи је придодана и лепо израђена карта Русије.

Ово је први део пете књиге Слика из општега земљописа, које издаје Матица Хрватска у својој поучној књижици. У другоме делу ове књиге биће описи Србије, Бугарске и Црне Горе.

*

Rimska književnost i latinski jezik. Po T. Birtlu i O. Weisenu priredio Milivoj Šrepel. Zagreb. Tisak Karla Albrehta, 1898. 8^о, стр. VII и 142.

Чини трећу књигу Књижице за класичну старину, коју издаје Матица Хрватска. Књига је подељена у два дела: у првоме се говори о римској књижевности, а у другоме о латинском језику. Римска књижевност је изложена према добима: старинско доба, Цицероново доба, Августово доба, елигонско доба и доба пропадања. У другоме делу су четири одељка: језик и народни значај, језик и развој културе, песнички говор и прстонародни говор.

*

Ksenofonovi izabrani spisi. Dio prvi. Kirupedija. Preveo i uvodom popratio Stjepan Senc. Zagreb. Tisak K. Albrehta, 1898. 8^о, стр. XIX и 249.

У Киропедији се, као што је већ познато многим читаоцима нашим, износи живот и рад првога персијскога владара Кира. Само што Ксенофону, писцу Киропедије, који је после Херодота и Тукидида најбољи јелински историк, није у Киропедији било стало много до историјске истине, те је у томе спису приказао Кира као пример правог владара, на кога би ваљало у оно доба да

се угледају и други владооци, износећи при том и своје мисли, како је најбоље државу уредити и како ваља управљати њом. Кирипедија је тако написана, да се и данас може у сласт читати.

Човек и његово здравље. Napisao prof. Dr. Antun Lobmayer. Sa 46 slika. Zagreb, 1898. Tisak K. Albrechta. 8°, стр. 184.

Књизи је овој задатак „да читаоца упуту у оно, што је најважније знати о човечјем телу и његовим функцијама, а с друге стране да га поучи, како ће своје здравље уздржати и ојачати“. Али писцу није била намера, да овом књигом кога поучи и како ће се сâм лечити кад оболу, већ једино како ће „сачувати своје здравље и бранити се од болести“.

После краткога увода, у коме се говори о човеку у опште, први је део, који је посвећен човечјем телу: органима за кретање и органима за осећање. У другоме делу говори се о неговању здравља, где се по наособ износе поуке о ваздуху, храни, стану, оделу, раду и одмору и посебној нези тела. Трећи је део посвећен болестима, где су упутства о првој помоћи у болестима и несрећним случајевима.

Rukovodj za prirodoznanstvenu obuku u nižim uzgojnim školama. Svezak III. Napisao dr. Djuro Turic, pravi član hrv. pedagog.-književnoga zbora u Zagrebu. Knjigotiskara K. Albrechta, 1898. 8°, стр. 695—1017.

Ово је продужење раније почетога дела др. Ђуре Турчића под горњим насловом, и чини 35. књигу књижице за учитеље, коју издаје хрв. педагогичко-књижевни збор.

У овој књизи говори се о човеку: храни, телу, осећању, здрављу и болестима, кретању тела и раду, спремању одела, становима и уређењу стана, одбрани од непријатеља, привредним одношајима. Даље се говори о наставном плану природних наука у основној школи: избору градива, настави природних наука према идеји концентрације, распореду наставнога градива, примеру наставнога плана за природне науке у основним школама. У последњем делу књиге говори се о методи наставе природних наука.

Листови

Босанска Вила, лист за забаву, поуку и књижевност. Власник и уредник *Никола Т. Кашиковић-Сарајлија*.

Од нове године Босанска Вила је ступила у четрнаесту годину. До сада су изишла два броја у којима су ови прилози: песме: Србин, од Даринке Неранчић-Брашованове; Ја љубави интем, ја љубави гражим, од Јакова Шантића; Пет вјекова, од Богдана Крајишника; У туђини, од Сокољанина; Јунаков гроб, од Илије Ђ. Будровца; Пожар, од Алексе Шантића; Хор Срикивица, од Д. Ј. Д.; Живот, од С. Ф. Васића; приповетке: Нијесам крива, од Милоша Цветића; Бјелка, од Љубице; Осада Берлина, превод Душана Божића; поука: Инокен-

тије, архијепског београдски и митрополит српски; Варвар Алипаша, од Омер-бега Сулејман пашини; Народно бојадисање у Лици и Крбави, од Вида Вулећића-Вукасовића; Биљешка о конопљи и лану у Лици и Крбави, од Вида Вулећића-Вукасовића; Српски православни манастир Режевић у Паштровићима у Боци Которској; Српске народне умотворине; Листак.

Босанска Вила и даље излази два пута месечно, а годишња јој је цена за Србију десет динара, за ђаке седам динара.

Бранково Коло за забаву, поуку и књижевност. Власник и уредник *Паја Марковић-Адамов*.

Изишли су 5., 6., 7. и 8. број са овом садржином: Идила, песма Алексе Шантића; Зима у туђини, песма Боже С. Николајевића; Кнез Градоје од Орлова града, приповетка из времена боја на Косову, од Чедо Мијатовића; Звона из првих дана слободу, од Драгутина Ј. Илића; Старац, песма од Мил. Ј.; Птичице мила, песма од Јеле; На дежурству, из свога дневника, од Тасе Ј. Миленковића; Материна клетва, по народном предању, од Свет. М. Марића; Ноћу, од Мил. Ј.; У комисији: Власт може све, од Драгомира Брзака; У споменицу Б., песма од Јелене; Туђинка, од Боже С. Николајевића; Из Србијанке Симе Милутиновића Сарајлије, од Драгише С. Милутиновића; Из автобиографије др. Јована Суботића; О Арсенију IV Јовановићу Шакабенти, од Милутина Јакшића; Српска и старо-српска музика, од Л. Кубе; Српска Књижевна Задруга за 1898.; Споменик владици Раду, од Марка Цара; Ковчезић.

Дело, лист за науку, књижевност и друштвени живот. Уредник *Др. Драг. М. Павловић*.

Изишла је свеска за фебруар са овом садржином: * * * песма Милорада М. Митровића; На раскришћу, слика из живота, од Р. Домановића; Разоружање и општи мир I, од др. М. Р. Веснића, II од др. М. Ј. Спалајковића; Оргуљаш, с пољског, превео Лазар Р. Кнежевић; Српски народ у скопској епархији и његове школе у 1896./7. години, од П. Балканскога (наставак); Тржиште људских таштина, роман без јунака, написао Виљем Меклис Текере (наставак); Увод у упоредну анатомију и физиологију, приступно предавање др. Војислава Ђорђевића, вавр. проф. Вел. Школе; У споменицу госпођице, песма од Јеле; Двадесетогодишња окупација Босне и Херцеговине, од Јозефа Холечка; Позоришни преглед; Научна хроника: Гете и српска народна поезија, предавање др. Матије Мурка; Критика и библиографија; Белешке.

Зора, лист за забаву, поуку и књижевност. Власник и уредник *Јован Дукић*.

Изишао је први број за ову годину са овим прилозима: Српски литерарни конгрес, од уредника; Лептир над гробом, песма Змај Јована Јовановића; Последње руже, песма Милете Јакшића; Пошље много лета, песма Алексе Шантића; Издајица, песма Илије Бедеслијина; Ноћ, песма Боже С. Николајевића; Ноћ, песма од Сокољанина; Миш, од А. Г.

Матоша; Илија, прича из Босне, од Младена Смиљанића; Берзелез-Алија, од Миленка Вукићевића; Адам Мицкијевић, песма Јована Дучића; Антон Чехов, од Ј. П.; Живот и обичаји српског народа: Народно празноверице у Херцеговини, од Османа А. Ђукића; Оцене и прикази; Кроника.

*

Нова Искра. Власник и уредник *Риста Одавић*.

Изишли су 4. и 5. број са овом садржином: Стојан Новаковић (свршетак), од проф. Момчила Иванића; Из „Поменика“, песма од Јеле; Столар Коваљски, од Адама Шимањскога, с пољског превео Лазар Р. Кнежевић; Судбина, пјесме Аде Негри, слободно препјеване српски; На Хамлетовом (-ву?) гробу, из путничких бележака М. Р. Веснића; Пастирева фрула, по Петефију Бор. А. Ценић; Јосиф Руђер Бошковић, од проф. К. Стојановића; Spondeo, слика из универзитетског живота, од Лазара Димитријевића; Благо цвећу, од Р.; * * *, песма од С.; Српски комади у краљ. срп. Народном Позоришту; Уз наше слике; Кроника: наука, књижевност, уметност, разно, библиографија.

*

Наставник, лист Професорског Друштва. Одговорни уредник проф. *Ранко Петровић*.

Изишла је свеска за фебруар са овом садржином: Приватна и државна школа, од З.; Дидактика и методика географије по Др. Hef. Kirchhoff-у, од Радосл. Васовића; Писмени задаци у нашим средњим школама, педагошка расправа, од Љуб. М. Протића; Књижевност: Ботаника за ниже разреде средњих школа, од Жив. Ј. Јуришића, реферат од Р.; Die neugefundene Lieder des Bakchylides, реферат од Глише Ст. Лазића; Новине из наставе и науке; Рад у школи и за школу; Професорско Друштво; Лични гласови; Библиографија и прикази; Ковчежић.

*

Учитељ, педагошко-књижевни лист, орган Учитељског Удружења. Уредник *Дим. Ј. Соколовић*.

Изишла је јануарска свеска са овом садржином: О школском надзору, од Др. В. Бакића; Друштвеност и симпатија, од Х. Спенсера, превео М. Павловић; Ученичке екскурсије, од Ј. Максимовића; Извештаји надзорника основних школа, од Ђ. С. Којића; Педагошке идеје Ј. А. Коменског, превео с руског Мих. М. Стевановић; Школско кретање у свету; Учитељски зборови у туђини; Све у своје време, приповетка из учитељског живота, од З.; Кретање друштава; Просветне белешке; Књижевност; Учитељско Удружење; Библиографија.

*

Учитељски Весник, илустровани лист за учитеље и родитеље.

Изишао је четврти број са овом садржином: Јован Амос Коменски (са сликом), превела К. П. Ш.; Извод из Дисгервегова „Упутника“, од Бож. Поповића; О настави морала у грађ. школи, од Р. Огњановића; Рад школских надзорника; Листак, Кратке вести; Поуке родитељима: Не кварите своју децу, од Р. Огњановића.

Школски Лист. Издаје и уређује *Никола Ђ. Вукићевић*. У Сомбору. Година XXXI.

Изишао је први број за ову годину, са овом садржином: Бог деци пријатељ, од Милутина Гавриловића; Учитељска савијест, пише Јелица Беловић - Бернадзиковска; Школски испити као педагошко средство, од Ст. С. Илкића; Говор о Св. Сави; Некролог; Школске вести; Разно; Нове књиге и листови.

Школски Лист излази једаред месечно. Година му је цена за Србију четири динара.

*

Просвјета, лист за цркву и школу. Издаје и уређује канцеларија министарства просвјете и црквених послова. Година X. Цетиње. К. Ц. Државна Штампарија.

Изашла је свеска за јануар, у којој су ови прилози: Кратки устав или црквено правило, за ученике богословско-учитељске школе, по рускоме пише М. М.; Омилитика или упутство у црквеном бесједништву, за своје ученике богословско-учитељске школе, по Ј. Амфитеатрову и Н. Фаворову саставио Л. Перовић; Из области методике, пише учитељ; Предавања на родитељском скупу, говорио Н. Лековић; Цвјетник духовни, афоризми, прикупио М. Н.; Извјештај о основним школама црногорским у школској 1897. и 8. години; Црквени гласник; Школски гласник; Књижевни гласник.

*

Napredak, časopis за učitelje, uzgajatelje i sve prijatelje mladeži.

Изишли су бројеви 6., 7., 8., 9. и 10. у којима су ови прилози: Научно узгојна основа за ниже пучке школе, пише Ђ. Дворниковић; Физиолошко објашњавање душевног живота; Дјечје игре, приредио Иван Томашић; Немар народа за наук и књигу; Карневал и модерни узгој, пише Јелица Беловић - Бернадзиковска; Љубоје Длустуш, пригодом његове тридесетогодишњице, од Стјепана Блажековића; Расправа о школству у нашем сабору; Из петрињске вјешбаонице, приопћено Др. Ј. Турић; Двије методичке расправе: I Пријелаз од слогова на ријечи у првом писању и читању, II Велика слова; Цртарије мале дјеце, одломак из дјечје педагогије, написао Ђуро Кутен; Прилог чистоћи нашег језика; Обзор по педагошком свијету; Вјесник.

*

Ручни рад. Лист за мушки и женски рад у српској школи. Издаје и уређује *Јов. С. Јовановић*, учитељ.

Изишле су свеске за јануар и фебруар, са овом садржином: У 1899. години; Једна значајна разлика; Ручни рад у Русији; Ручни рад у Румунији; Упуства за припремни курс; Рад у школској радионици; Плетарство; Свиларство; Столарство; Ручни рад у дому; Школске радионице; Кратки књижевни прикази; Вести и извеша; Белешке.

Од нове године Ручни рад излази у месечним свешчицама од 1½—2 шт. табака. Цена му је три динара на годину.

Караџић, лист за српски народни живот, обичаје и предање. Издаје и уређује *Тих. Р. Ђорђевић*.

Изишао је други број са овом садржином: Народни везови у Далмацији, припојно Вид. Вулетин-Вукасовић; Клетве у Крајини, од А. Ст. Јотића; Народно предање о местима, од Т. Р. Ђ.; Краљевић Марко у народном предању; Српске народне загонетке (из пиротског округа), побележио Тих. Р. Ђорђевић; Белешке о фолклорним друштвима на страни, од Т. Р. Ђ.; Прикази; Гласник.

Женски свет, лист Добротворних Задруга Српкиња. Издаје и уређује *Аркадије Вараћанин*. Година XIV.

Изишао је трећи број, у коме су ови прилози: Моје успомене од С. С.; Једна узор Српкиња, од В. К. — Љубисава; Братска писма, IX. О неговању порода, од Родољуба; Ти си а ја не, од Данице Максимчев-Путника; Помену Јелисавете Петровне-Карцеве; Наша ластва, од Владе Луњевице; Радња Добротворних Задруга Српкиња; Из медених дана, од Илије Белеслијина; Дописи; Како људи о женама суде, афоризми; Белешке; Листак: Праштај; Ковчежић.

Домаћица, орган Женског Друштва и његових подружнина. Власник Женско Друштво у Београду. Лист уређује Литерарни Одбор. Година XXII.

Изишао је други број са овом садржином: Књаз Михаило и српска госпођа, од старог дворјанина; Излечени, од Милке Гргурове; Мајка водила, од Хр.; Од Скопља до Приштине, цртице с пута, од М.; Рад Женског Друштва и његових подружнина; Листићи.

Српски Пчелар, орган за српске пчеларе. Главни уредник Јован Живановић. Година III.

Изишао је шести број, у коме су ови прилози: Вјештачко ројење с плетарама; Право о пчели; Пчеларење линебушких пчелара с плетарама; И овет г. Богдан Пењић пчела туђица; Госп. Богдану Пењићу, уреднику „Хрватске пчеле“; Књижевност; Набирци.

Царински Преглед, лист за царинска знања. Уредник *С. Кукић*.

У јануарској свесци ови су прилози: Ресформа нашег царинског законодавства, I Општа царинска тарифа; Систем трговинских уговора и највише повлашћење, од М. Шраута Др. Ђ. Ј. Н.; Међународна трговина, од Кернеа; Шпекулација и реформа берзе, од М. Познера; Унутрашњи преглед; Спољашњи преглед; Наша царинска пракса; Из науке о познавању робе; Писма из Угарске; Забелешке једног цариника; Хроника; Нове књиге; Службене вести; Некролог; Питања и одговори; Белешке; Прениска Уредништва; Одзиви о „Царинском Прегледу“.

МИЛУТИН Г. ВИТКОВИЋ

Прерана смрт опет нам је уграбила једнога ваљаног просветног радника. 14. фебруара ове године преминуо је у Врању *Милутин Г. Витковић*, професор Немањине Гимназије.

Милутин је рођен 23. октобра 1865. године у Београду, где је свршио основну школу, гимназију и природно-математички одсек Велике Школе. Одмах по свршеној Великој Школи, 26. августа 1888. био је постављен за предавача. Почетком 1890. године већ је био положио професорски испит и 3. јула те године постао професором средње школе. Служио је у Алексинцу, Нишу, Лесковцу и Врању.

Пок. Витковић био је врло вредан наставник и у школи је радио с најбољим успехом. Своме позиву и школи био је толико предан, да је чак и у последњим часовима свога живота, кад се већ с душом борио, размишљао за школу и рад у њој. Ван школе је такође радио с највећом преданошћу на просветном напретку своје околине. Скроман, миран и пажљив према свакоме, пок. Милутин је у свима местима, где је био са службом, задобивао и ван школе уважење себи и својој раду. Ваљало је само присуствовати његовој погребу, на видети колико је, за свога кратког бављења у Врању, био стекао љубави и поштовања и код својих другова и код ученика и код свега грађанства.

У пок. Милутину је школа изгубила ваљана и предана радника а омладина одличног наставника и пријатеља.

Лака му земља и вечан помен!

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА